

AZ ERŐSZAK LEKÜZDÉSE ÉS AZ INTEGRÁCIÓ ELŐSEGÍTÉSE

ROMÁK ELLENI ERŐSZAKOS INCIDENSEK HELYSZÍNI VIZSGÁLATA MAGYARORSZÁGON:

A fejlemények összegzése, valamint a legfőbb megállapítások és ajánlások

2009. június–július

Jelen dokumentum az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala által 2010. június 15-én kiadott *Addressing Violence, Promoting Integration – Field Assessment of Violent Incidents against Roma in Hungary* című jelentésének nem hivatalos magyar fordítása.

Fordította: Balogh Lília

Szakmai lektorok: Pap András László, Körtvélyesi Zsolt

Nyelvi lektor: Gajdó Ágnes

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés.....	3
2. A legfontosabb események, a társadalmi kontextus és a főbb ajánlások összefoglalása	5
3. Romák elleni erőszakos incidensek.....	9
4. A romákkal szembeni erőszakos incidensekkel kapcsolatos reakciók és a romaellenes indulatok...	12
5. A gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelem kihívásai Magyarországon.....	30
6. Mögöttes tényezők, valamint az erőszakos incidensek előfordulásának tágabb kontextusa.....	34
7. Ajánlások.....	38
<u>1. függelék: Romaellenes incidensek és erőszak Magyarországon 2008–2009-ben.....</u>	<u>43</u>
2. függelék: A delegáció tagjainak névsora.....	50
3. függelék: Találkozók listája	51
4. függelék: Válogatás az EBESZ romákra és szintókra vonatkozó dokumentumaiból	53
5. függelék: A romák integrációjára irányuló magyar kormányzati intézkedések összegzése, 2007–2009 ...	59

1. Bevezetés

2008 végén, illetve 2009 második felében erőszakos incidensek sora következett be Magyarországon, amelyek néhány esetben roma emberek halálához, számos esetben pedig roma emberek által elszenvedett sérülésekhez vezettek.¹

A magyarországi civil társadalom és a nemzetközi közösség képviselői, ideértve az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalát (DIEJH), 2008 vége óta figyelemmel kísérték ezeket az incidenseket, és a bűncselekmények nyomozását illetően éberségre szólítottak fel, valamint a roma közösségek védelmének szükségességére hívták fel a figyelmet.

A DIEJH 2009 elején egyeztetést kezdeményezett a magyar hatóságokkal egy helyszíni vizsgálatról, amelyre végül 2009 június–júliusában került sor.

A DIEJH által vezetett delegációban részt vettek az EBESZ elnökségének, az EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa Hivatalának, az EBESZ Titkárság Stratégiai Rendőri Ügyek Osztályának képviselői, valamint az EBESZ különmegbízottja a rasszizmus, idegengyűlölet és diszkrimináció elleni küzdelem területén (a delegáció tagjainak névsorát lásd a 2. függelékben).

A látogatás célja a helyszíni vizsgálat volt – különös tekintettel azokra a tényezőkre, amelyek a romák elleni erőszak és támadások eskalálódásához vezettek; a további támadások megelőzésére, valamint az áldozatok számára biztosított, hathatós segítségre vonatkozó hatósági intézkedésekre; valamint azokra a területekre, amelyeket illetően az EBESZ támogathatná a magyar kormányt az erőszak elleni eredményes fellépés érdekében.

A delegáció kormányzati tisztviselőkkel, önkormányzati képviselőkkel, egyes roma közösségek tagjaival, valamint magyar és nemzetközi civil szervezetek munkatársaival találkozott (a találkozók résztvevőinek listáját lásd a 3. függelékben).

A delegáció 12 települést² keresett fel; köztük a végzetes kimenetelű incidensek némelyikének helyszínét is.

A látogatásra az EBESZ-térsgben élő romák és szintók helyzetének javítását célzó, az EBESZ Miniszteri Tanácsának 2003-as maastrichti ülésén elfogadott cselekvési terv rendelkezéseinek értelmében került sor. Ez a dokumentum – egyebek mellett – proaktív szerep bíz a DIEJH-re a részes államok által bevezetett intézkedések, valamint a romákat és szintókat érintő különleges helyzetek elemzését illetően.³

Az EBESZ részes államaként Magyarország elkötelezte magát az EBESZ cselekvési terve – valamint a többi, romákra és szintókra, illetve a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésre vonatkozó EBESZ-dokumentum – rendelkezéseinek megvalósítására.⁴ Léteznek más nemzetközi emberi jogi dokumentumok is, amelyek relevánsak e tekintetben; ideértve a jogi kötőerejű szerződésekből fakadó kötelezettségeket a faji, nemzeti vagy etnikai származás alapján való hátrányos megkülönböztetés tilalmát illetően.⁵

¹ A nyilvánossá vált – hivatalos források által közölt, illetve médiamonitorozás során összegyűjtött – incidensek átfogó listája az 1. függelékben található.

² Nagycséc, Tatárszentgyörgy, Tiszalök, Fadd, Nagyörzsöny, Pécs, Kiskunlacháza, Szomolya, Vámspércs, Derecske, Miskolc, Budapest.

³ OSCE Ministerial Council Decision No. 3/03, „Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area” (EBESZ Miniszteri Tanács 3/03. sz. döntése a romák és szintók helyzetének javítását célzó Cselekvési Tervről az EBESZ-térsgben), Maastricht, 1-2 December 2003, <www.osce.org/item/1751.html>.

⁴ Lásd például: OSCE Ministerial Council, Decision No. 8/09, Enhancing OSCE Efforts to Ensure Roma and Sinti Sustainable Integration (EBESZ Miniszteri Tanács 8/09. sz. döntése a romák és szintók fenntartható integrációjának biztosítását célzó, EBESZ általi erőfeszítések fokozásáról), Athens, 2 December 2009, <http://www.osce.org/documents/cio/2009/12/41862_en.pdf>; OSCE Ministerial Council Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet bűncselekmények elleni küzdelemről), Athens, 2 December 2009, <http://www.osce.org/documents/cio/2009/12/41853_en.pdf>. Az EBESZ vonatkozó dokumentumainak teljesebb áttekintését lásd a 4. függelékben.

⁵ Magyarország – többek között – csatlakozott a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához (ICCPR); a Gazdasági, Társadalmi és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezményéhez (ICESCR); a Faji Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Kiküszöböléséről Szóló Nemzetközi Egyezményhez (ICERD); valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez (ECHR).

A látogatást megelőzően a helyszíni vizsgálat lefolytatásával megbízott delegáció gondosan tanulmányozta a magyar kormány által rendelkezésére bocsátott információkat, többek között az erőszakos incidensekkel szembeni fellépésről és a romák társadalmi integrációját célzó kormányzati intézkedésekről szóló írásos anyagokat.⁶

Megjegyzés: jelen riport tartalma elsősorban a magyarországi helyszíni vizsgálat eredményein, illetve a vizsgálat során az illetékesekkel folytatott megbeszéléseken összegyűjtött információkon alapszik, illetve a DIEJH által elvégzett előzetes kutatáson, valamint a helyzet folytatólagos, egészen 2009 végéig tartó figyelemmel kísérésén. Noha a később történtek már nem szerepelnek ebben az elemzésben, néhány 2010. eleji fejlemény – különösen a 2010-es országgyűlési választások eredménye – még inkább relevánssá teszi a riportban megfogalmazott ajánlásokat. A Jobbik Magyarországért Mozgalom, amelyről később szó esik majd az egyre durvuló romaellenes retorikája miatt, először került be a parlamentbe. Emellett civil szervezetek 2010 első negyedévére vonatkozóan két újabb, romák elleni támadásról tudósítottak. Ami a kedvező fejleményeket illeti: a Magyar Országgyűlés törvényt fogadott el a holokauszt-tagadásról, a rendőrség pedig a kiemelkedő jelentőségű (jelen riportban később ismertetett) tatárszentgyörgyi ügyben folytatott nyomozás során elkövetett hibákkal kapcsolatban helyt adott a panasznak, illetve elfogadta a Független Rendészeti Panasztestület álláspontját.

⁶ Az 5. függelékben összefoglaló található a romák társadalmi integrációjának elősegítését célzó kormányzati intézkedésekről.

2. A legfontosabb események, a társadalmi kontextus és a főbb ajánlások összefoglalása

2008 végén, illetve 2009 második felében számos erőszakos incidensre került sor Magyarországon, amelyek néhány esetben roma emberek halálához, számos esetben pedig roma emberek által elszenvedett sérülésekhez, illetve romák tulajdonában álló házak és egyéb vagyontárgyak megrongálódásához vezettek. A média, valamint a civil szervezetek tudósításai révén mintegy 40 – romák, illetve romák tulajdona ellen irányuló – erőszakos incidens került nyilvánosságra, amelyekre 2008-ban és 2009-ben, 18 hónap leforgása alatt került sor, és amelyek a roma lakosság körében a létbizonytalanság érzetéhez és nagyfokú félelemhez vezettek. A támadások sok mindenben hasonlítottak egymáshoz: egyrészt abban, hogy kifejezetten települések peremén élő romákat céloztak meg a támadók, másrészt pedig a gyújtóbombák és kézi lőfegyverek alkalmazásában.

A helyszíni vizsgálatot végző delegáció első kézből szerzett információkat az incidensekről, valamint az azokra adott reakciókról, látogatásokat téve a támadások túlélőinél, a helyi roma közösségek és civil szervezetek vezetőinél, a rendőrség és más helyi vagy országos szintű szervezetek tisztségviselőinél.

A delegáció tapasztalatai szerint a magyarországi politikai élet fősodrához tartozó szereplők elítélték az incidenseket, a rendészeti szervek pedig nyomozást folytattak, egyre inkább összpontosítva arra, hogy az incidensek némelyike egy előre eltervezett, faji előítéllettől vezérelt támadássorozat egy-egy része lehet.⁷

A magyar hatóságok végül elrendelték a nyomozás intenzitásának fokozását. A helyszíni vizsgálatot követően, 2009 augusztusában – amikor a faji indítékú, végzetes kimenetelű cselekményeknek a száma már legkevesebb hatra⁸ emelkedett – a hatóságok elfogtak négy személyt, akik a feltételezések szerint az erőszakos támadások közül legalább kilencel kapcsolatba hozhatóak.

A helyszíni vizsgálatot végző delegáció köszönettel tartozik a magyar hatóságoknak az együttműködésért, és egyúttal szeretne rávilágítani a romák elleni erőszakkal kapcsolatos hatósági intézkedésekre – miközben mind hosszú távú, strukturális, valamint rövid távú, operatív javaslatokkal kíván szolgálni annak érdekében, hogy csökkenjen az esélye a hasonló incidensek előfordulásának, illetve ha ilyenekre mégis sor kerülne a jövőben, akkor a hatóságok gyorsan és megfelelően reagálhassanak.

A delegáció örömmel szerzett tudomást számos jó gyakorlatról – ezekről a jelen riportban is szó lesz majd –, amelyeket országos és helyi hatóságok, mértékadó civil szervezetek, valamint maguk a romák fejlesztettek ki, mind az erőszakos incidensek elleni fellépés terén, mind a roma kisebbség helyzetét meghatározó körülményeket illetően.

Ugyanakkor, a delegáció nem mulasztja el megemlíteni azt sem, hogy az erőszakos incidensekre adott állami reakciókat az áldozatok, valamint a civil társadalom képviselői kezdetben lassúnak és a kellenél erőtlenebbnek ítélték. A delegációnak nyilatkozó romák – beleértve a vezetőiket is – ezen túl aggályaiknak adtak hangot a szélsőjobboldali Jobbik Magyarországért Mozgalommal, valamint a Magyar Gárda nevű, a Jobbikhoz közel álló, illetve a pártvezető által irányított, paramilitáris szervezettel kapcsolatban, amelynek az általános nacionalista és extremista szövegek felől induló retorikája 2008-ban és 2009-ben egyre nyíltabban a roma lakossággal kapcsolatos, gyűjtő hatású megnyilvánulások irányába tolódott.

A romaellenes retorika előretörése a szélsőséges politikai erők körében, valamint a romák elleni fizikai erőszak hátterében a magyarországi roma közösségek társadalmi integrációjával kapcsolatos, hosszú ideje megoldatlan kérdések és feszültségek fedezhetőek fel. A delegációnak nyilatkozó roma vezetők szerint a magyarországi romák társadalmi és gazdasági körülményei nem javultak, sőt, némely tekintetben romlottak az utóbbi években. Olyan negatív hatású folyamatokra mutattak rá, mint például a városi munkahelyek megszűnése – összefüggésben az ipar szerkezetének átalakulásával, illetve az ipari termelés visszaszorulása –, valamint a vidéki munkalehetőségek számának csökkenése, mind a roma, mind pedig a nem roma lakosságot illetően.

⁷ A rendőrség két csoportba sorolta a bűncselekményeket: eszerint kilenc eset (illetve, az EBESZ-küldöttség látogatása idején még csak nyolc ilyen eset volt) bünszervezetben elkövetett bűncselekmény-sorozatot alkotott, míg a többi esetet szórványos, szervezeten kívüli támadásnak minősítették.

⁸ A vizsgálat tárgyát képező esetekkel kapcsolatban több jelentés is nyolc vagy kilenc roma halálos áldozatról szól. Megemlítendő mindazonáltal, hogy a két ember halálát okozó pécsi bűncselekmény kapcsán végül roma származású elkövetőket vontak felelősségre, és a bűncselekmények hátterében nem volt hitelt érdemlően kimutatható előítéletesség.

A meghatározó demográfiai trendek állítólagosan magukban foglalják a romák elvándorlását a városokból a kisebb vidéki településekre, ahol a gazdasági lehetőségek korlátozottak. Miközben a nem roma lakosság jelentős része elköltözött ezekről a helyekről, az ottmaradt, többségi társadalomhoz tartozó falubeliek – valamint sok helybeli tisztviselő is – nemkívánatos jövevényeknek tekinti a romákat.

Ebben az összetett demográfiai helyzetben, valamint a magyar gazdaság nehézségeinek kontextusában – melyek részben a világméretű gazdasági és pénzügyi válsággal állnak összefüggésben, részben pedig helyi okokra vezethetők vissza – a helyi hatóságok képviselői (bizonyos esetekben maguk a polgármesterek), valamint a helybeli többségi társadalom tagjai egyre gyakrabban vádolták a romákat azzal, hogy terhet jelentenek a jóléti szolgáltatások rendszerére nézve, és hogy bűncselekményekért (illetve kisebb vétségeikért) teszik őket felelőssé.

A szélsőséges politikai erők különösen meglövigolták a romaellenes indulatokat, ráirányítva a figyelmet olyan incidensekre, amelyek során romák követtek el súlyos bűncselekményeket – illetve kezdetben romákat vádoltak e bűncselekmények elkövetésével. A legjelentősebb esetek közé tartozik egy nem roma tanár meggyilkolása Olaszországban 2006-ban (aminek kapcsán romákat tartóztattak le, majd ítélték el), egy 14 éves nem roma lány megerőszakolása és megölése (aminek kapcsán először roma személyeket gyanúsított a helyi közvélemény, később azonban egy nem romát tartóztattak le feltételezett elkövetőként), valamint egy román sportoló meggyilkolása Veszprémben 2009-ben (aminek kapcsán romákat tartóztattak le).

A Jobbik és Magyar Gárda széleskörűen kihasználta ezeket az eseteket, hogy minél nagyobb teret biztosítson nyíltan rasszista megnyilvánulásoknak a médiában és a köztéri plakátokon az állítólagos „cigánybűnözéssel kapcsolatban”, különösen a 2009-es európai parlamenti választásokhoz kapcsolódó kampányban.

A magyar társadalomnak – beleértve a hatóságokat és a roma közösségeket is – hosszú távon sokkal nyomatékosabban és hatékonyabban kell kezelnie a romák többségi társadalomba való integrációjának előmozdításával kapcsolatos kihívásokat. A kulcsfontosságú problémák között szerepel a gazdasági egyenlőtlenség; a társadalmi kirekesztettség; a munkanélküliség; a jóléti szolgáltatásoktól való függés; a roma lakosság felülreprezentáltsága az ország fejletlenebb térségeiben; a romák széles körű, nyílt és burkolt diszkriminációja a magán- és a közsférában; jelentős esélykülönbségek az oktatás területén; valamint egymásra irányuló, mélyen gyökerező sztereotípiák és egymással szembeni bizalmatlanság a roma közösségek és a többségi társadalom között.

Az EBESZ cselekvési terve, amely a romák és szintók helyzetének javítására vonatkozik, a nagyobb mértékű társadalmi befogadás előmozdítását illetően számos elfogadott eszközt ismertet; ezenkívül rendelkezésre állnak különböző hazai és nemzetközi szervezetek által kifejezetten Magyarország számára megfogalmazott javaslatok is.

Az egyik legfontosabb tényező ezen a téren a romák oktatásával kapcsolatos hosszú távú elkötelezettség, különös tekintettel az iskoláskor előtti nevelésre és oktatásra. Noha az oktatás kétségkívül eszköze lehet a magyarországi romák társadalmi integrációja előmozdításának, sok roma adott hangot annak a meglátásának, hogy az oktatásra fordított állami pénzekből kevés „szívárog le” a megfelelő helyekre. A tudósítások alapján néhány nagyobb városban jobb a helyzet, különösen azokon a helyeken, ahol az oktatási hatóságok együttműködnek a cigány kisebbségi önkormányzatokkal az esélyegyenlőség és az integráció érdekében. Mind roma, mind pedig nem roma megkérdezettek rámutattak arra, hogy az oktatásra vonatkozó jelenlegi jogi szabályozás és állami finanszírozási rendszer, ami a gyermek érdekeire való hivatkozással lehetővé teszi a szülők számára az iskolaválasztást, sok esetben *de facto* szegregációhoz vezet, mivel a nem roma szülők elviszik a gyermekeiket a romák által viszonylag sűrűn lakott területen lévő iskolákból.

Olyan programok kidolgozására és bevezetésére lenne szükség, amelyek hosszú távon képesek felvenni a harcot a romák körében magas munkanélküliséggel, valamint csökkenteni a romák függőségét a jóléti szolgáltatásoktól.

Szintén szükséges volna a romák integrációjának előmozdítása, valamint a feszültségek enyhítése és a valós egyenlőtlenségek csökkentése érdekében annak elérése, hogy a szociális ellátórendszer szolgáltatásaiból a jelenleginél szélesebb körben részesüljenek a romák; hogy a roma és nem roma vezetők ösztönözzék a közösségeik közötti párbeszédet; valamint hogy a köztájékoztatásban erőfeszítések történjenek a romákkal kapcsolatban a médiában, a közvéleményben és a politikai alternatívákról szóló közbeszédben jelen lévő negatív sztereotípiák kiszorítására.

Számos megkérdezett említette a gazdaság területét érintő pozitív kormányzati kezdeményezésként az „Út a munkához” programot, amely a Szociális és Munkaügyi Minisztérium támogatásában valósul meg, és azt a célt tűzte ki, hogy a közmunka finanszírozását felvállalja a hátrányos helyzetű településeken. A helyi hatóságok képviselői elismeréssel említették aényt, hogy gyakorlatilag a szükséges anyagi források teljes egésze a

központi költségvetésből érkezik ezen foglalkoztatási és közmunkaprogram esetében. A roma megkérdezettek viszont bírálták a program időszakos jellegét, mivel az csak igen korlátozott időtartamra biztosít munkalehetőséget, és nem kínál hosszú távú megoldást a résztvevők foglalkoztatási helyzetére.

Összességében: a delegáció nyomatékosan ajánlja a politikai vezetésnek, hogy a kormányzás bármely szintjén vagy kormányon kívüli politikusként legyenek sokkal kezdeményezőbbek a romák társadalmi integrációjának előmozdítását illetően, és a romákat is érintő interetnikus, közösségek közötti párbeszéddel kapcsolatos érzékeny ügyekben a lehető legnagyobb mértékű felelősséggel járjanak el. A delegáció elégedett azzal, hogy számos településen alakítottak ki területi vagy országos szinten is példaértékűnek tekinthető együttműködést a hatósági intézmények és a cigány kisebbségi önkormányzatok.

Ilyen példák azonban csak korlátozott számban állnak rendelkezésre, és a delegáció nem szerzett tudomást semmiféle olyan rendszerszerű erőfeszítésről, amely arra irányulna, hogy a jó gyakorlatok hatékonyan megoszthatóak, s ezáltal szélesebb körben bevezethetőek legyenek.

A hatóságoknak, beleértve a rendészeti területeken dolgozókat is, különösen érzékenyeknek kell lenniük arra a kockázatra, hogy az etnikai közösségek közötti feszültségek, főként a többségi társadalomhoz tartozó és kisebbségi csoportok – mint például a romák – esetében a feszültségek nagymértékben felerősödhetnek a gazdaságilag nehéz időszakokban, amikor a munkáért és szociális juttatásokért folyó harc élesebbé válik. Hasonlóképpen azt is fel kell ismerniük, hogy a bűncselekmények és a közrenddel kapcsolatos problémák, függetlenül azoknak a személyétől, akik mindezt felelősek, a szélsőséges és demagóg eszméket hirdetők számára alapul szolgálhatnak arra, hogy bizonyos hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat, például a romákat, a társadalmi problémák bűnbakjaiként kezeljenek.

Még testre szabottabb operatív megközelítésre van szükség a roma egyének elleni, gyűlölet által vezérelt bűncselekmények esetén, különösen akkor, ha ezek az erőszakos incidensek felvetik annak a lehetőségét, hogy esetleg bizonyos személyek vagy csoportok szervezett és/vagy megtervezett, kampányszerű tevékenységbe fogtak roma egyének vagy roma közösségek megfélemlítését célozva. A delegáció azt javasolja a hatóságoknak, hogy a roma közösségekkel szoros együttműködésben, illetve egyeztetve tegyenek lépéseket a sebezhető csoportok védelmének fokozása érdekében, főként olyan időszakokban, amikor az etnikai feszültségek felerősödnek, illetve felerősödéssel fenyegetnek. A hatóságoknak fel kell ismerniük, és megfelelő fellépéssel enyhíteniük a gyűlölet-bűncselekmények veszélyét, amelyek különösen pusztítóan befolyásolják a társadalmi kohéziót.

A helyszíni vizsgálat megállapította, hogy hatalmas kihívást jelent a romaellenes kijelentések viszonylagos gyakorisága a médiában, a közbeszédben és a politikai megnyilvánulásokban, és az ezek visszaszorítását vagy ellensúlyozását célzó jogi vagy politikai eszközök gyengesége. A delegációt aggodalommal tölti el annak a politikai irányzatnak kialakulása és megerősödése, amely nyíltan tett romaellenes kijelentéseket, illetve amely arra használta a Magyar Gárda nevű paramilitáris szervezetet, hogy félelmet gerjesszen a romák körében, és ugyanakkor politikai támogatottságát növelje. A 2009-es európai parlamenti választások során a szélsőséges pártokra leadott szavazatok várakozáson felüli magasa rávilágít azokra a módszerekre – gyűlöletbeszéd, romák ellen felhozott vádak –, amelyek a Jobbik és más hasonló erők vetettek be a társadalmi feszültségek és a romaellenes közhangulat kiaknázása érdekében.

A helyszíni vizsgálatot folytató delegáció javasolja a magyar kormánynak, hogy a véleménynyilvánításra és a sajtószabadságra vonatkozó EBESZ-kötelezettségek, valamint más nemzetközi normák tiszteletben tartása mellett állapítsa meg a gyűlöletbeszéd és a szélsőséges csoportok esetlegesen erőszakra uszító megnyilvánulásai elleni fellépés legmegfelelőbb módjait. Az egyik, minden körülmények között feltétlenül alkalmazandó mód szerint a közéleti személyiségeknek élesen el kell ítélniük mindenféle gyűlölettől vezérelt vagy szélsőséges megnyilvánulást, illetve azonnal és a leghatározottabban el kell ítélniük a roma közösség tagjai ellen irányuló bármiféle fizikai erőszakot és támadást is. Az EBESZ részes államai, köztük Magyarország, különös kötelezettséget vállaltak a gyűlölet-bűncselekmények elleni erőteljes, ugyanakkor átgondolt fellépésre.

Kihívást jelent a jogi lehetőségek erőtlensége a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésre, valamint a lehetőségek korlátozottsága az ilyen típusú bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozást és vádemelést illetően – mely kihívásnak különösen meghatározó elemét képezi a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak etnikai hovatartozására vonatkozó adatok hiánya. A delegáció a hatóságok számára olyan módszerek kidolgozását javasolja, amelyek lehetővé teszik a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatban etnikai adatok gyűjtését, és ezáltal a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos EBESZ-kötelezettségek hatékonyabb megvalósítását. A delegáció általánosságban azt javasolja a magyar rendészeti, ügyészi és bírói szerveknek, hogy növeljék a

gyűlölet-bűncselekmények felderítését illetően a kapacitásukat, és állítsák bíróság elé az ilyen típusú bűncselekmények elkövetőit. Ezen túl a delegáció javasolja, hogy a hatóságok keressenek kapcsolatot a roma közösséggel a rendőrségbe vetett bizalom növelése érdekében; ezáltal is növelve az incidensekről szóló bejelentésekre vonatkozó hajlandóságot és együttműködő-készséget.

A delegáció meggyőződése, hogy megfelelő és elérhető adatok nélkül lehetetlen adekvát, társadalmi integrációt célzó programokat kidolgozni, illetve azok hatékonyságát felmérni. Ennek érdekében a romák integrációját célzó programok hatékony tervezését, nyomon követését és értékelését össze kell egyeztetni az adatgyűjtésre és adatkezelésre vonatkozó magyar szabályozással. Az adatvédelmi biztos és a kisebbségi biztos tapasztalatai alapján összeállított ajánlásokat a gyakorlatban hasznosítani kellene, csakúgy, mint a roma civil szervezetek és emberi jogi szervezetek ajánlásait.

A DIEJH a fent felsorolt területek jelentős részén fejlesztett ki szakértelmet, illetve gyűjtött össze jó gyakorlatokat – mindezt szívesen megosztaná a magyarországi partnerekkel. Különösen vonatkozik ez a roma gyermekek iskoláskor előtti nevelésének és oktatásának előmozdítására; az emberi jogi nevelésre; a rendőrség, az ügyészség és a bírák kapacitásnövelésére a gyűlölet-bűncselekmények megelőzése, illetve leküzdése terén; az adatgyűjtésre és nyomozásra a gyűlölet-bűncselekmények estén; valamint a rendőrség és a romák közötti bizalom és megértés kialakítására vonatkozó jó gyakorlatokra – utóbbiakat a DIEJH az EBESZ Stratégiai Rendőri Ügyek Osztályával (SPMU) együttműködve gyűjtötte össze. Mindezen túl a delegáció a 2009. június–július során lefolytatott helyszíni vizsgálat során széles körű ismeretekkel gazdagodott; megismerkedett olyan pozitív kezdeményezésekkel és különböző beszélgetőtársaktól származó, további javaslatokkal is, amelyeket a DIEJH szívesen vitatna meg magyarországi partnereivel. Ennek érdekében a DIEJH kész arra, hogy kerekasztal-beszélgetésekből és vitákból álló eseménysorozatot szervezzen – illetve ilyen eseménysorozat szervezésében közreműködjön –, melynek során a 2008–2009-es incidensek, valamint az azokra adott válaszreakciók esettanulmányokként szolgálhatnak, amelyeket a magyar partnerek számára segítséget jelenthetnének a romák társadalmi integrációjára és a gyűlölet-bűncselekmények megelőzésre vonatkozó stratégiai és operatív megközelítések kialakításához.

A közösségek, etnikai csoportok közötti kapcsolatokat illetően más EBESZ-intézmények is értékes szakértelemmel rendelkeznek: az EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa Hivatala (OHCNM) például útmutatót adott közre a rendőrség működtetéséről, az EBESZ Stratégiai Rendőri Ügyek Osztálya (SPMU)⁹ pedig a rendőrség és a társadalmi szereplők közötti együttműködés kialakítása terén jó gyakorlatokat gyűjtötte össze. Az EBESZ Médiaszabadság Képviselőjének Hivatala (RFoM) segítséget nyújthat a médiaszervezetek számára a hatékony önszabályozó mechanizmusok és szakmai működési szabályzatok bevezetését illetően, a szakmai felelősségvállalás fokozása érdekében.

A DIEJH, valamint partnerei az EBESZ-nél készen állnak arra, hogy mandátumuk határain belül bármit megtegyenek a Magyarországgal való együttműködés terén, tekintettel az EBESZ elkötelezettségére, illetve a nemzetközi kötelezettségekre a romaellenes erőszak megelőzését és a romák jövőbeni társadalmi integrációjának elősegítését illetően.

⁹ Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General: *Good Practices in Building Police-Public Partnerships* (EBESZ Főtitkárság rendőrségi ügyekért felelős vezető szakértője: Jó gyakorlatok a rendőrség és a társadalmi szereplők közötti együttműködés kialakítása terén), OSCE, May 2008, <http://www.osce.org/spmu/item_11_31851.html>; Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General: *Guidebook on Democratic Policing* (EBESZ Főtitkárság rendőrségi ügyekért felelős vezető szakértője: Útmutató a rendőrség demokratikus működtetéséről), OSCE, 24 January 2007, <http://www.osce.org/spmu/item_11_23086.html>; *Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding* (A rendőrség, valamint a romák és szintók: Jó gyakorlatok a bizalom és megértés kialakításában), OSCE, April 2010, <http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3682>.

3. Romák elleni erőszakos incidensek

A magyarországi romák helyzetére vonatkozó hazai és nemzetközi aggályok felerősödésének közvetlen oka 2008 végén egy sor erőszakos, a roma közösség körében emberéleteket is követelő, személyi sérülésekhez és vagyontárgyak pusztulásához vezető incidens volt. Az ilyen következményekkel járó bűncselekmények minden esetben elítélendők, valamint nyomozást és vádemelést követelnek. Ezek az incidensek azért kaptak különös figyelmet, mivel bizonyos körülmények alapján sokan arra következtettek, hogy a támadások kifejezetten egy bizonyos közösség tagjai ellen irányultak.

Nem minden esetben lehet eldönteni, még a legalaposabb rendészeti és bírói eljárások révén sem, hogy egy bűncselekmény indítéka romaellenes gyűlölet volt-e. A delegáció Magyarországon felkereste azokat a helyszíneket, ahol a végzetes kimenetelű esetek történtek, illetve ellátogatott más közösségekhez is, ahol szintén előfordult romaellenes erőszak, és így első kézből kapott olyan részletes információt néhány túlélőtől, áldozattól, illetve tanútól, amelyekről a médián keresztül vagy civil szervezetek jelentéseiből lehetett tudomást szerezni. Az így szerzett információ összhangban állt az ügyekben felelős hatóságok nézeteivel, miszerint a bejelentett incidensek közül soknál nem lehet kizárni a romaellenes gyűlöletet mint indítékot.

A delegáció által felkeresett települések közül öt korábban romák és/vagy vagyontárgyaik elleni erőszakos incidensek helyszíne volt a megelőző másfél évben, köztük olyan incidenseké is, amelyek összesen hét roma ember halálát okozták.

Nagycséc

2008. november 3-án agyonlőtték egy 43 éves roma férfit és egy 40 éves roma nőt Nagycsécen, egy északkelet-magyarországi faluban. Házukat Molotov-koktéll gyújtotta lángra, és a két áldozatot akkor ölték meg, amikor azok felébredtek, és menekülni próbáltak az égő házból. Az utcában egy másik romák által lakott házra is gyújtóbombát dobtak, ami nem robbant fel. A rendőrség 10 millió forintos nyomravezetői díjat ajánlott fel. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb támadás egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.

Pécs

2008. november 18-án éjjel Pécsen kézigránát dobtak egy romák által lakott lakásba, ami egy 31 éves nő és 37 éves élettársa azonnali halálához vezetett. Gyermekeik közül kettőt – egy három- és egy ötévest – kisebb sérülésekkel, sokkos állapotban szállították kórházba. A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság szóvivője még ugyanaznap azt nyilatkozta az MTI-nek, hogy noha az áldozatok romák, a megkezdett nyomozás első eredményei alapján a támadás nem tűnik etnikai gyűlölet által vezéreltnek. Noha sokan aggodalmukat fejezték ki a faji indíték lehetőségének idő előtti elvetése miatt, a későbbi vizsgálatok nem szolgáltattak bizonyítékot arra, hogy ennek a végzetes kimenetelű támadásnak köze lett volna az áldozatok roma identitásához.

Tatárszentgyörgy

2009. február 23-án hétfőn a korai órákban Molotov-koktéllal felgyújtották egy roma család házát a Budapesttől mintegy 40 kilométerre délkeletre fekvő Tatárszentgyörgyön. Miközben a család kimenekült a házból, amely egy épületcsoport szélén állt, az elkövető(k) lövésekkel halálra sebesített(ek) egy 27 éves férfit és ötéves fiát. A férfi felesége és hatéves lánya, valamint egy hároméves gyermek szintén sérüléseket szenvedett a támadás során. Sem a támadást követően a helyszínre érkező rendőrök, sem az orvos nem vette észre a lőtt sebeket az apa és fia holttestén, ezért kezdetben úgy vélekedtek, hogy a lakásban felcsapó lángokat, valamint a haláleseteket az áramvezetékek hibás, szabálytalan bekötése miatt bekövetkezett zárlat okozta. Ennek következtében a házat és a környező területet nem nyilvánították bűnügyi helyszínnek, és nem zárták le egészen február 23-án késő délutánig.

A Nemzeti Nyomozóiroda (NNI) vezetője szerint nyilvánvaló hasonlóságok voltak ezen eset és a többi támadás között, amelyeknek során Molotov-koktéllal és kézfegyverrel támadtak településszéli házakra. A nyomravezetőnek 10 millió forintos díjat ajánlottak fel. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb támadás egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.

Tiszalök

2009. április 22-én rálőtték egy otthonából éppen munkába induló roma férfit Tiszalökön, Magyarország északkeleti részén. A férfi azonnal életét veszítette.

A rendőrség 10 millió forint nyomravezetői díjat ajánlott fel. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb bűncselekmény egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.

Fadd

2008. április 13-án Molotov-koktélok dobta egy házra, amelybe éppen egy roma személy és családja készült beköltözni, és a keletkezett tűz minden ingóságot elpusztított, valamint súlyos károkat okozott az épületben. Április 18-án egy másik házat, ahová a férfi az előző ház tönkretételét követően költözött, szintén felgyújtottak Molotov-koktéllal.

Azon helyszínek mellett, ahol romák voltak az incidensek áldozatai (függetlenül az indítékoktól), a küldöttség meglátogatott egy olyan települést is, ahol egy nem roma személy elleni brutális támadást használták fel etnikai feszültségkeltésre és a romaellenes hangulat kihasználására.

Kiskunlacháza

2008. november 23-án egy 14 éves, nem roma lányt megerőszakoltak és meggyilkoltak Kiskunlacházán, egy Budapeستől 50 kilométerre délre fekvő kisvárosban. November 28-án több mint 3000 ember, köztük a Magyar Gárda nevű paramilitáris szervezet tagjaiból álló kontingens vett részt egy, a városban keresztülhaladó fáklyás felvonuláson. Az esemény során elhangzott beszédében a város polgármestere kijelentette, hogy „Elég volt a roma erőszakból!”. Egy nappal a küldöttség kiskunlacházi látogatása előtt a rendőrség letartóztatott egy nem roma férfit, akit a bűncselekmény elkövetésével vádolnak.

Azokon a gyilkosságokon kívül, amelyek a delegáció által meglátogatott településeken történtek, Fényeslitkén 2008. június 15-én egy részeg férfi, aki állítólag romaellenes, fenyegető kijelentéseket tett, halálra késelt egy 14 éves roma fiút, 16 éves bátyját pedig súlyosan megsebesítette. A rendőrség nem talált faji elfogultsággal összefüggő indítékot a bűncselekmény mögött, amely miatt az elkövetőt 11 év börtönbüntetésre ítélték.

A delegáció látogatását követően, 2009. augusztus 3-án Kislétán agyonlőttek egy 43 éves roma nőt, 13 éves lánya pedig súlyos lött sebeket szerzett a nyakán és a karján. A falu polgármestere azt nyilatkozta a sajtónak, hogy a tanúk éjfél körül három vagy négy lövést hallottak. A nő házának ajtaját szemmel láthatóan berúgták. A rendőrség 10 millió forintos nyomravezetői díjat ajánlott fel. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb támadás egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.

2009. augusztus 21-én a rendőrség négy, 28 és 42 év között férfit vett őrizetbe gyanúsítottként egy emberölés-sorozattal kapcsolatban, melynek részét képezték a fent ismertetett nagycsécsi, tatárszentgyörgyi, tiszalöki esetek is, valamint a 2009. augusztus 3-án elkövetett kislétai gyilkosság. A bűncselekmények ügye jelenleg még nyomozati szakaszban van.

Az 1. függelék nem hivatalos források alapján összeállított listát közöl azokról az erőszakos incidensekről, amelyeket 2008–2009-ben magyarországi romák ellen követtek el.

A fent ismertetett incidensek, valamint ezek nyomon követése kiemelt fontosságú az áldozatok és családtagjaik szempontjából, valamint Magyarországnak mint jogállamnak általános, méltán jó hírét tekintve is. Ugyanekkora vagy talán még nagyobb jelentősége van annak, hogy az érintett szereplők, beleértve a magyar hatóságokat is, levonják a megfelelő tanulságokat ezekből az incidensekből és az alkalmazott kezelési módokból; különösen annak szükségességére összpontosítva, hogy javítsanak az alkalmazott módszereken a rendészet és a büntető igazságszolgáltatás, valamint az adatgyűjtés és a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkotás terén.

Hasonlóképpen, noha az egyes erőszakos incidensek ritkán köthetőek – ha egyáltalán köthetőek – egy bizonyos társadalmi körülményhez vagy politikai tendenciához, a bűncselekmények kontextusából elkerülhetetlenül azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyarországi roma kisebbség társadalmi integrációjával kapcsolatos jelentős problémákkal sürgősséggel kell foglalkozni.

A jelentés hátralévő része főként a 2008-ban és 2009-ben bekövetkezett erőszakos incidensekre adott reakciókkal foglalkozik, ezáltal vázolja azokat a problémákat, amelyek az efféle incidensek ellenei fellépés során jelentkezhetnek, valamint néhány olyan módszer kidolgozását is, amelyek végül hasznosnak bizonyultak. Felmérésekről is szó esik, amelyek a gyűlölet-bűncselekmények elleni magyarországi fellépés kihívásaira irányultak; valamint helyet kapott egy áttekintés is azokról a hosszú ideje idősebb, társadalmi és gazdasági integrációval kapcsolatos ügyekről, amelyekre érdemes lenne a különféle szereplőknek összpontosított figyelmet fordítaniuk.

A jelentés az esettanulmány tanulságain alapuló ajánlásokkal zárul, amelyek arra irányulnak, hogy a jövőben hatékonyabban lehessen az ilyen incidenseket megelőzni, illetve ha mégis előfordulnának, akkor megfelelően lehessen fellépni a gyűlölet által vezérelt erőszak ellen; és hogy hosszú távon előremozdítható legyen a roma közösség társadalmi integrációja, azoknak a háttérben húzódó körülményeknek a kezelése által, amelyek a 2008-ban és 2009-ben történt incidensek kontextusát jelentették, és amelyeknek megléte továbbra is nagyon súlyos aggodalomra ad okot.

4. A romákkal szembeni erőszakos incidensekkel kapcsolatos reakciók és a romaellenes indulatok

A delegáció egyik fontos célja volt, hogy megvizsgálja azokat a hatósági intézkedéseket, amelyek a további támadások megelőzésére, az áldozatoknak nyújtott hatékony jogorvoslatra, valamint az illetékes hatóságok azon lépéseire vonatkoztak, amelyek bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozáshoz, vádemeléshez és az elkövetők megbüntetéséhez köthetők.

Számos olyan dokumentum létezik, amely rögzíti az EBESZ elkötelezettségét a gyűlöletvezérelt bűncselekmények és incidensek elleni küzdelmet illetően. Ezek között szerepelnek kötelezettségvállalások a diszkriminációból vagy intoleranciából fakadó erőszakos cselekmények elítélésére; a rendőrök és más, közszolgálatot ellátó tisztviselőknek nyújtandó képzésre az ilyen jellegű cselekmények elleni fellépést illetően; a jogszabályok felülvizsgálatára; a civil társadalom kapacitásának növelésére annak érdekében, hogy részt vegyenek a gyűlöletvezérelt bűncselekmények monitorozásában és az áldozatoknak való segítségnyújtásban; és a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos megbízható adatok gyűjtésére.

Általánosságban elmondható, hogy a magyar hatóságok országszerte, minden szinten fokozott komolysággal kezelték a romák elleni támadások ügyét. Mindenekelőtt ezt tükrözték a biztosított emberi és anyagi erőforrások, amelyeket a rendészeti hatóságok arra fordítottak, hogy nyomon kövessék és azonosítsák a romák elleni sorozatgyilkossággal elkövetőként összefüggésbe hozható személyeket. Kis időbe telt, amíg ez az elkötelezettség a rendőrségen és más rendészeti szerveken belül kialakult, és ez az észlelhető késlekedés vezetett ahhoz, hogy a roma közösségek és egyes civil szervezetek képviselői, valamint politikusok is bírálathoz adtak hangot.

A rendészeti hatóságokat azért érte kritika, mert nem fordítottak elegendő és azonnali figyelmet a támadások esetleges gyűlöletvezéreltségére. Szóba került az esetleges gyűlöletvezérelt bűncselekmények nyomozására vonatkozó szakmai útmutatók és utasítások, valamint a speciális képzés hiánya is. Ugyanakkor a romák körében nagymértékű kétkedés alakult ki a hatóságok elkötelezettségére, valamint arra vonatkozóan, hogy hatékonyan megküzdjenek a problémával, és hogy emelt szintű védelmet nyújtsanak.

Esetlegesen gyűlöletvezérelt bűncselekményekre irányuló nyomozás¹⁰

2008 novemberében, a nagycsécsi és a pécsi gyilkosságok, valamint a kisebbségi ombudsman felszólításának következtében a fent említett és a korábbi támadások kivizsgálására 50 tagú nyomozócsoportot hoztak létre a Nemzeti Nyomozóirodán belül. Emellett 10 millió forint nyomravezetői díjat is kitűztek. 2009 áprilisában a nyomozócsoport létszámát 100 főre, a nyomravezetői díjat pedig 50 millió forintra emelték.¹¹ A 2009. augusztusi kislétai gyilkosságot követően ismét megemelték a nyomravezetői díjat, ezúttal 100 millió forintra, ami Magyarország addigi történelmét illetően a legmagasabb nyomravezetői díj kitűzését jelentette. A nyomozócsoport munkájához további munkatársakat, 20 elemzőt biztosítottak.¹²

¹⁰ Az EBESZ részes államai elkötelezték magukat, hogy „biztosítják a lendületes és hatékony nyomozás feltételeit a romák elleni erőszakos cselekményekkel kapcsolatban, főként azokban az esetekben, ahol alapos okkal gyanítható, hogy rasszista motiváció játszott szerepet; illetve az adott állam jogszabályai által meghatározott felelősség szerinti, valamint a nemzetközi emberi jogi normáknak megfelelő vádemelés.” A fajgyűlölettől és idegengyűlölettől vezérelt cselekményekkel kapcsolatban a részes államok elismerték „az egyén jogát a hatékony jogorvoslatához”.

¹¹ Az Országos Rendőr-főkapitányság nettó 50 millió forintot ajánlott fel nyomravezetői díjként az összes bűncselekmény elkövetőjének (elkövetőinek) azonosítása esetén, egyenként 1-1 millió forintot a galgagyörki, piricsei, alsózsolcai bűncselekmények elkövetőire vonatkozóan, illetve 10-10 millió forintot a nagycsécsi, tatárszentgyörgyi és tiszalöki elkövetők esetében. Rendőrségi közlemény, 2009. április 25. (jelenleg már nem elérhető): <<http://www.police.hu/print/nyitooldal/cikkek/dijkituzes50.html>>. Lásd még Somogyi Ferenc nagykövet regisztrált nyilatkozatát az amerikai Helsinki Bizottság a romák elleni erőszak fokozódásáról szóló ülése kapcsán, 2009. június 9. <http://csce.gov/index.cfm?FuseAction=ContentRecords.ViewDetail&ContentRecord_id=452&Region_id=0&Issue_id=67&ContentType=H,B&ContentRecordType=B&CFID=33928152&CFTOKEN=73753149>.

¹² Az Országos Rendőr-főkapitányság sajtóközleménye, 2009. augusztus 3. (Jelenleg már nem elérhető, utolsó hozzáférés: 2009. július 7.) <http://www.police.hu/print/nyitooldal/cikkek/orf_090803_01.html>. Lásd még: <<http://www.earthtimes.org/articles/show/280036,roma-woman-dead-daughter-critical-aftershotgun-attack--update.html>>.

Az Országos Rendőr-főkapitányság szóvivőjének közlése alapján a nyomozók több mint 200 tanút kerestek fel és kérdeztek meg, több mint egymillió telefonhívást és több mint 1,5 millió gépkocsi adatait ellenőrizték, és 360 illegális fegyverhasználatot kapcsolatos eset aktáit vizsgálták át.¹³

Egy 2009. augusztus 7-én – a küldöttség látogatását követően – kiadott hivatalos nyilatkozatában az Országos Rendőr-főkapitányság szóvivője azt közölte, hogy a nyomozás során a bizonyítékok vizsgálatát az Europollal és az Interpollal való együttműködés mozdította elő, és az Egyesült Államok Szövetségi Nyomozóirodája (FBI) is segítséget nyújtott az elkövetői profil megalkotásában.¹⁴

A nyomozók a támadásokat két csoportba sorolták. Az elsőbe tartozókat a romák elleni szervezett támadás eseteinek minősítették.¹⁵ Négy esetben – Nagycsécen, Tatárszentgyörgyön, Tiszalökön és Kislétán – a támadások halálesetekhez vezettek, így emberölés ügyében folyt a nyomozás. A látogatás idején¹⁶ az Országos Rendőr-főkapitányság álláspontja szerint mérlegelendő volt a támadások esetében a rasszista motiváció megléte. A bűncselekmények összefüggni látszottak az elkövetés módjában tapasztalható hasonlóságok miatt és amiatt, hogy az áldozatok romák voltak, akik nem álltak kapcsolatban egymással, és úgy tűnt, hogy etnikai hovatartozásuk miatt esett rájuk a választatás.¹⁷

A második csoportba tartozó bűncselekmények esetében a nyomozók szerint elszigetelt eseteknek tekinthetők, amelyeknek elkövetői nem álltak kapcsolatban egymással. Ezeket az eseteket nem vizsgálták központilag, az NNI által.

Az Országos Rendőr-főkapitányság képviselői által a küldöttségnek adott tájékoztatás szerint a bíróság megállapította a rasszista indítékot a szigetvári és a székesfehérvári esetben. A pécsi és pátkai esetet illetően a feltételezett elkövetőket bosszú vezérelte. A fényeslitkei esetben a bíróság nem állapított meg rasszista indítékot.¹⁸

A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos ellentmondások

A helyszíni vizsgálat idején a legtöbb támadás ügyében még folyt a nyomozás. A küldöttségnek nyilatkozóik közül sokan, beleértve helyi politikusokat és civil szervezetek képviselőit, bíralták a rendőrséget a nyomozás szakszerűtlensége miatt, valamint különösen azért, mert nem szenteltek elegendő és azonnali figyelmet a bűncselekmények esetleges gyűlöletvezéreltségének.

A közlők közül sokan ezt arra vezették vissza, hogy nincsenek specifikus szakmai útmutatók vagy utasítások a rendőrök és más rendészeti dolgozók számára a bűncselekmények háttérében álló esetleges gyűlöletmotívum vizsgálatára. A rendőrök, a rendőrnemzetiek nem részesülnek megfelelő képzésben a gyűlölet-bűncselekmények természetét és nyomozását illetően, ezért a rendészeti szervek nem rendelkeznek elegendő szakmai kapacitással arra, hogy felismerjék azokat az eseteket, illetve fellépjenek az olyan esetekben, amelyekben a gyűlölet mint indíték szerepet játszhatott. Két – a pécsi és a tatárszentgyörgyi – támadásnál ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a közlők megítélése szerint a rendőri fellépés nem volt megfelelő és hatékony.

A 2008. novemberi pécsi kézigrántós támadást követő napon – amely támadás során életét veszítette egy roma férfi és egy roma nő, két gyermekük pedig megsebesült – a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság szóvivője még ugyanaznap azt nyilatkozta az MTI-nek, hogy noha az áldozatok romák, a megkezdett nyomozás addigi eredményei alapján a támadás nem tűnik faji indítékúnak.

¹³ Makula György, az Országos Rendőr-főkapitányság szóvivőjének közlése, 2009. október 7.

¹⁴ Az Országos Rendőr-főkapitányság sajtóközleménye, 2009. augusztus 7.
<http://www.police.hu/print/nyiioldal/cikkek/orf_090807_01.html>.

¹⁵ Ezek az esetek a következő településeken történtek: Galgagyörk, Piricse, Nyíradony-Tamásipuszta, Tarnabod, Nagycséc, Alsószolca, Tatárszentgyörgy, Tiszalök és Kisléta. A tarnabodi áldozatok nem voltak romák, viszont egy romák által lakott településrészen éltek. A részleteket lásd az incidensek felsorolásánál (1. függelék).

¹⁶ A feltételezett elkövetőket 2009. augusztus 21-én, a helyszíni látogatást követően tartóztatták le.

¹⁷ A rendőrség észrevételezte, hogy a szóban forgó bűncselekmények leg többjét Északkelet-Magyarországon követték el, kettőt pedig Pest megyében. A támadásokra kisebb települések azon részein került sor, ahol a lakosság jelentős hányadát romák alkotják (az Országos Rendőr-főkapitányság sajtóközleménye, 2009. augusztus 7. – lásd 14. lábjegyzet).

¹⁸ Az esetek leírását lásd az 1. függelékben.

Ugyanaznap a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa (azaz a kisebbségi ombudsman) az országos rendőrfőkapitánynak címzett, tájékoztatást kérő levelében kifogásolta a rasszista indíttatás lehetőségének szinte azonnali elvetését, ami ellentétes a nyomozásra vonatkozó elvekkel, különösen olyan bűncselekmények esetén, amelyek súlyosan megzavarják a köznyugalmat.¹⁹ Az országos rendőrfőkapitány elismerte, hogy a rendőrségi sajtósóvivő elsietett kijelentést tett.²⁰ Az ombudsman – roma közéleti szereplőkkel folytatott tanácskozást követően – állásfoglalást is közzétett a roma családok elleni támadásokról. Ebben az állásfoglalásban a romák elleni támadások kivizsgálására külön nyomozócsoport felállítását javasolja, amely országos hatáskörrel intézkedhet, valamint felszólítja a hatóságokat, hogy fordítsanak megkülönböztetett figyelmet a bűncselekmények esetleges gyűlöletvezéreltségére.²¹

A nyomozások lefolytatása²²

A tatárszentgyörgyi nyomozást még élesebb kritika érte civil szervezetek részéről is, amelyek jelentésben számoltak be az eset kezeléséről.²³ Az éjszakai támadást követően, amelynek során egy roma férfi és kislánya életét veszítette, kislánya pedig megsebesült, a rendőrség csak késő délután minősítette a haláleseteket emberölésnek. A rendőrség eredeti álláspontja szerint halálukat a szabálytalanul bekötött áramvezetékek miatt kiűtött lakástűz okozta – annak ellenére, hogy az áldozatok rokonai a háztól 6-8 méterre találták meg a férfi és a kisfiú holttestét, és a rendőrségnek elmondták, hogy korábban lövéseket hallottak. Ez a késlekedés azt eredményezte, hogy a ház körüli területet késő délutánig nem minősítették bűnügyi helyszínné, aminek következtében a nyomozás szempontjából fontos tárgyi bizonyítékokhoz nem lehetett hozzáférni. A szakszerűség észlelhető hiánya az eset kezelését illetően fokozta a helyi hatóságok és a helyi roma közösség közötti feszültséget is.

2009. március 2-án egy magyar európai parlamenti képviselő és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda panaszt nyújtott be a nyomozás vezetését illetően a Független Rendészeti Panasztestületnek annak a nőnek a nevében, akinek a férje és fia életét veszítette a támadás során. A panasztestület vizsgálata megállapította, hogy a helyszínelést végző rendőrök a bűnügyi helyszínné minősítés elmulasztásával megsértették a szolgálati és eljárási szabályokat, és ennek következtében sérült a panaszos tisztességes eljáráshoz való alapjoga.²⁴

Az is kifogásolható volt, hogy a nyomozásban résztvevők elleni fegyelmi eljárásokról alig lehetett megtudni valamit. 2009. május 7-én az Országos Rendőr-főkapitányság sajtóközleményben jelentette be, hogy fegyelmi eljárást indítottak a Dabasi Rendőrkapitányság két rendőre ellen, de arról nem közöltek semmit, hogy milyen

¹⁹ A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának sajtóközleménye, 2008. november 19: „Újabb romák elleni támadás”, <<http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-385-jabb-romak-elleni-tamadas.html>>.

²⁰ Dr. Kállai Ernő: *Beszámoló a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának tevékenységéről 2008*. Budapest: OBH, 2009, 79. o. <<http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/144644490.pdf>>.

²¹ A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának sajtóközleménye, 2008. november 19.: „Véletlen, sorozatos egybeesés vagy aggodalomra okot adó tendencia?”, <<http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-386-allasfoglalas-az-elmult-evben-tortent.html>>.

²² Az EBESZ részes államai elkötelezték magukat, hogy „képzésekkel, valamint iránymutatások kidolgozásával növeljék a rendészeti hatóságok szakmai kapacitását a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés legmegfelelőbb és leghatékonyabb módjait illetően”, hogy „olyan szakpolitikákat és eljárásokat fejlesszenek ki, amelyek biztosítják a hatékony rendőri fellépést a romák elleni faji indíttatású, erőszakos bűncselekményekkel szemben”; a köztisztviselőknek, különösen a rendészeti területen dolgozó tisztviselőknek megfelelő képzést biztosítanak a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni fellépésről, illetve azok megelőzéséről”, valamint „fontolóra veszik a rendészet és az igazságszolgáltatás területén dolgozó tisztviselők számára képzési programok bevezetésének lehetőségét a gyűlölet-bűncselekmények jogi szabályozásáról, valamint a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogszabályok alkalmazásáról”.

²³ Európai Roma Jogok Központja (ERRC) – Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda (NEKI) – Társaság a Szabadságjogokért (TASZ): „Jelentés a 2009. február 23-án, Tatárszentgyörgyön történt kettős gyilkosság körülményeiről és az eljáró hatóságok munkájáról”, Budapest, 2009. május 7.

<<http://www.errc.org/cms/upload/media/03/DA/m000003DA.pdf>>.

²⁴ A Panasztestület megismételte korábbi álláspontját, amely szerint minden egyes alkalommal, amikor bűncselekményt követően a rendőrség nem tesz meg mindent, ami méltán elvárható a nyomozás elindítása és hatékony lefolytatása érdekében, a sértett tisztességes eljáráshoz való alapjoga sérül [Független Rendészeti Panasztestület 366/2009. (XI. 11.) számú állásfoglalása]. 2009. decemberi határozatában az országos rendőrfőkapitány helyt adott a panasznak, és elfogadta a Független Rendészeti Panasztestület állásfoglalását. A határozat elérhető:

<http://www.police.hu/data/cms651181/ORFK_09011_2009_FRP_366_2009.pdf>.

szerepet töltöttek be a nyomozásnál, hogy milyen mulasztások miatt vonták őket felelősségre, illetve hogy mennyire súlyos fegyelmi szankciók róhatóak ki rájuk.²⁵ Mindez még inkább kétségessé tette a közvélemény szemében a rendőrség elkötelezettségét a nyomozás iránt.²⁶ 2009. augusztus végén újabb aggasztó részletek kerültek felszínre a nyomozásról, amikor az interneten olyan feltételezések kezdtek terjedni, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) már korábban megfigyelte a négy letartóztatott férfi egyikét, és tudomása volt arról, hogy a férfi fegyvereket vásárolt.²⁷ Szeptember 8-án, előzetes vizsgálódást követően, a Magyar Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága tényfeltáró vizsgálatot rendelt el az NBH szolgálati munkájáról, illetve a rendőrséggel való együttműködéséről a gyilkosságok ügyében folytatott nyomozás vonatkozásában. A bizottság jelentése az NBH munkáját illetően súlyos szakmai hibákra és mulasztásokra világított rá.²⁸ Az NBH már az első gyilkosságot megelőzően jelentős mennyiségű összegyűjtött információval rendelkezett a később letartóztatott és felelősségre vont személyekről, de ezeket az információkat nem vetették alá elemzésnek, illetve nem erősítették meg magasabb szinteken. A jelentés szerint 2008. november elejétől fogva az Országos Rendőr-főkapitányság, több ízben, ismételten információt kért az NBH-tól, de nem kapott használható, a nyomozást segítő adatokat. A bizottsági jelentés szerint ezeket nem elemzték kellőképpen, illetve nem fordítottak elegendő figyelmet a Nemzeti Nyomozóiroda által 2009 elején megadott „elkövetői profil”-nak sem. Noha a gyilkosságsorozat növelte az etnikai feszültséget, ami a közrendre is fenyegetően hatott, a jelentés állítása szerint az NBH aktivitását, illetve megközelítésmódját mindez nem befolyásolta érzékelhetően.

A romák biztonságának és védelmének érdekében bevezetett intézkedések²⁹

A magyar kormány intézkedéseket tett annak érdekében, hogy megelőzze a romák és vagyontárgyaik ellen irányuló további támadásokat. 2009. február 8-án az igazságügyi és rendészeti miniszter fokozott rendőri jelenlétet rendelt el azokon a területeken, ahol jelentős roma lakosság él. Ugyanaznap a kormány a rendészeti szerveknek biztosítandó extra finanszírozási forrásokról határozott.

A delegációnak nyilatkozók közül sokan említették, hogy az ilyen jellegű, azaz a további bűncselekmények megelőzését célzó különleges intézkedésekről vagy programokról a rendőrség elmulasztotta érdemben tájékoztatni a lakosságot, és ez hozzájárult a rendőrséggel szembeni bizalmatlanság kialakulásához, különösen a romák körében.

²⁵ Az Európai Roma Jogok Központja (ERRC) beadványa az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala számára „Summary of ERRC concerns related to violence against Roma in Hungary” (Az ERRC aggályainak összegzése a magyarországi romák elleni erőszakkal kapcsolatban).

²⁶ Nyilvánvaló következtetésekre került sor a 2008. szeptember 29-i északnyugat-magyarországi – tarnabodi – támadásra irányuló nyomozást illetően is, amelynek során Molotov-koktélokot dobtak, valamint rálöttek három olyan épületre, amiben nem romák laktak. A város romák által lakott részében történt támadásban senki sem sérült meg. Nem sokkal az esetet követően három roma fiatalot vettek őrizetbe, akiket a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítottak. A fiatalokat annak ellenére tartották 10 hónapig előzetes letartóztatásban, hogy a Nemzeti Nyomozóiroda álláspontja szerint a szóban forgó bűncselekmény egy olyan támadássorozat részét képezhette, amelyből ötre a fiatalok letartóztatása után került sor. Miután 2009. augusztus 21-én őrizetbe vettek és a bűncselekmények elkövetésével vádoltak meg négy másik férfit, a három fiatalember kártérítési pert indított az állam ellen az indokolatlan bebörtönzés miatt. A Nemzeti Nyomozóiroda sajtóközleménye, 2009. augusztus 25. <http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/nni_090825_001.html>; Törzsök Erika – Paskó Ildikó – Zolnay János (szerk.): *Cigánynak lenni Magyarországon – Jelentés 2008*, Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány – Fok-ta Bt., 2009, 219. o.

²⁷ Az információ 2009. augusztus 29-én jelent meg a *kuruc.info* internetes portálon.

²⁸ „Ténymegállapító vizsgálati jelentés – A romák sérelmére elkövetett sorozatgyilkosság felderítésére irányuló nyomozást segítő nemzetbiztonsági szolgálati munka értékelése az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága által felállított Tényfeltáró Munkacsoport vizsgálati munkája alapján”, 2009. november 17. A jelentés nyilvánosságra hozott része elérhető: <http://www.neki.hu/attachments/415_romagyilkosságok_bizottsagi_jelentes.doc>.

²⁹ Az EBESZ részes államai elkötelezték magukat arra, hogy „megfelelő és arányos intézkedéseket tesznek azon személyek vagy csoportok, valamint tulajdonuk védelmére, amelyek faji, etnikai (...) identitásuk miatt megkülönböztetés, ellenségeskedés vagy erőszak fenyegetésének vagy ilyen cselekményeknek vannak kitéve”. Mindemellett, az élethez való jog például a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (ICCPR) 6. cikkében, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményének (ECHR) 2. cikkében is szerepel. A Faji Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Kiküszöböléséről Szóló Nemzetközi Egyezményének (ICERD) 5(b) cikke pedig rendelkezik a személyes biztonsághoz és az állami védelemhez való jogról az erőszakkal vagy testi bántalmazással szemben.

Az Országos Rendőr-főkapitányság cselekvési tervet dolgozott ki a romák elleni felfokozódott erőszak visszaszorítására. Az cselekvési tervben olyan intézkedések szerepeltek, mint a rendőri járőrözés és ellenőrzés intenzitásának növelése a veszélyeztetett településeken,³⁰ valamint a helyi rendőri egységek és a helyi polgárőrségek közötti együttműködés fokozása.³¹

A rendészeti szervek egyik legfontosabb törekvése az volt, hogy növeljék a települési járőrszolgálatot teljesítő rendőrök számát. Ez a célja annak a rendőrségi programnak, amely biztonsági őrök számára nyújt képzést, akik azután helyi rendőri szervezetekhez csatlakozva közléstítmények biztosításában vesznek részt, lehetőséget teremtve ezáltal arra, hogy az ezeket a feladatokat ellátó rendőröket más területekre, például járőrszolgálatra irányítsák.³² A Miskolci Rendőrkapitányság vezetőhelyettese elmondta a delegációnak, hogy az Országos Rendőr-főkapitányság támogatásával a programot három megyében indították el (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyében). A képzés célcsoportját hátrányos helyzetű fiatalok alkotják, akik közül sok a roma, ezáltal számolva azzal a járulékos haszonnal is, hogy több roma kap esélyt arra, hogy rendőri munkát találjon.

A másik fontos törekvés a bűnmegelőzés és a helyi konfliktusok megoldásának békés módjaira irányul. 2008 decemberében az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium kísérleti projektek megvalósítására írt ki pályázatot, amelyek az elmérgesedő helyi konfliktusok erőszakmentes megoldását segítik, különösen a közösségi mediációs technikák alkalmazása révén. Ennek a kezdeményezésnek az volt a célja, hogy a kiválasztott pályázatok alapján megvalósuló projektek modellként szolgáljanak más közösségek számára, amely alapján maguk is kidolgozhatják saját programjaikat. Végül kilenc projekt kapott támogatást, amelyek megvalósítására 2009. február 15. és 2009. május 15. között került sor. Ezek között voltak olyanok, amelyek roma és nem roma közösségek közötti helyi feszültségek megoldását célozták azokon a településeken, ahol a helyzet már erőszakossá fajult, illetve közelített ahhoz. Az egyik ilyen projektet Nagybörzsönyben valósították meg.³³

A közösségek és az áldozatok támogatása³⁴

A delegáció megtudta, hogy az áldozatsegítés – különösen az egyes bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozásra, valamint a megtett lépésekre vonatkozó tájékoztatás – fontos elemét képezte a romák elleni

³⁰ Közbiztonsági szempontból 104 település számított különösen veszélyeztetettnek. Ezek a települések összesen 12 megyében találhatók, és az összes magyar település 3,3%-át teszik ki. (Az információt a magyar hatóságok szolgáltatták az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalának, 2009. március 19-én.)

³¹ Uo.

³² Uo.

³³ Nagybörzsönyben számos konfliktus történt a helybeli romák és nem romák között. Felismerve a probléma súlyosságát – és annak ellenére, hogy bizonyos helybeli körökben felmerült az igény a Magyar Gárda meghívására, hogy „helyreálljon a rend” –, a helyi önkormányzat úgy döntött, hogy az állandósuló feszültség enyhítése érdekében részt vesz egy, a Foresee Kutatócsoport által vezetett, számos konzorciumi partnerrel együtt megvalósított közösségfejlesztő, illetve mediációs projektben.

³⁴ Az áldozatok nemzetközi közösség által elismert jogai közé tartozik a jog a személyes szabadságra és méltóságra; a kárenyhítésre; az orvosi, pszichológiai és társadalmi segítségnyújtásra; a bűnügyben folytatott nyomozás állásáról való tájékozódásra; valamint a jogorvoslatához jutásra való jog. Néhány a vonatkozó nemzetközi normák közül:

Az ENSZ 1985. évi Nyilatkozata a bűncselekmények és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságszolgáltatás alapelveiről; az Európa Tanács Rec(85)11 sz. ajánlása a sértett helyzetéről a büntetőjogban és büntetőeljárásban, Alapelvek és iránymutatás a nemzetközileg elismert emberi jogaikban, illetve humanitárius jogaikat illetően megsértetteknek nyújtandó jogorvoslatról és kártérítésről (ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának Emberi Jogi Bizottsága, 2000), az Európai Unió Tanácsának (2001/220/JHA sz.) kerethatározata az áldozatok jogállásáról a büntetőeljárásban, Európai egyezmény az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról (Európa Tanács, 1983), az Európa Tanács Rec(2006)8 sz. ajánlása a bűncselekmények áldozatainak való segítségnyújtásról, valamint az Európai Unió Tanácsának 2004/80/EC sz. tanácsi irányelve a bűncselekmények áldozatainak nyújtott kárenyhítésről.

Az EBESZ részes állami elkötelezték magukat, hogy „fokozzák a rendőrség és az áldozatok közötti jó együttműködést, és ösztönzik az áldozatokat, hogy tegyenek feljelentést gyűlölet-bűncselekmények esetén, például az áldozatokkal közvetlenül kapcsolatba kerülő tisztviselők képzése révén; a rendőrség és a társadalmi közönség közötti viszony javítását célzó, széles körű programok által; valamint az áldozatoknak nyújtott tájékoztatásról, segítségéről és védelemről szóló tréningekkel”.

erőszakos incidensek, valamint azok hatásai ellen irányuló rendőri erőfeszítéseknek.³⁵ A rendőrség köteles például az áldozatokat az első találkozás során az Áldozatsegítő Szolgálat információs anyagaival ellátni, valamint szóban is tájékoztatni az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való hozzájutásról.³⁶

A rendőrség részéről tapasztalható erőfeszítések néhány esetben az áldozatokkal való közvetlen kapcsolattartást is magukban foglalták. A Nagycsécst is felelős rendőri egység egyik képviselője elmondta a delegációnak, hogy ő maga jó néhány alkalommal személyesen látogatta meg az áldozatok családtagjait, hogy lelki támogatást nyújtson nekik. A rendőrség szintén szervezett találkozót a helyi romákkal, heti rendszerességgel, hogy lecsillapítsa az érzelmeiket és megelőzze az erőszakos megtorlást, valamint hogy ismertesse a közösség védelme érdekében tett rendőri intézkedéseket.

Néhányan a támadások túlélői közül csalódottságukat fejezték ki a részükre nyújtott támogatás alacsony szintje miatt. A Tatárszentgyörgyön meggyilkolt roma férfi szülei, akik a megtámadott épület melletti házban laknak, arról számoltak be, hogy sorsukra hagyva érzik magukat a támadás óta, nélkülözve az anyagi támogatást, amire saját biztonságuk megteremtéséhez lenne szükségük. Azt mondták, hogy újabb támadástól tartanak, és a nyomozás elégtelensége miatt már alig maradt reményük arra, hogy családtagjaik elvesztéséért jogorvoslathoz jutnak.

A Tatárszentgyörgyön meggyilkolt roma férfi szülei, valamint a Nagycsécsten meggyilkolt roma nő férje arról számolt be a delegációnak, hogy alig kaptak tájékoztatást a bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozás állásáról, illetve az ügy kapcsán megtett lépésekről³⁷ – civil szervezetek ugyanezt nehezményezték az eseteket követően.³⁸ Mindez bizonytalansághoz vezetett, valamint a feszültséget fokozta az érintett roma közösségekben.

A delegáció tudomást szerzett olyan esetekről, amikor a rendőrség erőfeszítéseket tett a romákkal való kapcsolattartásra a támadásokat követően, országos és helyi közösségi szinten. A 2008 novemberében történt nagycsécsei gyilkosságot követően az országos rendőrfőkapitány találkozott az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnökével.³⁹

2009 márciusában Zala megyei roma vezetők kezdeményezésére találkozót szerveztek a megyei rendőrfőkapitányság képviselőivel a megyében kialakult helyzet megvitatására. A rendőrség javaslatára egy héttel később újra összeültek a találkozó résztvevői.⁴⁰

2009. március 19-én az országos rendőrfőkapitány találkozót szervezett Miskolcon Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Heves megyei regionális roma vezetőkkel a támadást követően kialakult körülmények kezelésére,

³⁵ A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény alapján állami segítségre lehetnek jogosultak azok, akiknek bűncselekmény következményeként romlott az anyagi vagy társadalmi helyzetük, illetve testi vagy lelki egészségük. Az áldozatoknak az Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálatának megyei irodái nyújtanak segítséget. Az állami segítség egyik formáját az áldozatsegítő szolgáltatások (az érdekvérvényesítés elősegítése, azonnali pénzügyi segély, szakjogászai segítségnyújtás) jelentik, másrészt pedig állami kárenyhítés is kérelmezhető.

³⁶ 17/2007. (III.13.) IRM rendelet.

³⁷ Nagycsécsten és Tatárszentgyörgyön folytatott interjúk során szerzett értesülések.

³⁸ Az Európai Roma Jogok Központja (ERRC) beadványában (lásd 25. lábjegyzet) ez szerepel: „Figyelembe véve, hogy a romák elleni támadások száma szemmel láthatóan nő, az azonosított és felelősségre vont elkövetők kis száma, valamint a nyomozások állásáról a közönség számára elérhető információ szinte teljes hiánya azt az általános benyomást kelti, hogy az elkövetők büntetlenek maradnak. Mindez magabiztossá teheti az esetleges jövőbeni elkövetőket, mivel joggal hiszik azt, hogy szinte semmilyen következménnyel nem kell számolniuk azoknak, akik romák ellen követnek el erőszakos bűncselekményeket.” 2009. április 27-én a Méltóságot Mindenkinél Mozgalom és a Roma Polgárjogi Alapítvány petíciót adott át a rendőrség vezetőinek, követelve egyebek mellett, hogy hetenként tájékoztassák a nagyközönséget a nyomozás állásáról. Lásd Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. lábjegyzetben i. m., 234. o.

³⁹ A kisebbségi önkormányzatok helyi, regionális (megyei, illetve fővárosi szintű) és országos intézményrendszerei az utóbbi 15 év során alakultak ki. Az „országos kisebbségi önkormányzat”-ok jelentik az adott kisebbség országos szintű képviselőit ellátó testületét.

A kisebbségi önkormányzatok képviselőtestületei választott tagokból állnak, akik helyi, regionális vagy országos szinten jelenítik meg az adott nemzeti vagy etnikai kisebbség érdekeit. A kisebbségi önkormányzati rendszert a kulturális autonómia biztosításának céljából hozták létre. Ennek következtében a kisebbségi önkormányzatoknak nincs hatósági jogkörük, és a helyi önkormányzatok nem ruházhatnak át semmiféle jogalkotási vagy szabályozási illetékességet a kisebbségi önkormányzatoknak.

⁴⁰ Az Országos Rendőr-főkapitányság közleménye, 2009. március 11.

<http://www.police.hu/friss/zal_090311_01.html?query=Cig%C3%A1ny%20zala>.

valamint esetleges hasonló támadások megelőzésére javasolt intézkedések megvitatása céljából.⁴¹ Hasonló eseményre került sor egy hónappal később, április 22-én Debrecenben, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyei képviselők részvételével.⁴²

2009. augusztus 5-én az Országos Rendőr-főkapitányság tájékoztatást nyújtott a megyei cigány kisebbségi önkormányzatok képviselőinek a nyomozások állásáról, a közbiztonság biztosítására irányuló rendőrségi intézkedésekről, valamint azokról a módszerekről, amelyek alkalmazása révén a települések biztonságosabbá válhatnak.⁴³ Az Országos Rendőr-főkapitányság ugyanazon a napon sajtóközleményben tájékoztatott a romák ellen elkövetett kilenc bűncselekményben folyó nyomozás állásáról.⁴⁴

Az összefogás megvalósítása és az együttműködés kialakítása⁴⁵

A delegáció megtudta, hogy noha számos különleges intézkedést a 2008-as és 2009-es támadásokra adott válaszul vezettek be a rendészeti szervek, más, általánosabb programok és kezdeményezések különböző szinteken már korábban is léteztek a rendészeti szervek és cigány kisebbségi önkormányzatok között – a delegáció által meglátogatott települések többsége esetében is.

Országos szinten 1999-ben született megállapodás a konfliktusoktól és előítéletektől mentes kapcsolat kialakításáról és fenntartásáról, az Országos Rendőr-főkapitányság és az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat között. A megállapodás, melyet egy 2000-es ORFK-intézkedés rögzít,⁴⁶ többek között a roma szervezetek és a rendőrség közötti párbeszéd javítására, az előítéletek elleni küzdelemre, a roma kultúrára és történelemre vonatkozó ismeretek rendőrképzési tantervbe való beépítésére, valamint egy ösztöndíjprogram létrehozására vonatkozik, amely a roma fiatalokat a rendőri pálya választására ösztönzi.

Ilyen jellegű együttműködések a delegáció által meglátogatott legtöbb településen léteztek, például Vámspércsen, Pécsen, Szomolyán és Miskolcon. A Faddon végzett rendőri munkát felügyelő rendőrkapitány elmondta a delegációnak, hogy a megyei rendőrfőkapitány a bűnmegelőzés érdekében forródrót-kapcsolatban áll a megyei roma közösség képviselőjével, és hogy hasonló megállapodások vannak érvényben egészen a falvak szintjéig. Hasonló napi szintű kapcsolatról számoltak be Baranya megyében is, ahol a rendőrkapitány közvetlen kapcsolatot tart fenn a roma közösség vezetőivel városi és megyei szinten is, valamint az Országos Cigány Önkormányzat alelnökével is. A városi rendőrségnek szintén léteznek hasonló kapcsolatai. 1998 óta alkalmaznak roma kapcsolattartót, aki a cigány kisebbségi önkormányzattal fenntartott hatékony kapcsolatért felelős.

Az Országos Rendőr-főkapitányság képviselője elmondta a delegációnak, hogy állandó kapcsolatban állnak az Országos Cigány Önkormányzat vezetőivel, a Lungo Drom nevű roma politikai párttal, valamint a vajdákkel (azaz a roma közösségek hagyomány szerinti vezetőivel), noha a romák közötti politikai megosztottság néha megnehezíti a „közös platform kialakítását”. Az együttműködés eredményeképpen országsszerte 500 rendőr részesült konfliktus-megelőzési és mediációs képzésben, valamint önkéntes alapon roma nyelvtanfolyamon is részt vehetett.

A delegáció találkozott az Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Közhasznú Egyesület (FAERLEO)⁴⁷ képviselőivel is. 2008 áprilisában az Országos Rendőr-főkapitányság és a FAERLEO közösen szervezett

⁴¹ Az Országos Rendőr-főkapitányság közleménye, 2009. március 20.

<http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/orf_090320_01.html?query=kisebbs%C3%A9g%C3%A9t>.

⁴² Az Országos Rendőr-főkapitányság közleménye, 2009. április 22.

<http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/orf_090422_02.html?query=kisebbs%C3%A9g%C3%A9t>.

⁴³ Az Országos Rendőr-főkapitányság sajtóközleménye, 2009. augusztus 5.

⁴⁴ Lásd még: <http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/orf_090807_01.html>.

⁴⁵ Az EBESZ részes államai elkötelezték magukat arra, hogy „működőképesebbé teszik a rendőrség és az áldozatok közötti viszonyt, illetve a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait ösztönzik arra, hogy feljelentést tegyenek. Például (...) széles körű programokat vezetnek be a rendőrség és a társadalmi közönség közötti viszony javításának céljából”, valamint „fokozott igyekezetet tanúsítanak a civil társadalom tevékenységeinek ösztönzésére, a civil társadalom és az állami hatóságok közötti hatékony partnerségi kapcsolatok, élénkülő párbeszéd és együttműködés révén, a kölcsönös tisztelet és megértés, az esélyegyenlőség, a társadalmi befogadás és az intolerancia elleni küzdelem terén; szükség esetén helyi, regionális vagy országos konzultációs mechanizmusok kialakítása révén is”.

⁴⁶ Az Országos Rendőr-főkapitányság 7/2000. számú intézkedése.

⁴⁷ Az Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Közhasznú Egyesület (Fraternal Public Benefit Association of European Roma Law Enforcement Officers – FAERLEO) 2006. november 24-én Budapesten jött létre, a Nyílt Társadalmi Intézet, az

szakmai továbbképzést kisebbségi ügyeletes tiszteknek Budapesten, abból a célból, hogy elősegítsék az esetleges konfliktusok megoldását a roma közösségek és a rendőrség között.

Vannak példák a rendőrség és emberi jogi szervezetek közötti együttműködésre is, mint például az Országos Rendőr-főkapitányság által 2007-ben az állampolgárok részére kiadott tájékoztató a rendőri igazoltatásról. Az útmutatót emberi jogi civil szervezetekkel, köztük a Magyar Helsinki Bizottsággal együttműködésben dolgozták ki abból a célból, hogy egyrészt előmozdítsák a rendészeti szervekkel való közvetlen együttműködést, másrészt pedig csökkentsék a rendőri visszaélések számát, és visszaszorítsák az etnikai, leginkább romákat érintő profilalkotás rendőri gyakorlatát.⁴⁸

Romák részvétele a rendőrség munkájában

Mint arról már az előző fejezetben szó esett, az Országos Rendőr-főkapitányság, valamint a vonatkozó területen dolgozó civil szervezetek kifejezett célkitűzése a romák reprezentációjának emelése a rendőrségnél. A helyszíni vizsgálat során számos adatközlő számolt be ehhez a célhoz kapcsolódó tevékenységekről.

A Hajdúhadházi Rendőr-kapitányság képviselője elmondta a delegációnak, hogy 1996-ban a belügyminiszter kiemelt célnak nyilvánította, hogy annyi rendőr dolgozzon a rendőrségnél, amennyi csak lehetséges. A FAERLEO főtitkárának közlése szerint az országban szolgálatot teljesítő 43 000 rendőrből mindössze 200 roma. A látogatás helyszínein a rendőrség képviselőitől kapott információk hasonló képet festettek a helyzetről.

Szekszárdon a rendőrség alkalmazásban álló 220 személyből mindössze egy roma; a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság 1562 fős állományából mindössze 50-en romák, Pécsen 470 rendőr közül mindössze 6 roma van; Mezőkövesden, ahol éppen négy frissen kiképzett munkatársra számítottak a biztonsági öröknek szóló képzési program révén, a látogatás idején egyetlen roma rendőr sem volt; Hajdúhadházon sem teljesített szolgálatot roma rendőr, és a Tiszaújvárosi Rendőrkapitányság esetében 96 főből mindössze 3 volt roma.

Számos olyan program működik, amelynek célja, hogy a majdan rendőri pályára lépő romák tanulmányait segítse. A delegáció megtudta, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság 1996 óta évente három roma középiskolást részesít ösztöndíjban, és a korábbi kedvezményezettek közül három már szolgálatot teljesít a megyében. A delegáció találkozott egy fiatal roma rendészeti szakközépiskolai hallgatóval, aki a Derecskei Rendőrőrtől kapott ösztöndíjat.

A FAERLEO évente szervez rendészeti toborzótáborokat, hogy a roma középiskolások tájékozódhassanak a rendészeti oktatási intézmények követelményeiről és felvételi eljárásairól, és hogy segítséget kaphassanak a jelentkezéshez.

A romákat a bűnözéssel társító előítéletek leküzdése, valamint a rendészeti hatóságoknál dolgozó romák számának emelése céljából a FAERLEO tevékenységei között szerepelt például egy poszterkampány 2008 november–decemberében, melynek során roma rendőröket ábrázoló posztereket helyeztek el nyilvános helyeken, például forgalmas metróállomásokon Budapesten.

Pécsen is számos program működik a romákkal és a rendészeti oktatással kapcsolatban, például egy a Gandhi Gimnáziumban, ahol a tanulók néhány kivétellel mind romák.

Makula Györgynek, a FAERLEO főtitkárának 2009. márciusi kinevezése az Országos Rendőr-főkapitányság egyik szóvivőjé posztjára nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a romák jelenléte a rendőrségnél láthatóbbá váljon.⁴⁹ 2005 óta

Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, valamint a brit és amerikai Fekete Rendőrök Egyesülete (National Black Police Association) támogatásával alakult meg. Az egyesület létrehozását magyar roma és nem roma rendvédelmi szakemberek kezdeményezték. Az egyesület céljai között szerepel az esélyegyenlőség megteremtésének elősegítése a romák számára Magyarországon és az Európai Unió államainak rendvédelmi szerveiben; a roma származású hivatásosok számának növelése; a rendvédelmi szervek és a roma közösségek között fennálló kölcsönös előítéletesség csökkentése; a már állományban lévő romák szolgálati körülményeinek javítása, valamint a nemzeti és nemzetközi társszervezetekkel való együttműködés. Lásd az egyesület honlapját: <<http://www.fajerleo.com>>.

⁴⁸ *Tájékoztató az állampolgárok részére a rendőri igazoltatásról*, Országos Rendőr-főkapitányság, 2007, <http://www.euroastra.info/files/Igazoltatasi_kezikonyv.pdf>.

⁴⁹ Az Országos Rendőr-főkapitányság közleménye, 2009. március 6.

<http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/orf_090306_02.html?query=makulaMakula>.

működik a „3R” („Rendő-Roma-Respekt”) nevű program, amelynek során a Pécsi Tudományegyetem oktatói és a velük együttműködő 13 civil szervezet eddig 60 rendőrnek nyújtott képzést a roma történelemről és kultúráról.

A biztonság növelésére tett helyi erőfeszítések

A helyi hatóságok megkísérelték biztonságosabbá tenni azokat a településrészeket, illetve településeket, ahol romák élnek: a rendőri jelenlét fokozásával a közterületeken, megkészszerzett műszakban szolgálatot teljesítő rendőrökkel, megfelelő közvilágítás kiépítésével és fenntartásával, térfigyelő kamerák kihelyezésével, valamint az elhanyagolt településrészek rendbetételével – amelyekről feltételezték, hogy a bűncselekmények elkövetői számára bűvőhelyül szolgálhatnak. A delegáció úgy észlelte, hogy a helyi hatóságok eltököltége a helyzet kezelését illetően a politikai akarat és az elérhető anyagi forrásoktól függött.

A delegáció számos helyen értesült kezdeményezésekről, ugyanakkor aggályokról is a cigány kisebbségi önkormányzatok képviselői és civil szervezetek aktivistái részéről, mivel szerintük elmaradt az erőszakos incidensek azonnali és egyértelmű elítélése.

A delegáció megtudta, hogy a két roma 2008. novemberi meggyilkolását követően, a települési rendőrszolgálatban résztvevők számának emelése mellett a Nagycsécsi Polgármesteri Hivatal megpróbálta azonosítani a roma lakosságot érintő közbiztonsági kockázatokat és csökkenteni ezeket. Első lépésként rendbe tették a településszéli, elhanyagolt területeket, megelőzendő, hogy esetleges támadók rejtőzzenek el ezeken a helyeken. Az önkormányzat megjavíttatta a közvilágítást, illetve ahol addig nem volt, ott kiépíttette. Elbírálás alatt van egy pályázatuk köztéri zártláncú kamerarendszer kiépítésére, amely javítaná a közbiztonságot a legforgalmasabb köztereken. Az önkormányzat tervbe vette egy közbiztonsági iroda felépítését is, amely helyt adna a zártláncú kamerarendszer megfigyelőközpontjának. A településen fokozták a rendőri jelenlétet.

A tatárszentgyörgyi polgármester beszámolt a delegációnak arról, hogy a falu önkormányzata biztonsági kamerákat szereltetett fel, és települési költségvetési források felhasználásával fizetett túlóradíjat a rendőröknek, hogy a biztonság növelése érdekében járőrözzenek. Azt is tudatták a delegációval, hogy az önkormányzat megítélése szerint két rendőr állandó jelenlétére lenne szükség a közbiztonság javításához, de ehhez nem áll elegendő forrás a rendelkezésükre. Jelenleg egy rendőrszolgálatot a településen.

A delegáció két roma család tagjaival találkozott Tatárszentgyörgyön, köztük a 2009 februárjában megtámadott család tagjaival, akik elmondták, hogy megítélésük szerint semmi sem történt a biztonság fokozását illetően a gyilkosságok óta. Az az utca, amelyben a gyilkosság történt, és ahol főként romák élnek, kövezetlen. A bűncselekményt követően a támadást elszenvetett család anyagi segítségért folyamodott az önkormányzathoz, hogy megerősíthessék az ablakokat, és kerítést építhessenek a biztonságuk fokozása érdekében. A ház körül nem volt közvilágítás; végül maguk szereltek fel lámpákat. A családtagok elmondták, hogy magukra hagyatva érzik magukat a roma politikusok által is, és hogy állandó félelemben élnek, éjjel nem tudnak elaludni, ha megelőzőleg autót hallottak közeledni a környék felé, majd elhajtani.

A tiszalöki polgármester közölte a delegációval, hogy az önkormányzat pályázatot nyújtott be zártláncú térfigyelő kamerarendszer kiépítésére. Ugyanakkor helybeli romák elmondták a delegációnak, hogy a település Újtelep nevű részén, ahol a romák többsége él és ahol a gyilkosság történt 2009 áprilisában, a közvilágítás csak részben működik. A delegáció is észlelte, hogy az említett településrészen az utcák többségét nem fedi szilárd útburkolat.

Noha Vámspércsen nem voltak támadások, a települési önkormányzat a cigány kisebbségi önkormányzattal együtt „kríziskezelő csoport”-ot hozott létre arra az esetre, ha netán incidensek fordulnának elő.

Együttműködés a cigány kisebbségi önkormányzatokkal, illetve a roma közösségekkel

A települési önkormányzatok elsődlegesen a cigány kisebbségi önkormányzatokon keresztül működnek együtt a roma közösségekkel, de a delegáció járt olyan településen is, ahol volt ugyan roma lakosság, viszont nem volt cigány kisebbségi önkormányzat. Vannak olyan települések, ahol a helyi önkormányzat nem tekinti hatékony partnernek a cigány kisebbségi önkormányzatot a romákkal kapcsolatos ügyekben, mivel úgy gondolják, hogy az alacsony részvétel a kisebbségi választásokon aláássa a megválasztott kisebbségi képviselők legitimitását.⁵⁰ A

⁵⁰

A delegáció tudomást szerzett például arról, hogy Derecskén, ahol több száz szavazásra jogosult roma él, mindössze 65-en regisztrálták magukat cigány kisebbségi választóként. Ez azt jelentette, hogy mindössze 13 szavazat elég volt az öt cigány kisebbségi képviselői hely egyikének az elnyeréséhez, míg a települési önkormányzat egy-egy képviselői helyének megszerzéséhez legalább 1500 szavazatra volt szükség.

nagybörzsönyi, illetve a derecskei önkormányzatnál dolgozó adatközlők arról tájékoztatták a delegációt, hogy a településükön formálisan létezik ugyan cigány kisebbségi önkormányzat, de jórészt inaktív. Vámospércsen az önkormányzaton belül kisebbségi ügyekért felelős bizottságot hozott létre, amelynek ülésein rendszeresen részt vesz a cigány kisebbségi önkormányzat delegáltja. A pécsi városi önkormányzat nemrégiben felvett egy roma köztisztviselőt, aki a romákkal kapcsolatos ügyekért felelős.

A helyi polgárőr-egyesületek szerepe

A polgármesterek több településen (pl. Faddon, Nagybörzsönyben, Tatárszentgyörgyön) aggasztónak találták a rendőrök alacsony számát. A tiszalöki polgármester elmondása szerint az a rendőrkapitányság, amelyhez Tiszalök is tartozik, hét településért felelős, amelyeken mintegy 33 500 ember él. Rendőrből viszont mindössze 40 van. Tiszalökön van ugyan egy rendőrőrs, ahol 12 rendőrnek kellene szolgálatot teljesíteni, valójában azonban csak nyolc rendőrük van, és hamarosan csak hat lesz. Ketten közülük egy környező településen teljesítenek járőrszolgálatot.

A delegáció megtudta, hogy sok magyarországi településen polgárőr-egyesületek tevékenysége egészíti ki a rendőrség működését. A Pécsi Rendőrkapitányság képviselője hangsúlyozta, hogy nyitottak a polgárőrséggel való együttműködésre, hiszen a biztonság „közösen létrehozott termék”. A polgárőr-egyesületek történet az 1990-es évek átmeneti időszakára nyúlik vissza, amikor az ország egyes részein a bűnözési ráta, különösen a lopások és a vagyon elleni bűncselekmények száma, duplájára vagy triplájára emelkedett. Akkoriban széles körben elterjedt nézet volt, hogy a rendőrség nem képes hatékonyan szavatolni a közbiztonságot.⁵¹ A polgárőrszervezetek fegyvertelen civilek csoportjait jelentik, akik a bűnözés visszaszorításához közterületi jelenlétükkel járulnak hozzá, és segítik a rendőrök munkáját a járőrozásban, valamint nyilvános események biztosításában. Jelenleg az ország összes településének mintegy kétharmadában van polgárőrség, városokban és falvakban egyaránt.

A nagybörzsönyi polgárőrség viszonylag későn alakult meg, annak hatására, hogy a faluban megnőtt a betörések száma. A nagybörzsönyi polgármester elmondta a delegációnak, hogy a bejelentett bűncselekmények száma a polgárőrség megalakulását követően felére csökkent.⁵² A Baranya Megyei Polgárőr Egyesületek Szövetségének tájékoztatása szerint azokban a falvakban, ahol a lakosság többségét romák alkotják, ott a polgárőrség tagjai körében is többségben vannak a romák.⁵³ A szomolyai polgárőrségnek szintén vannak roma tagjai.

A romák elleni támadássorozat arra ösztönözte a tiszalöki roma közösséget, hogy saját biztonságuk fokozása érdekében önkéntes településőrséget szervezzen.

Nyilvános állásfoglalások az erőszak ellen⁵⁴

A kormány tagjai és más állami tisztségviselők számos alkalommal tettek olyan nyilatkozatot, amelyben elítélték a romák elleni erőszakos incidenseket, illetve az ellenük irányuló rasszista közbeszédet Magyarországon.⁵⁵ A miniszterelnök a tiszalöki roma férfi ellen 2009 áprilisában elkövetett emberölésről azt mondta, hogy „alávaló, aljas, orvul elkövetett gyilkosság”. A férfi temetésén részt vett a kormány egyik tagja, számos parlamenti képviselő – mind kormánypárti, mind ellenzéki részről –, valamint az országos rendőrfőkapitány.

⁵¹ A polgárőrség szerepét és jogállását a 2006. évi LII. törvény határozza meg, illetve szabályozza.

⁵² A polgármester által közölt adatok szerint 2007-ben a bűncselekmények száma 98 volt, 2008-ban pedig 52.

⁵³ A példaként említett települések a következők voltak: Alsószentmárton, Siklónagyfalu, Old, Pettend, Nemere, Kistamási és Cserdi.

⁵⁴ Az EBESZ részes államai felkérték a politikai vezetőket, hogy „világosan és egyértelműen ítéljék el a faji és etnikai alapú gyűlöletet, valamint a diszkriminatív, illetve intolerancia által vezérelt erőszakos cselekedeteket, és „következtesen és egyértelműen szólaljanak fel a gyűlölet által motivált cselekedetek és megnyilvánulások ellen, különösen a közbeszédet illetően”. Az EBESZ részes államai nyomatékosították az „előítéletek és negatív képek kialakítása elleni fellépés” fontosságát az „intolerancia elleni küzdelem során”, az intolerancia és a diszkrimináció gyökereinek elérése céljából”. Az Faji Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Kiküszöböléséről Szóló Nemzetközi Egyezmény (ICERD) 4. cikke alapján a részes államok „elítélnék minden olyan propagandát és minden olyan szervezetet, amely (...) a faji gyűlöletet és megkülönböztetést valamilyen formában igazolni vagy előmozdítani igyekszik”.

⁵⁵ Lásd Somogyi Ferenc nagykövet regisztrált nyilatkozatát az amerikai Helsinki Bizottság a romák elleni erőszak fokozódásáról szóló ülése kapcsán, 2009. június 9. (lásd: 11. lábjegyzet).

2008. december 13-án a Legfelsőbb Bíróság elnöke elfogadhatatlannak minősítette a romák megbélyegzésére és megfélemlítésére irányuló tetteket, és a gyűlöletbeszéd elleni hatékonyabb jogi eszközök megalkotására szólított fel.

A 2009. augusztus 7-én Kislétán történt gyilkosságot követően a miniszterelnök hivatalos nyilatkozatban ismertette álláspontját: „Ez az újabb embertelen támadás cigány emberek ellen irányult, de a gyilkosok az egész nemzetre rontottak rá”; illetve, hogy „Magyarország a kölcsönös megbecsülés, a kulturális sokszínűség hazája kell legyen, nem a vak gyűlölet és kirekesztés”. Ugyanezen alkalomból a Szociális és Munkügyi Minisztérium államtitkára nyilatkozatot adott ki, hangsúlyozva, hogy azoknak a feltételeknek a megteremtése, amelyek között egyetlen magyar állampolgárnak sem kellene féltenie a biztonságát, közös felelősség.

A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa 2008. november 19-án kiadott sajtóközleményében „mélységes aggodalomra okot adó”-nak minősítette a romák elleni támadássorozatot: „a sértettek származása és az elkövetés módja arra enged következtetni, hogy mindez nem a véletlen eredménye: támadássorozat zajlik a magyar társadalom periferiáján élő, legkiszolgáltatottabb helyzetű, előítéletektől sújtott rétege, a cigányság ellen.” Az ombudsman hangsúlyozta annak fontosságát is, hogy a politikai vezetők pártállástól függetlenül kiálljanak „a sértett családok mellett, és határozottan elítélik az erőszak minden formáját.”⁵⁶

A Magyar Gárda 2007. december 9-i tatárszentgyörgyi nagygyűlését követően, illetve az ott elhangzott romaellenes kijelentések, valamint a közbeszédben általánosságban növekvő rasszizmus hatására az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, a kisebbségi ombudsman és az adatvédelmi biztos („a három ombudsman”) közös nyilatkozatban szólította fel az összes állami tisztségviselőt, hogy nyilvánosan ítélik el a rasszizmus eme formáit.⁵⁷ 2007. december 11-i keltezésű, válaszlevelében a köztársasági elnök egyetértett azzal, hogy a nagygyűlés „kifejezetten cigányellenes” volt, elítélte a Magyar Gárda ideológiáját, és az ilyen gyűléseket „rendkívül ártalmas”-nak minősítette.

Az effajta kijelentések ellenére nem oszlottak a politikai diskurzussal és a közbeszéddel kapcsolatos aggályok. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa (a kisebbségi ombudsman) 2009. február 23-án kiadott sajtóközleményében párhuzamot vont a támadások fokozódása, valamint a közbeszédben a „nyíltan vagy alig burkoltan romaellenes megnyilvánulások” egyre általánosabbá válása között. „A romák és a bűnözés állítólagos kapcsolatának folyamatos hangsúlyozása, és az előítéletes gondolkozásra építő felelőtlen politizálás következtében azonban alapvető erkölcsi gátak omlanak le, és ez nyilvánvaló táptalaja az erőszakos cselekményeknek” – fogalmazta meg sajtóközleményében az ombudsman.⁵⁸

A helyszíni vizsgálatot folytató delegációval több civil szervezet képviselője is megosztotta aggályait, miszerint a romaellenes retorika előretörésére adott válaszok megkésettén érkeztek, hogy az állami tisztségviselők „makacsul távol tartották magukat” a problémától, és a támadások elítélése nem volt világos és egyhangú.⁵⁹ A Magyar Országgyűlés emberi jogi bizottságának elnöke szintén arról számolt be, hogy a tisztségviselők körében nincs letisztult, közös álláspont a támadásokat illetően.

⁵⁶ A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának sajtóközleménye, 2008. november 19. (lásd 21. lábjegyzet).

⁵⁷ <<http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-130-az-ombudsmanok-nyilatkozata-az-emberi.html>>

⁵⁸ <<http://www.kisebbségiombudsman.hu>>

⁵⁹ Az erre utaló közlés a civil szervezetek képviselőivel folytatott csoportos interjú során hangzott el.

A delegációnak többen megemlézték, hogy az állampolgári jogok biztosának megnyilvánulásai között is lehet példát találni a romaellenes indulatok gerjesztésére alkalmas kijelentésre: a FigyelőNet nevű hírportálnak 2009. április 2-án adott interjújában. Az ombudsman azt mondta az újságírónak, hogy létezik „cigánybűnözés”, mégpedig a „megélhetési bűnözés sajátos fajtáit jelenti”. A romákkal kapcsolatban azt mondta, hogy „egy kollektivistá társadalmi, szinte törzsi csoportról van szó, szemben a magyar társadalom nagymértékű individualizáltságával”, és több figyelmet kellene fordítani erre a sajátos bűnözői profilra. Az ombudsman azt is kifejtette, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosaként a magyar többségi társadalomért felelős, ellentétben a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosával. A biztos később nyilatkozatot adott ki, miszerint az interjúnak adott cím félreértelmezhetővé tette a kijelentéseit. Noha a köztársasági elnök aggályának adott hangot,⁶⁰ a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa pedig számos civil szervezettel egyetemben lemondásra szólította fel az állampolgári jogok országgyűlési biztosát,⁶¹ a helyszíni vizsgálat eredményeiről szóló jelentés közzétételének időpontjában az említett ombudsman még mindig hivatalban volt.

Jogi válaszlelések és kezdeményezések a gyűlöletbeszédre és az intoleráns megnyilvánulásokra vonatkozóan⁶²

A kormány 2008 során számos kísérletet tett a gyűlöletbeszéd kriminalizálására.

Júniusban a Magyar Országgyűlés elfogadta a kormányon lévő Magyar Szocialista Párt által beterjesztett, gyűlöletbeszédre vonatkozó törvényjavaslatot.⁶³ A törvény azonban nem lépett hatályba, mert az Alkotmánybíróság határozata szerint a véleményszabadság túlzott korlátozását eredményezte volna.⁶⁴ Augusztusban a kisebbségi biztos módosítási javaslatot terjesztett elő az egyenlő bánásmódról szóló törvényre vonatkozóan, ami által a „zaklatás”-ra vonatkozó rendelkezések kiterjesztett alkalmazása révén tiltanák a gyűlöletbeszédet.⁶⁵

2008 decemberében a gyűlöletbeszédet az emberi méltóság védelme érdekében tiltó törvényt fogadott el a parlament, amelyre vonatkozóan a köztársasági elnök normakontrollt kért az Alkotmánybíróságtól. A delegáció látogatása idején az Alkotmánybíróság még nem hozott határozatot az ügyben. A kormány indítványozta az alkotmány módosítását, tekintettel az Alkotmánybíróság több határozatára, amelyek alkotmányellenesnek találták a gyűlöletbeszéd polgári és büntetőjogi szabályozására tett kezdeményezéseket, de a javaslat nem kapott kellő parlamenti támogatottságot.⁶⁶

Két nappal az európai parlamenti választások után, az Alkotmánybíróság visszautasította a Legfelsőbb Bíróság korábbi elnökének arra irányuló kérését, hogy iránymutatást kapjon a véleményszabadság korlátozásának alkotmány szerint elfogadható mértékéről.

⁶⁰ „Sólyom László veszélyt lát az ombudsman nyilatkozataiban”, *Népszabadság*, 2009. április 8. <http://www.nol.hu/belfold/solyom_laszlo_veszelyt_lat_az_ombudsman_nyilatkozataiban>.

⁶¹ „Hungarian Rights Groups Denounce Anti-Romani Statements by Hungary's Parliamentary Commissioner for Civil Rights” (Magyar jogvédő szervezetek kifogásolják az állampolgári jogok országgyűlési biztosa által tett cigányellenes kijelentéseket), 2009. április 3. <<http://www.errc.org/cikk.php?cikk=3025>>. Lásd még: „Ombudsmantársai is bírálják a »cigánybűnözést« emlegető Szabó Mátét – Hét jogvédő szervezet is tiltakozik, az állampolgári jogok biztosának lemondását követelve”, *Népszabadság*, 2009. április 3.

<http://www.nol.hu/belfold/a_tobbi_ombudsman_is_biralja_a_ciganybunozest_emlegeto_szabo_matet>.

⁶² Az EBESZ részes államai elkötelezték magukat arra, hogy „megfelelő és hatékony lépéseket tesznek, beleértve olyan jogszabályok elfogadását, alkotmányos rendszerüknek és nemzetközi kötelezettségeiknek megfelelő módon –, amelyek védelmet biztosítanak minden olyan cselekmény ellen, amely bizonyos személyek vagy személyek csoportjai ellen nemzeti, faji etnikai (...) megkülönböztetésen alapulóan erőszakra, ellenségeskedésre vagy gyűlöletre uszít”, valamint „fontolóra veszik olyan jogszabályok életbe léptetését vagy szigorítását, amelyek (...) a gyűlölet-bűncselekményekre való uszítást tiltják”.

⁶³ A teljes szöveg elérhető: <http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_adat?p_ckl=38&p_izon=2785>.

⁶⁴ 95/2008. (VII. 3.) Ab-határozat, elérhető: <<http://mkab.hu>>.

⁶⁵ A javasolt módosítás büntetné mindazokat, akik nyilvános beszédükben vagy médiában közzétett nyilatkozatukban gyűlöletre uszítanak. A közigazgatási eljárás keretében szankciók alkalmazására feljogosított fórum az Egyenlő Bánásmód Hatóság lenne. <<http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-356-egyuttmukodesimegallapodas-es.html>>.

⁶⁶ A teljes szöveg elérhető: <http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_adat?p_ckl=38&p_izon=9045>.

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság hivatalból eljárást indított az edelényi polgármester ellen, aki egy helyi önkormányzati ülésen azt állította, hogy terhes roma nők szándékosan károsították meg a magzatuk egészségét, hogy magasabb összegű családi pótlékra legyenek jogosultak a sérült gyermek után. A hatóság döntésében megállapította az egyenlő bánásmódról szóló törvény megsértését, mivel a polgármester szavai zaklatásnak minősülnek, ugyanis megfélemlítő, ellenséges és megalázó körülményeket teremtettek a kijelentésekben megemlített településeken élő terhes roma nők számára.

Amint azt a delegáció megtudta, 2008 júniusában a Szociális és Munkaügyi Minisztérium társadalmi célú hirdetési kampányt indított a romákról a társadalomban élő kép javítása érdekében, másrészt pedig a médiában való részvételük fokozása érdekében. A kampány célja az volt, hogy felvegye a küzdelmet az előítéletek ellen, amelyek romaellenes közbeszédhez vezethetnek. A program első része a „Roma vágyak” címet viselő plakátkampány volt. Az öt roma személy álmait ábrázoló poszttereket nyilvános helyeken, például metrómegállóokban helyezték el, illetve olyan településeken, ahol korábban támadások érték a romákat, illetve súlyos konfliktusok voltak a helyi romák és nem romák között, mint például Faddon, Galgagyörkön és Székesfehérváron.

Szélsőjobboldali szervezetek⁶⁷

Az általában csak „Jobbik”-ként emlegetett Jobbik Magyarországért Mozgalom, amely 2002-ben alakult meg, főként 2006 óta romaellenes elemeket vezetett be a politikai programjába.⁶⁸ A párt programjának fontos pontja a „cigánybűnözés” elleni küzdelem szükségessége.⁶⁹

A párt vezetői azt mondják, hogy készek bevezetni a „Rendet és törvényt!” a bűnözés visszaszorítása érdekében, szorgalmazza a halálbüntetés és a csendőrség⁷⁰ intézményének visszaállítását, a szociális segélyeket közmunkában való részvételhez kötnék, megszüntetnének mindenféle pozitív diszkriminációt, és a „rendetlen és agresszív” gyerekeket pedig elkülönítve oktatnák.

A Jobbik szilárd támogatói bázist kovácsolt, mind az olyan vidéki területeken, mint Borsod-Abaúj-Zemplén megye, ahol a lakosság jelentős hányada roma, mind pedig Budapesten. A párt támogatói körében felülreprezentáltak a magyar etnikumú, munkás- vagy középosztálybeli, 20 és 40 év közötti férfiak.⁷¹ A Jobbik vezetői és képviselői különösen hatékonyan használták a médiát romaellenes retorikájuk terjesztésére, ami a párt politikai programjának központi eleme.⁷²

⁶⁷ A Faji Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Kiküszöböléséről Szóló Nemzetközi Egyezmény (ICERD) 4. (b) cikke kötelezi az államokat arra, hogy nyilvánítsanak törvényellenessé és tiltsanak be minden olyan szervezetet, valamint szervezett és minden egyéb propagandatevékenységet, amely a faji megkülönböztetést előmozdítja vagy arra izgat, és az ilyen szervezetekben vagy tevékenységben való részvételt pedig tekintse törvény által büntetendő cselekménynek.

⁶⁸ Nemzetbiztonsági Hivatal: *Évkönyv 2008*, <<http://www.nbh.hu/oldpage/bmenu7.htm>>.

⁶⁹ Erre példa Szegedi Csanád EP-képviselő (Jobbik) 2009. november 21-ei sajtónyilatkozata („A Jobbik fellép a tomboló cigányterrorral szemben”): „A Sajóbáonyban bekövetkezett sajnálatos és tragikus cigányterror bebizonyította, hogy a parlamenti pártok olyan mértékben leépítették a rendőrséget és a rendvédelmi szerveket, hogy azok képtelenek megvédeni a magyar lakosságot a cigánybűnözéssel szemben. A sajtó téves tájékoztatásával szemben az igazság az, hogy a mai napon is cigánybűnözők támadtak a békés magyar lakosságra. Már nemcsak különböző településeken, egymástól elszigetelt cigánybűnözői akciókról van szó, hanem sajnálatos módon ki kell jelentenünk, hogy Északkelet-Magyarországon a cigányság a parlamenti pártok provokációjára terrorizálja a magyar lakosságot. A Jobbik Magyarországért Mozgalom felszólítja a rendőrség országos vezetőit, hogy rendkívüli eszközöket is bevetve azonnal vessenek véget a cigányterrorral Sajóbáonyban is! Amennyiben az adófizetők pénzét pazarló rendőrség képtelen ellátni feladatát, akkor kötelessége együttműködni az Új Magyar Gárda Mozgalommal. Az Új Magyar Gárda csendőrei készen állnak arra, hogy kellő törvényi felhatalmazással helyreállítsák a közbiztonságot Magyarországon.”

<http://zuglo.jobbik.hu/a_jobbik_fellep_a_tombolo_a_ciganyterrorral_szemben>.

⁷⁰ A „vidék rendőrsége”-ként emlegetett csendőrség paramilitáris közbiztonsági szervezet volt, amely meghatározó szerepet játszott a második világháború során a zsidók és romák összegyűjtésében, ezáltal deportálásuk lehetővé tételében. A szervezetet 1945-ben szüntették meg.

⁷¹ Varró Szilvia: „A Jobbik mint harmadik erő. II. – A tiszták”, *Magyar Narancs*, 21. évf. 7. sz. (2009. február 12.): 10. o.

⁷² Lásd például a Political Capital jelentését az előítéletekéről és intoleranciáról Magyarországon: <http://www.politicalcapital.hu/letoltes/20081016_eloiteletesseg_tanulmany_081016.pdf>.

A 2009-es európai parlamenti választásokat megelőzően a Jobbik csak marginális támogatottságot tudott szerezni, soha nem ért el kilenc százaléknál többet egyetlen választókörzetben sem, és egy koalíció tagjaként indulva mindössze 2,2 százalékos szavazati arányt ért el a 2006-os parlamenti választásokon. Ezt követően viszont a párt elnyerte a szavazatok 15 százalékát,⁷³ és három képviselői helyre tett szert az Európai Parlamentben.⁷⁴ A Jobbik azokon a területeken érte el a legnagyobb támogatottságot, ahol jelentős roma kisebbségi populáció él.

(Megjegyzés: a 2010-es parlamenti választásokon a szavazatok 12,18%-át szerezte meg a Jobbik, és 47 képviselői helyet nyert el.⁷⁵)

2007 augusztusában létrejött a Jobbikhoz közel álló paramilitáris szervezet, a Magyar Gárda Hagyományőrző és Kulturális Egyesület (amely „Magyar Gárda” néven vált ismertté);⁷⁶ amelynek vezetője a Jobbik elnöke lett. A szervezetet kulturális egyesületként jegyeztették be, amelynek célja a „fiatalság lelki, szellemi, fizikai felkészítése egy olyan eshetőségre, amikor rendkívüli helyzetben szükség van az emberek mozgósítására”. 2007 őszétől a programjuk hangsúlyos eleme a „cigánybűnözés” elleni küzdelem lett, és a szervezet katonai jellege megerősödött.⁷⁷

A Magyar Gárda vonulásokat és nagygyűléseket szervezett, illetve folytatott országszerte, különösen olyan helyeken, ahol etnikai konfliktusok voltak, támadások, illetve olyan bűncselekmények fordultak elő, amelyek elkövetői – feltételezhetően vagy ténylegesen – romák voltak. Néhány településen nyilvánvalóan a helyi nem romák kérésére tartották meg ezeket a rendezvényeket.⁷⁸ A gárda vezetője szerint, ha valahol a gárda megjelenik, akkor az az ottani önkormányzatnak, az adott településnek a kudarca: „Vannak olyan települések, ahol a lakosság nagy része élehetetlennek érzi az életét, és segélykérést ad.”⁷⁹

A Magyar Gárda együttesen lépett fel számos más ultranacionalista formációval, például a Gój Motorosokkal és a Nemzeti Érzelmű Motorosokkal. Az ezek, illetve más ultranacionalista csoportok által szervezett események jelentős médiatudósítást vontak maguk után.

A Magyar Gárda számos olyan településen szervezett demonstrációt, gyakran más ultranacionalista szervezetek részvételével, a „cigánybűnözés” ellen, amelyeket a delegáció később, a helyszíni vizsgálat során felkeresett: például 2007 decemberében Tatárszentgyörgyön, 2008 júniusában Faddon, 2008 októberében Tiszalökön és 2008 novemberében Kiskunlacházán.⁸⁰ A 2008. november 28-án Kiskunlacházán tartott fáklyás menet néhány résztvevője az igazoltatás során késeket és töröket adott át a rendőrségnek. 2009. március 1-jén Sarkadon a Magyar Gárda és a Jobbik közös rendezvényén a Jobbik helyi vezetője a tudósítások szerint azt mondta a demonstrálóknak, hogy a párt fegyvereket adna a Magyar Gárdának; illetve, hogy „meg kell szabadulni a tolvaj cigány vezetőktől”.⁸¹

A kormány komoly erőfeszítéseket tett, hogy beszüntesse a Magyar Gárda tevékenységeit, és a bíróságok végül a szervezet feloszlását rendelték el.

Miután a Magyar Gárda vezetői romaellenes beszédeket mondtak a 2007. december 9-én Tatárszentgyörgyön tartott nagygyűlésen, a Fővárosi Főügyész Hivatala a Magyar Gárda Hagyományőrző és Kulturális Egyesület

⁷³ Országos szinten a Jobbik a szavazatok 14,77 százalékát szerezte meg (427 773 szavazatot).
<http://www.valasztas.hu/hu/ep2009/7/7_0_index.html>.

⁷⁴ <http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/hu/hungary_hu.html>

⁷⁵ <<http://www.valasztas.hu>>

⁷⁶ *Magyar Gárda Hagyományőrző és Kulturális Egyesület (Magyar Gárda).*

⁷⁷ Nemzetbiztonsági Hivatal: Évkönyv 2008, i. m., *lábjegyzetben* 70. A Magyar Gárda egyenruhája, rangjelzései és zászlaja emlékeztet a nyíltan fasiszta Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom külsőségeire, amely a második világháború alatt egy rövid ideig hatalmon volt, és zsidók, valamint romák tízezreinek deportálásáért és megöléséért tehető felelőssé.

⁷⁸ Szlazzánszky Ferenc: „A gárda hívásra házhoz megy”, *Hetek*, 12. évf., 30. sz. (2008. július 25.), <<http://epa.oszk.hu/00800/00804/00543/68659.html>>.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ Helybeliek közlése alapján. Lásd még: Nemzetbiztonsági Hivatal: 58. *lábjegyzetben* i. m.

⁸¹ „Tüntetés Sarkadon: fegyvert adna a Gárdának a Jobbik”. Békés Megyei Hírlap, 2009. március 1. <<http://www.beol.hu/bekes/kozelet/tuntetes-sarkadon-fegyvert-adna-a-gardanak-a-jobbik-215811>>.

felosztatását kérte a Fővárosi Bíróságtól, azzal érvelve, hogy a szervezet tevékenységei megsértették az egyesülési jogról szóló törvényt.⁸² Az indítvány a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában (ICCPR), a Faji Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Kiküszöböléséről Szóló Nemzetközi Egyezményben (ICERD) és az Emberi Jogok Európai Egyezményében (ECHR) foglalt nemzetközi emberi jogi normákra hivatkozott, valamint a magyar Alkotmánybíróság jogértelmezésére az emberi méltósághoz való jogra vonatkozóan. Az ügyészek érvelése szerint a gárda tevékenységei sértik a magyarországi romák méltóságát és egyenlőségét, ezáltal sértik az egyesülési jogról szóló törvény szerinti jogait, és mindez elegendő alapot szolgáltat az egyesület felosztatásához a törvény szerint.⁸³

A Magyar Gárda tagjai a bíróság épületének közelében demonstráltak a tárgyalások alatt, és az eljárást egy ízben átmenetileg fel kellett függeszteni, miután az ügy bíróját telefonon megfenyegették, aki ezt követően elfogultságot jelentve visszaléptetését kérte, a bíróság elnöke pedig helyt adott a kérésnek.⁸⁴ 2008 decemberében az ügyben elsőfokon eljáró Fővárosi Bíróság elrendelte a Magyar Gárda Egyesület felosztatását, úgy ítélve meg, hogy szervezet programja a diszkriminációra alapul, és működésének célja a félelemkeltés, tevékenységei pedig – tagjainak vonulása romák által lakott településeken, illetve a vezetők által elmondott beszédek – alkalmasak lehetnek mások jogainak megsértésére azáltal, hogy sértik az egyenlő méltóság és az egyenlőség elvét.⁸⁵

Az egyesület megfellebbezte a döntést, azzal érvelve, hogy a Magyar Gárda Hagyományörző és Kulturális Egyesület nem azonos a Magyar Gárda Mozgalommal – tehát a tényleges paramilitáris formációval, amely nem rendelkezik jogi személyiséggel –, amelyre ezáltal nem is vonatkozik az ítélet. A gárda továbbra is aktív maradt, és új tagokat is toborzott, köztük tizenéveseket és gyerekeket is.⁸⁶ 2009. július 2-án a másodfokon eljáró bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét; az Emberi Jogok Európai Egyezményének (Római Egyezmény) 5. cikkére, valamint A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (ICERD) 4. cikk b) pontjára hivatkozva.⁸⁷

A gárda továbbra is aktív maradt, amire válaszul egy július 14-ei kormányrendelet – amely július 17-én lépett hatályba – megalkotta a „felosztatott társadalmi szervezet tevékenységében való részvétel” elnevezésű szabálysértést.⁸⁸ A rendelet alapján bárkire, aki olyan tevékenységben vesz részt, amely egy szervezetet felosztató bírósági döntés értelmében illegálisnak minősül, 100 000 forintig terjedő bírság szabható ki. A bíróság által felosztatott társadalmi szervezet vezetésében való részvételt mint vétséget már korábban is lefedte a magyar büntető törvénykönyv.⁸⁹

A gárda továbbra is tartott rendezvényeket, és augusztus 22-én Szentendrén több száz újonc esküdött fel az „Új Magyar Gárda Mozgalom”-ra. Az esemény néhány résztvevője, köztük a Jobbik vezetője, a betiltott gárda egyenruháját viselte. A rendőrség 176 személy ellen tett feljelentést, és indított eljárást „felosztatott társadalmi szervezet tevékenységében való részvétel szabálysértése miatt”.⁹⁰

November 18-án a kormány bővítette a betiltott társadalmi szervezetekkel kapcsolatos szabálysértések körét, melynek értelmében 50 000 forintig terjedő bírságot szabható ki mindazokra, akik bármilyen módon részt vesznek egy felosztatott társadalmi szervezet tevékenységeiben, vagy akik egy nyilvános eseményen egy

⁸² 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról, 16. § (2) bekezdés.

⁸³ 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról, 2. § (2) bekezdés.

⁸⁴ „Megfenyegették a Magyar Gárda-per bíróját”, *MTI*, 2008. augusztus 27.
<<http://index.hu/politika/belfold/mg080827>>.

⁸⁵ A Fővárosi Bíróság közleménye elérhető: <<http://www.fovarosi.birosag.hu/birosagnews/getnewshu.php>>.

⁸⁶ A Magyar Gárda 2009. május 24-én Pákozdon tartott toborzógyűlésén nyolc-tíz éves gyermekek is részt vettek. Az eseményről készült felvétel elérhető a YouTube (www.youtube.com) közösségi videomegosztó oldalon.

⁸⁷ Bírósági döntés: Fővárosi Ítéletábla, 5.Pf.20.738/2009/7. sz. ítélet. Az ítélet teljes szövege elérhető:
<http://www.itelotabla.hu/fileadmin/fajlok/fovaros/2009/mg_itelet090716.doc>.

⁸⁸ 146/2009. (VII.14.) Korm. rendelet.

⁸⁹ 1978. évi IV. törvény a büntető törvénykönyvről, 212/A. §.

⁹⁰ „Vona Gábort gyanúsítottként idézték be”, *Népszava Online*, 2009. augusztus 23.,
<<http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=90928>>.

feloszlattott társadalmi szervezet egyenruháját viselik, vagy akik egy feloszlattott társadalmi szervezet egyenruhájára emlékeztető öltözetet viselnek.⁹¹

Civil szervezetek reakciói a romákkal szembeni erőszakkal kapcsolatban

Aláhúзва, hogy az intolerancia elleni fellépés elsődlegesen az állam felelőssége,⁹² az EBESZ részes államai tudatában vannak annak a lényegi szerepnek, amelyet a civil társadalom játszhat az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemben, valamint a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításában.⁹³ Különös kötelezettséget vállaltak arra, hogy „elősegítik a civil társadalom kapacitásának fejlesztését a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak való segítségnyújtás terén”.⁹⁴

Számos civil szervezet és magánszemély kapcsolódott be olyan tevékenységekbe, amelyek a nyilvánosságban jelen lévő romaellenes előítéletek visszaszorítására tettek kísérletet, és arra, hogy a kormányt intenzívebb cselekvésre szólítsák fel azok ellen, akik felelősek a romák elleni támadásokért, valamint annak a közegnek a kialakulásáért, amelyben ezek a támadások előfordultak.

Egy jelentős eseményre, amelyet a Magyar Gárda tevékenysége váltott ki, még a támadássorozatot megelőzően került sor. 2007. december 18-án több mint 150 prominens tudós és közéleti személyiség írta alá a Társaság a Szabadságjogokért által megszövegezett deklarációt, amelyben elítélik a Magyar Gárda tevékenységét, és a szervezet feloszlattásának kezdeményezésére irányuló lépéseket követelnek a Fővárosi Főügyészségtől.⁹⁵

A 2009. március 14-én roma és nem roma tudósok és civil aktivisták által megalakított Méltóságot Mindenkinél Mozgalmat a támadássorozat hívta életre, célja pedig a romák elleni intolerancia erőszakos megnyilvánulásai ellen való tiltakozás, valamint a közvélemény és a döntéshozók figyelmének felhívása arra a fenyegetésre, amit a romaellenes attitűdök és cselekmények jelentenek a társadalom integritására és koherenciájára.⁹⁶

2009. február 16-án öt emberi jogi szervezet levélben fordult a Magyar Köztársaság elnökéhez, azt állítva, hogy a romákat tették meg bűnbaknak a jelenlegi gazdasági és társadalombiztonsági kihívások kapcsán, valamint arra szólítva fel az elnököt, hogy nyilvánosan foglaljon állást a magyarországi rasszizmus és a gyűlölet ellen.⁹⁷ Ezt a levelet február 22-én a Méltóságot Mindenkinél Mozgalom a köztársági elnöknek írt nyílt levele követte, amelyhez számos szimpatizáns csatlakozott, és amelyben arra szólítják fel az elnököt, hogy a március 15-ei nemzeti ünnep alkalmával nyilvánosan ítélje el a romák elleni erőszakot.⁹⁸ A tatárszentgyörgyi gyilkosságot

⁹¹ 253/2009. (XI.18.) Korm. rendelet (hatályban: 2009. november 26-tól).

⁹² OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), Madrid, 30 november 2007, <http://www.osce.org/documents/mcs/2007/12/28629_en.pdf>.

⁹³ OSCE Ministerial Council Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemtől, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), Brussels, 5 December 2006, <http://www.osce.org/documents/mcs/2006/12/22565_en.pdf>.

⁹⁴ Uo.

⁹⁵ „Értelmisségiek a Magyar Gárda ellen”, *Népszabadság Online*, 2007. december 19. <<http://www.nol.hu/cikk/475428/>>.

⁹⁶ Lásd a Méltóságot Mindenkinél Mozgalom internetes oldalát: <<http://www.meltosag.net>>.

⁹⁷ „Az a helyzet, amely felé Magyarország sodródik, a gyűlölet általánossá válásával írható le, amivel szemben a jogrendszer önmagában tehetetlen. (...) A fajgyűlölet terjedésével az is együtt jár, hogy az ország akár gazdasági, akár közbiztonsági nehézségeit, vagy akár egyes, szervezett bűnözők által elkövetett rémtetteket a roma kisebbség egészének rónak fel, és a rasszista indulatok, előítéletek további szítására használják. (...) A köztársasági elnök azonban a nemzet egységét fejezi ki, és ennél soha nem volt még időszerűbb kifejezni azt, hogy mit jelent a nemzet egysége, hogy annak minden tagja, kisebbséghez tartozástól függetlenül ugyanolyan értékes ember a Magyar Köztársaság számára, és mindenki ugyanúgy számíthat annak védelmére.” (A levél teljes szövege elérhető: <<http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=270>>).

⁹⁸ Részlet a nyílt levélből: „Az elmúlt hetekben – különösen a miskolci és a veszprémi események után - elszabadult indulatok veszélyeztetik az amúgy is sok nehézséggel terhelt együttélést Magyarország nem roma és roma népessége között. Úgy látjuk, hogy a mérvadó politikai személyiségek és a média ezen indulatok csillapításában erőtlennek mutatkozik. Ezért

követően az elnök felszólította a hatóságokat, hogy azonosítsák az elkövetőket, a lakosságot pedig tájékoztassák az ügy állásáról. Az emberi jogi szervezetek inadekvátnak találták ezt a megnyilvánulást, mivel az csak az általános kötelezettségeikre emlékeztette a hatóságokat, és nem foglalt erőteljesen állást a romák elleni erőszakkal szemben.⁹⁹

Civil szervezetek számos esetben rendeztek tiltakozó demonstrációkat a rasszizmus és az erőszak ellen.

2009. május 16-án a Magyar Demokratikus Charta¹⁰⁰ és a Roma Polgárjogi Mozgalom békés tüntetést szervezett Budapesten az etnikai alapú kirekesztés és gyűlölet ellen Magyarországon. A rendezvényen részt vett az akkori oktatási miniszter, Budapest főpolgármestere, a Magyar Szocialista Párt vezetője és az akkori külügyminiszter, Balázs Péter.

2009. augusztus 15-én A Civilek a Szélsőjobb Ellen Mozgalom¹⁰¹ békés tiltakozást rendezett a szélsőségeség ellen Budapesten.

A civil szervezetek a gyűlölet-bűncselekményekkel és a diszkriminációval szembeni, valamint az áldozatok védelmére irányuló jogalkotás kezdeményezésében is fontos szerepet játszottak.

2009. március 2-án egy magyar európai parlamenti képviselő és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda panaszt nyújtott be a nyomozás vezetését illetően a Független Rendészeti Panasztestületnek a 2009. február 23-i tatárszentgyörgyi támadással kapcsolatos nyomozást végző rendőrök ellen. A panaszt annak a nőnek a nevében nyújtották be, akinek a férje és gyermek életét veszítette a támadás során.

2009. június 25-én négy emberi jogi civil szervezet feljelentést tett a Budapesti Rendőr-főkapitányságon és a Fővárosi Főügyészségen egy blogger ellen, az interneten szélsőséges nézeteket terjesztése, valamint a romák elleni gyűlöletre való uszítás miatt, miután az illető június 16-án olyan tartalmú közleményt jelentetett meg a honlapján, miszerint a romákat „el kell nyomni, ki kell szorítani a közéletből, a kultúrából, és mindenféle etnikai jellegű megnyilvánulásukat kíméletlenül elfojtani. Meg kell roppantani a gerincüket”.¹⁰²

2009 októberében a Magyar Helsinki Bizottság panaszt nyújtott be az Egyenlő Bánásmód Hatóságnál a kiskunlacházi polgármester ellen, ismételt és nyilvános romaellenes kijelentései miatt. A panasz szerint a polgármester megjegyzései, amelyekkel a romákat a bűnözéssel és erőszakkal hozta összefüggésbe, megfélemlítő, ellenséges és támadó közeget teremtettek a városban és a környező településeken élő romák számára. Mivel az említett kijelentések jó néhány esetben az országos médiában kaptak helyet, a panasz szerint a feltételezett zaklatást országos szinten is vizsgálni kell.¹⁰³

A romák részéről tett erőfeszítések

2008. július 20-án a Magyarország északi részén fekvő Szikszón mintegy 1000 roma tartott demonstrációt, tiltakozásképpen a Magyar Gárda toborzógyűlése ellen.¹⁰⁴ 2009. május 14-én 200 roma tüntetett Hajdúhadházon a Magyar Gárda ellen.¹⁰⁵

kérjük Önt, hogy – amiként hasonló esetben a francia, német, brit közméltóságok – tegye nyilvánvalóvá, hogy aki a romák ellen fordul, az egyszersmind a magyar nemzet ellen fordul.” (A levél teljes szövege elérhető:

<<http://www.meltosag.net/nyilt-level/>>.)

⁹⁹ „Civil szervezetek elégtelennek találják Sólyom László megszólalását a romákat ért támadásokkal kapcsolatban”,

2009. február 25. <http://helsinki.hu/dokumentum/nyiltlevel%20_20090225.pdf>.

¹⁰⁰ Az eseményen való részvételre felhívó közleményt lásd:

<<http://charta.info.hu/esemenyek/2009/tiltakozodemonstracio-2009-majus-16-an>>.

¹⁰¹ Az eseményen való részvételre felhívó közleményt lásd: <<http://www.antirasszista.eoldal.hu>>.

¹⁰² „Jogvédő szervezetek feljelentést tettek a BRFK-n és a Fővárosi Főügyészségen közösség elleni izgatás miatt”,

2009. június 25. <http://helsinki.hu/Friss_anyagok/htmls/606>.

¹⁰³ 2010. január 19-én kelt határozatában az Egyenlő Bánásmód Hatóság megállapította az egyenlő bánásmód követelményének megsértését, illetve megállapította, hogy kijelentéseivel a polgármester megvalósította a zaklatás tényállását a magyarországi roma közösségre vonatkozóan. A határozat teljes szövege elérhető:

<http://helsinki.hu/dokumentum/EBH_hatarozat.pdf>.

¹⁰⁴ „Farkasszemet néznek a romák a Magyar Gárdával Szikszón”, *HVG*, 2008. július 20.

<http://hvg.hu/itthon/20080720_magyar_garda_romak>.

2008. október 23-án Tiszalökön a helyi cigány kisebbségi önkormányzat tiltakozást szervezett a Magyar Gárda nemzeti ünnep alkalmából rendezett eseménye ellen.

A delegáció megtudta, hogy a romák elleni erőszakos támadássorozatra válaszul Konfliktuskezelő Bizottság alakult az Országos Cigány Önkormányzaton belül. A bizottságot azért hozták létre, hogy hozzájáruljon a roma közösségeken belüli nyugalom fenntartásához, illetve segítsen az incidensek után a közösségi élet helyreállításában, valamint a rendőrség elleni megtorló incidensek vagy erőszakos megnyilvánulások megelőzéséhez.¹⁰⁶

A felsorolt területekre fordított figyelem szükségességére a 2009 márciusában Miskolcon bekövetkezett események világítottak rá. Miután téves híresztelések terjedtek el arról, hogy egy, a városban kószáló szkinhedcsoport romákat támadott meg, egy csapatnyi roma baseballütőkkel fegyverezte fel magát, és emberekre támadtak rá, valamint személygépkocsikat rongáltak meg. A rendőrségnek sikerült helyreállítania a rendet, még mielőtt bárki megsérült volna.

A roma közösségek által adott másik jelentős válaszreakció az önvédelmi őrsegek és járőrszolgálatok megszervezése volt, például Győr-Moson-Sopron, Zala és Vas megyében. Az esetek többségében azután szervezték meg ezeket a járőrszolgálatokat, miután a Magyar Gárda felbukkant az adott megye településein. Ez történt például a nyugat-magyarországi Ivánon, a Magyar Gárda 2009. februári falubeli menetelését követően.¹⁰⁷

Azok az incidensek, amelyekben romákat gyilkoltak meg, többnyire polgári járőrszolgálatok felállításához vezettek, annak érdekében, hogy biztonságosabbá váljanak a romák által lakott településrészek.¹⁰⁸

Ez történt például Tiszalökön, ahol a 2009 áprilisában bekövetkezett gyilkosság után a helyi romák településőr-csoportot szerveztek. A cigány kisebbségi önkormányzat vezetőjének közlése alapján a csoportot 72 önkéntes tag alkotja – míg a helyi roma közösség összesen 340 főből áll –, akik között gyerekek is vannak, és a tagok közül néhányan minden éjjel járőröznek a városban. Tiszalök polgármestere elmondta a delegációnak, hogy lakossági fórumot szervezett a közigazgatásilag Tiszalökhöz tartozó Újtelepen, mivel a járőröző romák autótakat állítottak meg, illetve néhány esetben utakat zártak le, amire semmiféle felhatalmazásuk nem volt. A médiatudósítások szerint néhány településen azután is folytatták a járőrözést, miután letartóztatták a feltételezett sorozategyilkosokat.¹⁰⁹

¹⁰⁵ A Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnökének közlése, valamint a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság sajtószolgálatának közleménye (2008. október 23.) alapján:
<http://www.police.hu/friss/sza20081023_01.html>.

¹⁰⁶ A Heves Megyei Cigány Kisebbségi Önkormányzat képviselőjének – aki egyúttal az OCÖ Konfliktuskezelő Bizottságának is tagja – közlése.

¹⁰⁷ A Győr-Moson-Sopron Megyei Cigány Érdekvédelmi Szövetség képviselői által regionális és helyi lapoknak, valamint a közszolgálati rádióknak és egy országos sugárzású televíziócsatornának adott nyilatkozatok alapján: *Kisalföld* (2009. február 3.), *Magyar Rádió és Hír TV*. (Lásd még *The Guardian*, 2009. május 3.)

¹⁰⁸ „Observer: önvédelemre szerveződnek a magyar romák”, *HVG*, 2009. május 3.,
<http://hvg.hu/itthon/20090503_the_observer_onvedelem_romak.aspx>.

¹⁰⁹ Az alábbi településeken a járőrözés a hírek szerint nem maradt abba a 2009. augusztusi letartóztatásokat követően sem: Nyírvasvári, Nyírbélték, Nyírbogát, Encs, Máriapócs, Pircse, Ónod, Tiszaújváros, Girincs, Körö, Alsószolca, Taktaharkány és Taktaszada. „A romák tovább járőröznek”, 2009. augusztus 25.
<http://www.fn.hu/baleset_bunugy/20090825/romak_tovabb_jaroroznek/>.

5. A gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelem kihívásai Magyarországon

Gyűlölet-bűncselekmények a magyar jogszabályokban és a jogalkalmazásban¹¹⁰

A magyar büntető törvénykönyv¹¹¹ öt olyan bűncselekményt sorol fel, amely a gyűlölet-bűncselekmény kategóriájába tartozik: népirtás (155. §), apartheid (157. §), közösség tagja elleni erőszak (174/B. §), közösség elleni izgatás (269. §; 269/B. §).

2008. november 10-én a Magyar Országgyűlés elfogadta a 2008. évi LXXIX. törvényt a közrend, valamint az igazságszolgáltatás működésének védelme érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról,¹¹² amely 2009. február 1-jei hatállyal módosította a büntető törvénykönyv 174/B. §-át. Ennek eredményeképpen a büntető törvénykönyv 174/B. §-a, amely korábban csupán a „nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak” tilalmáról rendelkezett, társadalom bármely csoportjára vonatkozhat. A büntett elnevezése is megváltozott „közösség tagja elleni erőszak”-ra. A módosítás eredményeképpen egyéneket is büntetőjogi felelősségre lehet vonni, amennyiben közösség elleni erőszak előkészítésében vesznek részt.¹¹³

A rasszizmus vagy idegengyűlölet által vezérelt, nem erőszakos cselekmények elleni védelemről a büntető törvénykönyv 269. §-a rendelkezik, amely szerint bárki, aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzet, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A büntető törvénykönyv egyes szakaszai, például az emberölésről vagy súlyos testi sértésről szólóak, kifejezetten feljogosítják a bírót arra, hogy az ítélet kiszabásakor az „aljas indíték”-ot tekintetbe vegye. A bírák ilyen esetekben tehát figyelembe vehetik a rasszista indítékot mint súlyosbító körülményt.¹¹⁴ Ugyanakkor a rasszizmus nincs nevesítve a vonatkozó rendelkezésekben mint az aljas indíték egyik formája, és a magyar jogban nincs olyan általános rendelkezés sem, amelyben nevesítve lenne a rasszista indíték mint súlyosbító körülmény a közönséges bűncselekmények esetében.¹¹⁵

A jogszabályokban nincs külön rendelkezés azokról a vagyron elleni bűncselekményekről, ahol bizonyíthatóan rasszista vagy xenofób indíték áll a háttérben. A helyszíni vizsgálat idején nem léteztek olyan jogi

¹¹⁰ Az EBESZ részes államai elkötelezték magukat arra, hogy fontolóra veszik „az erőfeszítések fokozását annak elérése érdekében, hogy a nemzeti jogszabályok, szakpolitikák és alkalmazott módszerek mindenki számára biztosítsák az egyenlő és hatékony jogi védelmet, valamint tiltják az intolerancia által vezérelt cselekményeket és a hátrányos megkülönböztetést, összhangban a vonatkozó EBESZ-elkötelezettségekkel és a vonatkozó nemzetközi kötelezettségekkel”, valamint „jogszabály által biztosítják, hogy a faji indíttatás magánszemélyek és köztisztviselők esetében egyaránt súlyosabb ítéletekhez vezessen”.

Az Európai Unió tagállamaként Magyarország adoptálta a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló kerethatározatot, amely szerint biztosítani kell, hogy a rasszista és idegengyűlölő indíték súlyosbító körülménynek számítsa, és az ilyen indítékot a bíróságok a büntetések kiszabásánál figyelembe vehessék.

¹¹¹ 1978. évi IV. törvény.

¹¹² 2008. évi LXXIX. törvény a közrend, valamint az igazságszolgáltatás működésének védelme érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról.

¹¹³ 2008. évi LXXIX. törvény, 2. §. A módosítás értelmében a rendelkezés megfogalmazása a következő: (1) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt bántalmaz, illetőleg erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszeríti, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt a) fegyveresen, b) felfegyverkezve, c) jelentős érdeksérelmet okozva, d) a sértett sanyargatásával, e) csoportosan, f) bünszövetségben követik el. (3) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹¹⁴ A magyar büntető törvénykönyv 166. §-a (emberölés) és 170. §-a (testi sértés),
<<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/25>>.

¹¹⁵ ECRI: Jelentés Magyarországról, 2009. február 24., 14. o.,
<<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/hungary/HUN-CbC-IV-2009-003-HUN.pdf>>.

Az ECRI-ajánlások egyike, hogy a magyar hatóságok iktassanak be a büntető jogszabályok közé olyan rendelkezéseket, amelyek kifejezetten súlyosbító körülménynek nyilvánítják a faji indíttatást mindenfajta közönséges bűncselekmény esetében. Az ilyen jogszabályi rendelkezés hiánya azt eredményezi, hogy az elkövetők faji indíttatásait nem veszik következetesen figyelembe.

rendelkezések, amelyek alapján büntethető a holokausz vagy más népirtás tagadása, minimalizálása vagy dicsőítése.

A delegáció számos problémát észlelt a gyűlölet által vezérelt bűncselekményekkel kapcsolatos vádemeléseknél, ezek közül néhányról már szó esett a korábbi fejezetekben. Számos adatközlő szolgált olyan információval, miszerint a rendészeti szervek képviselői ritkán vizsgálják a bűncselekmények mögötti esetleges faji indítékot.¹¹⁶

Ritkán születnek ítéletek közösség elleni izgatás vádjával kapcsolatban, mivel az alkotmánybíróság vonatkozó értelmezése szerint a vádemeléskor szükséges a közvetlen ok-okozati összefüggés felmutatása a gyűlöletbeszéd és egy erőszakos incidens között. A delegáció olyan aggályokról hallott, miszerint a gyűlöletbeszédre vonatkozó jelenlegi szabályozás „korlátlan” szólásszabadságot biztosít, széles teret engedve a rasszista propaganda terjesztésének.

A Legfelsőbb Bíróság feladata szerint felelős az egységes jogalkalmazásért, elvi döntései és jogegységi határozatai pedig minden bíróság számára kötelezőek. A jogalkalmazási gyakorlatot befolyásolják az alkotmánybírósági határozatok is. Mindazonáltal, a delegáció számára rendelkezésre álló információk szerint, bűncselekmények esetén nem léteznek speciális utasítások vagy útmutatók a gyűlöletvezéreltség vizsgálatára, illetve súlyosbító körülményként való figyelembevételére.

A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogértelmezési problémák révén kialakult bizonytalanságra illusztrációként szolgál a Szigetváron 2008. január 22-én történt eset – melynek során öt, 18 és 23 év közötti férfi megtámadott egy roma nőt és annak lányát –, valamint az ezzel kapcsolatos jogi eljárás. A férfiakat „etnikai közösség tagja elleni erőszak”-kal vádolták, mivel első kihallgatásuk alkalmával azt vallották, hogy kifejezetten abból a célból utaztak Szigetvárra, hogy ott romákat bántalmazzanak, és a nőket roma származásuk miatt támadták meg. Később visszavonták a vallomásukat, és a bíróság első fokon súlyos testi sértés kísérlete, valamint garázdaság miatt ítélte el őket. Az esetükben másodfokon ítélező bíróság, tekintettel a tényre, hogy az elkövetők némelyikének lakóhelyén rasszista anyagokat találtak, rasszista indíték miatt megváltoztatta az ítéletet, és az elkövetők közül háromra börtönbüntetésre rőtt ki.¹¹⁷

A delegáció meggyőződése, hogy mivel a magyar büntető törvénykönyv lefed bizonyos, faji előítélet mint indíték alapján elkövetett bűncselekményeket, és tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek alapján a faji előítélet mint indíték súlyosbító körülményként vehető figyelembe, az etnikai adatok gyűjtésére szükség van. A magyar adatvédelmi biztos véleménye szerint olyan esetekben, amikor a szenzitív adatok gyűjtésére bűncselekmény meghatározása miatt van szükség, mint például a gyűlölet-bűncselekmények esetében, az ilyen adatok gyűjtése és feldolgozása nem sérti az adatvédelmi törvényt.¹¹⁸

A gyűlölet-bűncselekmények monitorozása¹¹⁹

A közlők arról tájékoztatták a delegációt, hogy a magyar törvények jelenlegi értelmezése szerint igen nehéz adatot gyűjteni az etnikai előítélettel összefüggő indítékokról, vagy akár csak azonosítani az etnikai előítéletet mint egy bűncselekmény indítékát. Emberi jogi civil szervezetek valamint nemzetközi monitoringtestületek szintén aggályait fejezték ki az ilyen jellegű adatok megfelelő gyűjtésének hiánya, valamint az ebből következő akadályok miatt a diszkrimináció elleni küzdelem és a faji indítékú bűncselekményekre vonatkozó vádemelés terén.

¹¹⁶ A hivatalos adatok szerint a 2005-től 2007-ig terjedő időszakban évente öt-hat olyan eset fordult elő, amelyet „közösség tagja elleni erőszak”-ként regisztráltak, 2008-ban pedig nyolc ilyen esetet jegyeztek fel. A 2005-től 2007-ig terjedő időszakban évente egy és három közötti volt a „közösség elleni gyűlöletre uszítás” regisztrált eseteinek száma, 2008-ban pedig négy ilyen esetet regisztráltak. Lásd a legfőbb ügyész hivatala által közzét statisztkai adatokat: <<http://crimestat.b-m.hu/Krimstat/Krimstat200923/Adatok/bst912K1.xls>>.

¹¹⁷ „Etnikai bűncselekményért ítélték el a szigetvári bántalmazókat”, *Népszabadság Online*, 2009. április 10., <http://www.nol.hu/belfold/etnikai_buncselekmenyert_iteltek_el_a_szigetvari_bantalmazokat>.

¹¹⁸ 2009. november 13-án, a Magyar Tudományos Akadémia által szervezett, A xenofóbia és intolerancia elleni fellépés aktuális kérdései című konferencián elhangzott közlés.

¹¹⁹ Az EBESZ Miniszteri Tanácsának döntései az összes részes államot kötelezik a „megbízható adatok gyűjtésére és statisztikai adatgyűjtemények fenntartására a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan, mivel ezek elengedhetetlen fontosságúak a szakpolitikák kialakításához és a források, megfelelő elosztásához a gyűlölet által vezérelt incidensek elleni fellépés érdekében”. Az EBESZ részes államai elkötelezték magukat, hogy „elősegítik a civil társadalom kapacitásának növekedését a gyűlölet-bűncselekmények monitorozására és jelentésére vonatkozóan”.

2009. november 11-én az adatvédelmi és a kisebbségi ombudsman közös jelentést adott ki, amelyben tisztázni kívánták az etnikai adatgyűjtésről és adatkezelésről szóló szabályokat.¹²⁰

A magyar kormány által a DIEJH rendelkezésére bocsátott hivatalos információ szerint a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos adatok gyűjtését az Országos Rendőr-főkapitányság, a Legfőbb Ügyész Hivatala, valamint az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium végzi.¹²¹ A „statisztikai lap”-okon ugyanakkor csak az áldozatok állampolgársága, neme és életkora van feltüntetve, etnikai hovatartozásuk viszont nem. Ennek eredményeképpen nincs statisztikai adat a romák ellen elkövetett bűncselekményekről. A gyűlölet-bűncselekményként rögzített eseteknél nincs további bontás az előítélet típusát illetően, így nem lehet megtudni, hogy az elfogultságtól vezérelt bűncselekmények közül hányban játszott szerepet a romák elleni elfogultság. Nincsenek adatok arról, hogy a gyűlölet mint indíték mely esetekben minősült „aljas indíték”-nak, azaz súlyosbító körülményként vették-e figyelembe. Összességében tehát nincs statisztikai adat a gyűlölet-bűncselekmények mértékéről és jellegéről.

A gyűlöletbeszéd visszaszorítására tett kísérletek a média és az internet vonatkozásában¹²²

A gyűlöletbeszéddel szembeni határozottabb jogi fellépéssel kapcsolatos visszalépések ellenére a hatóságok továbbra is aktívak maradtak a rasszista kijelentések elleni küzdelemben. A szélsőségesen nacionalista, romaellenes és antiszemita kuruc.info nevű weblapot Magyarországon bezáratták rasszista tartalma miatt, ám az oldalt átköltöztették egy Amerikai Egyesült Államok-beli szerverre, és továbbra is üzemel.¹²³ Az akkori miniszterelnök felkérte az igazságügyi és rendészeti minisztert, hogy tegyen meg mindent a gyűlöletbeszéd problémájának kezelése, valamint az alkotmányos értékek és az állampolgári jogok védelme érdekében.

2008-ban a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa felszólította a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesületét, hogy állítson össze szakmai etikai kódexet az interneten terjedő gyűlöletbeszéd visszaszorítása érdekében.

Az Országos Rádió és Televízió Testület több televíziós csatornára is szankciót rótt ki a romákkal szembeni gyűlölettel teli műsorok sugárzása miatt. A testület a médiatörvény megsértését állapította meg az Echo TV 2008. július 1-jén sugárzott műsorával kapcsolatban, mivel az „a roma kisebbség elleni gyűlöletkeltésre alkalmas” sztereotípiákon alapult.¹²⁴

A Story TV 2009. január 26-án sugárzott, „Cigánykérdés” alcímet viselő műsoráról szintén megállapították a médiatörvény megsértését, mivel a házigazda lealacsonyító és sztereotip megjegyzéseket tett a romákról.¹²⁵

¹²⁰ Dr. Kállai Ernő – Dr. Jóri András: Jelentés az etnikai adatok kezeléséről szóló vizsgálat megállapításairól, <<http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-477-jelentes-az-etnikai-adatokkezeleserol.html>>. A jelentés célja az etnikai alapú adatgyűjtés szükségességének vizsgálata az alábbi kontextusokban: a társadalmi integrációt célzó programok célcsoportjának elérése; diszkrimináció, illetve faji motivációjú bűncselekmények esetén elérhető, hatékony jogorvoslat biztosítása; nemzetközi egyezményekben foglalt kötelezettségek teljesítése, illetve nemzetközi ajánlásoknak való megfelelés, valamint a romaellenes közbeszéd széles körű elterjedésére adandó válaszlépések megtétele.

¹²¹ A Legfőbb Ügyész Hivatala évenként teszi közzé a statisztikai adatokat. Magyarország válasza az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó kérdőívére, 2009. március 12.

¹²² A részes államok tudatában vannak annak, hogy a rasszista propaganda – beleértve a médiában, illetve az interneten folyó uszítást is – gyűlölet-bűncselekményeket szíthat, és ismételten kifejezték aggodalmukat a „fajgyűlölő, idegengyűlölő és diszkriminatív közbeszéd miatt”. Mindezen túl lépéseket tettek „a tolerancia, a párbeszéd, a tisztelet és a kölcsönös megértés elősegítéséért a média által – ideértve az internetet –; valamint, szoros együttműködésben a civil társadalommal, olyan intézkedések bevezetésért, amelyek – nem sértve az információszabadságot vagy a véleménynyilvánítás szabadságát – a xenofób sztereotípiák, az intolerancia és a diszkrimináció visszaszorítását célozzák, valamint gyermekeket és a fiatalokat címző, nevelő hatású programok támogatását, amelyek a médiában és az interneten előforduló előítéletekről és elfogultságról szólnak”.

¹²³ „Továbbra is üzemel a Kuruc.info”, *Origo*, 2008. augusztus 22. <<http://www.origo.hu/itthon/20080822-szilvasygyorgy-a-nemzetbiztonsagi-hivatal-fellep-a-kurucinfoellen.html>>.

¹²⁴ Az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) sajtóközleménye, 2008. december 1. <http://www.ortt.hu/hirek.php?hir_id=348>. december

¹²⁵ „Havas kontra cigányok: elmarasztalta az ORTT a tévét”, 2009. június 26. <<http://portal.cpress.hu/200906265067/belfold/havas-kontra-ciganyok-elmarasztalta-az-ortt-a-tevest.html>>.

A médiaszolgáltatók részéről is tapasztalható volt az intolerancia és az ultranacionalista közbeszéd felerősödése elleni fellépés.

A Népszava című napilap minden számának címlapján egy áthúzott horogkereszt szerepel az „újfasiszmus” elleni tiltakozás jegyében. A napilapon feltüntetettek alapján mindaddig szerepeltetik ezt a szimbólumot a címlapon, amíg Magyarországon e téren nem javul a helyzet .

Az Index nevű internetes napilap 2009. augusztus 31-én induló kezdeményezése a romákkal kapcsolatban széles körben elterjedt tévképzetek ellen irányul, hosszabb írásokban járva körül egy-egy témát, mint például: „Ki a cigány?”; „A bűnözés a cigányok vérében van?”; „Segélyből él az összes cigány?”¹²⁶

¹²⁶

„Ki a cigány?”, *Index*, 2009. augusztus 31. <http://index.hu/belfold/2009/08/31/ki_a_cigany/>;
„A bűnözés a cigányok vérében van?”, *Index*, 2009. szeptember 9.
<http://index.hu/belfold/2009/09/09/tenyek_es_tevhitek_a_bunozes_a_ciganyok_vereben_van/>;
„Segélyből él az összes cigány?”, *Index*, 2009. szeptember 2.,
<http://index.hu/belfold/2009/09/02/tamogatas_fejlesztesek_cigany/>.

6. Mögöttes tényezők, valamint az erőszakos incidensek előfordulásának tágabb kontextusa

Az EBESZ részes államai elismerték a gyűlölet-bűncselekmények ellen folytatott általános harc során a kontextuális tényezők fontosságát, és elkötelezték magukat, hogy figyelmet fordítanak az intolerancia és diszkrimináció mögöttes tényezőire.¹²⁷ A delegáció ennek jegyében a helyszíni látogatás alatt folytatott megbeszélések során megkísérelte felderíteni azokat a tényezőket, amelyek a többség, azaz a magyar etnikumú közösség, valamint a kisebbség, azaz a roma etnikumú közösség közötti feszültségekhez vezettek, és megteremtették azokat a feltételeket, amelyek miatt a romák elleni támadások történtek. A felmerült legfontosabb tényezők:

- romaellenes közbeszéd és politikai diskurzus;
- a Magyar Gárda tevékenységei;
- a hatóságok kevésbé nyomatékos fellépése a gyűlölet-bűncselekményekkel szemben;
- a romák társadalmi kirekesztettsége;
- a lakosság közbiztonsággal kapcsolatos, általános aggályai.

Számos adatközlő adott hangot vélekedésének, miszerint az intolerancia mértéke a globális gazdasági válság, illetve az ahhoz kapcsolódó magyarországi gazdasági visszaesés hatására növekedett meg. A roma lakosságnak nagyobb része függ az állam által nyújtott szociális segélyektől, mint amekkora a lakosság egészére vonatkozó arány ezen a téren, és emiatt a romák alkalmasak lehetnek a bűnbak szerepére.¹²⁸ A szakpolitikai válaszlempések tervezésekor ezeket a tényezőket a magyar hatóságoknak figyelembe kell venniük.

Az egyik adatközlő, az Országos Rendőr-főkapitányság képviselője arról tájékoztatta a delegációt, hogy személyes meggyőződése szerint a romák elleni bűncselekmény-sorozat nem egyedi, és példákat hozott fel tíz évvel ezelőtti támadásokra, amelyek akkor sokkal kisebb figyelmet kaptak. Ez ellentmond a Magyar Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága által 2009. november 17-én kiadott jelentésben közölt helyzetértékelésnek, amely szerint: „A romák ellen elkövetett sorozatgyilkosság a magyar kriminalisztika eddigi leg súlyosabb bűncselekmény-sorozata.”¹²⁹

A delegáció hangsúlyozni kívánja, hogy a gyűlölet-bűncselekmények sohasem légius térben következnek be; ezek a bűncselekmények a társadalom szélesebb rétegét átható előítéletek erőszakos megnyilvánulásai. Mivel a romákat a társadalmi integrációjuk késlekedése teszi kiszolgáltatottá az előítéletekkel és az intoleranciával, illetve végső soron a faji indíttatású erőszakkal szemben, csak az olyan összetett megközelítés eredményezheti végül a helyzet javulását, amely egyesíti magában a rasszizmus és intolerancia elleni küzdelmet a romák társadalmi integrációjának elősegítésére irányuló erőfeszítésekkel.

A feloldatlan konfliktusok nemcsak a társadalom nyugalmanak megzavarásával fenyegetnek, de hátráltathatják a társadalmi és gazdasági problémák konstruktív megoldását is. Olyan helyzetekben, amikor az etnikai csoportok közötti kapcsolat már törékennyé vált, a gyűlölet-bűncselekmények súlyosbíthatják a feszültségeket, illetve azok kirobbanásához vezethetnek.

A bizonyos csoportok ellen irányuló diszkrimináció társadalmi elfogadottsága fontos eleme a gyűlölet-bűncselekmények háttértényezőinek. Közvetlen érintkezés során kialakítható a kölcsönös tisztelet és tolerancián alapuló kommunikáció, amely új lendületet adhat a romák integrációjára irányuló erőfeszítések megtételének a társadalmi élet minden területén, beleértve a munkaerő-piaci integrációt, valamint az oktatási és lakhatási szegregáció elleni küzdelmet.

A delegáció minden szinten számos és jelentős erőfeszítést tapasztalt a magyar hatóságok részéről az ezeken a területeken meglévő nehézségek leküzdésére. E jó gyakorlatok példaként használhatóak olyan további, legkülönbözőbb szintű kezdeményezések kifejlesztésekor, amelyek a delegáció helyszíni vizsgálatának

¹²⁷ OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 93. lábjegyzet.

¹²⁸ A faddi Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnöke, valamint a derecskei polgármester által közöltek alapján.

¹²⁹ Az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának „Ténymegállapító vizsgálati jelentés”, 2009. november 17. (Lásd 28. lábjegyzet).

középpontjában álló támadások és egyéb gyűlölet által vezérelt incidensek előfordulásához hozzájárult tényezők kezelésére irányulnak majd.

Ennek része lenne a romák társadalmi integrációjára vonatkozó, már megvalósított programok vizsgálata, annak érdekében, hogy azonosíthatóak legyenek a kihívások és a fenntartható integrációjához vezető, hatékony megközelítésmódok. Ehhez a tudományos elemzésen kívül társadalmi is szükséges, a helyi önkormányzatok tisztségviselőinek és a roma közösségek képviselőinek részvételével.

A romák helyzetének tágabb magyarországi háttere

A kutatási adatokból¹³⁰ és a helyszíni látogatás során az adatközlőktől kapott információkból egyaránt az derül ki, hogy a romák felülreprezentáltak a gazdaságilag hátrányos helyzetű, fejletlen térségekben, mint például Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megyében, és általában kis településeken élnek nagyobb koncentrációban. Egyre nagyobb számú roma család él szegregált körülmények között. A roma háztartásokban az egy főre jutó havi átlagjövedelem jóval alacsonyabb a magyarországi átlagnál; a roma háztartások magas százaléka esetében a jövedelem nem éri el a létminimumot.

Az egyik legfőbb tényező, hogy a romák körében ugrásszerűen megnőtt a munkanélküliek aránya a szocializmus utáni átmeneti időszakban. 1971-ben a roma férfiak 85%-a, a roma nőknek pedig 30%-a rendelkezett munkaviszonnyal. 2003-ra a roma férfiak csupán 28%-ának, a roma nők esetében pedig 15%-nak volt munkaviszonya.¹³¹ Legtöbbjük szakképesítést nem igénylő munkát végez.¹³² Egy 2009-es felmérés szerint a roma háztartások 60%-ában nincs aktív kereső.¹³³

Jelentősek a különbségek a romákra vonatkozó adatok és az országos átlag között az oktatás terén. A három- és öt éves kor között a roma gyermekeknek csupán 42%-a jár óvodába, míg az egész lakosságra nézve ez az arány 88%-os. Romák esetében kétszeres a valószínűsége annak, hogy egy gyermek enyhe fokban szellemi fogyatékosok számára fenntartott oktatási intézménybe kerül.¹³⁴

Egy 2006-os felmérés szerint minden ötödik magyarországi vállalat mélyen előítéletesnek mutatkozott a romákkal, valamint a pályakezdőkkel, a fogyatékosokkal és a nőkkel szemben.¹³⁵ Az Egyenlő Bánásmód Hatóság jelentése szerint az általuk vizsgált munkaerő-piaci diszkriminációs esetek többségében roma a panaszos.¹³⁶

¹³⁰ A magyarországi romák helyzetére, valamint annak hátterére irányuló legújabb, átfogó kutatás eredményeiről lásd Kemény István – Jánky Béla – Lengyel Gabriella: *A magyarországi cigányság, 1971–2003*, Budapest: Gondolat –MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2004.

¹³¹ *Uo.*, 134. o. 1971-ben a roma férfiak 85%-a, illetve a roma nők 30%-a rendelkezett munkaviszonnyal. 1985 és 1993 között a romákat foglalkoztató munkahelyek 55%-a megszűnt. 1993 végére a 15–59 éves magyarországi férfilakosság egészét tekintve a foglalkoztatottsági arány 64%-os volt, míg a roma populációt tekintve csupán 29%-os. Ugyanekkor a 15–54 éves magyarországi nők 66%-a foglalkoztatásban állt, míg a roma nők esetében ez az arány csak 15% volt. Lásd Kemény István: *History of Roma in Hungary*, 61. o.

<http://www.mtaki.hu/docs/kemeny_istvan_ed_roma_of_hungary/istvan_kemeny_history_of_roma_in_hungary.pdf>.

Egy 2001-es kutatás szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a roma nők 92%-a, illetve a roma férfiak 84%-a munkanélküli volt. Lásd: Babusik Ferenc és Papp Gábor: *A cigányság egészségi állapota – szociális, gazdasági és egészségügyi helyzet Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* (The health status of Roma – the social, economic and health situation in Borsod-Abaúj-Zemplén county), (Budapest: Delphoi Consulting, 2002).

¹³² Kemény István – Jánky Béla – Lengyel Gabriella: *130. látjegyzetben i. m.*, 135. o.

¹³³ A háztartások 13%-ában volt két kereső, és 3%-ában három vagy több. Marketing Centrum, „Közvélemény-kutatás: Roma társadalom” 2009. március 3., 17. o.

<<http://www.marketingcentrum.hu/index.php?lang=hu&page=reszletek&id=33>>.

¹³⁴ Ez az adat szerepel A Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervében is.

¹³⁵ Babusik Ferenc: *A romák foglalkoztatási diszkriminációja a munkaerőpiacon. Egy empirikus vállalatkutatás eredményei* (Budapest: Delphoi Consulting, 2008). <http://www.delphoi.hu/download-pdf/roma_fogl_diszkr.pdf>.

¹³⁶ Demeter Judit: „Az egyenlő bánásmód sérelme miatt indult hatósági eljárások tapasztalatai”, in Majtényi Balázs szerk.: *Lejtős pálya. Antidiszkrimináció és esélyegyenlőség* (Föld-rész Könyvek), Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2009, 76. o. Lásd még: A Magyar Köztársaság harmadik jelentése az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményének végrehajtásáról, Budapest: 2009, 56. o.

A magyarországi romák születéskor várható átlagélettartama mintegy tíz évvel alacsonyabb, mint a nem roma lakosoké.¹³⁷

A roma családok nagyobb arányban élnek rossz lakáskörülmények között, sok esetben vezetékes víz, illetve az épületen belüli vécé nélkül.¹³⁸

Etnikai adatok gyűjtése és kezelése

A magyarországi adatkezelési szabályozást gyakran említik a romák helyzetének és esélyeinek javítása érdekében kidolgozott állami programok értékelésnek legfőbb akadályaként.¹³⁹ Széles körben vallják, hogy tilos etnikai bontásban gyűjteni adatokat; valamint lehetetlen annak eldöntése, hogy ki számít romának, illetve hogy ennek egyetlen módja az önmeghatározás. A Miniszterelnöki Hivatal képviselője elmondta a delegációnak, hogy mivel az adatvédelmi törvények nem teszik lehetővé az etnikai monitorozást, nincs világos kép arról, hogy a romák milyen százalékban részesülnek az olyan szociális programokból, mint például az „Út a munkához”. A képviselő szerint emiatt nehéz egyezségre jutni bizonyos kérdésekben, például: hogyan lehetne átlátható képet alkotni arról, hogy ki részesül az EU-tól érkező, az állami költségvetési, illetve más forrásokból nyert támogatásokból.

A roma kisebbség tagjainak meghatározásával kapcsolatos nehézségek a roma közösség nagyságának megállapításánál kezdődnek. A Központi Statisztikai Hivatal kimutatásai azokat számítják a romák közé, akik a népszámláláskor az etnikai hovatartozással kapcsolatosan feltett négy, önkéntesen megválaszolandó kérdés közül legalább egy esetében roma kötődésről tettek nyilatkozatot.¹⁴⁰ A megbélyegzettségtől vagy az előítéletektől való félelem ugyanakkor megbízhatatlan adatokat eredményez ezen a téren, és a más módszertani alapokon nyugvó vizsgálatok – a szociológusok által gyakran használt módszer szerint például azt számítják romának, akit a tágabb környezete romának tart¹⁴¹ – más eredményekhez vezetnek. Az állami szociális programok inkább az ilyen típusú felmérések adatait veszik alapul a népszámlálási adatok helyett.¹⁴²

Az adatvédelmi és etnikai nyilvántartásra vonatkozó szabályozás jelenlegi értelmezésének eredményeként a romák helyzetének javítását célzó programokat a „hátrányos helyzetű”, illetve a „társadalmilag kirekesztett” csoportokat célzó programok közé bűjtatják, e csoportokat ugyanis jelentős arányban romák alkotják. Valódi, szűnni nem akaró vita folyik azok között egyfelől, akik szerint az etnikai regiszterek

<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_3rd_SR_Hungary_hu.pdf>.

¹³⁷ Míg Magyarországon a születéskor várható átlagos élettartam férfiak esetében 68 év, nők esetében pedig 77 év, a roma férfiak esetében csupán 60 év, a roma nők esetében pedig csupán 68 év a születéskor várható élettartam. Lásd még: UN Economic and Social Council, Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Consideration of Reports Submitted by States Parties under Articles 16 and 17 of the Covenant. Hungary. Concluding Observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights (ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának Gazdasági, Szociális és Kulturális Bizottsága: Az Egyezségokmány 16. és 17. szakaszának értelmében a részes államok által benyújtott jelentésekkel kapcsolatos megállapítások. Magyarország. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság összefoglaló megállapításai), 25. szakasz, E/C.12/HUN/CO/3, 22 May 2007, <www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/e_c12_hun_co3.doc>.

¹³⁸ Lásd István Kemény – Béla Jánky: „Roma Population of Hungary, 1971–2003” (A roma népesség Magyarországon, 1971–2003), in István Kemény ed. *Roma of Hungary* (A magyarországi romák), 70–225. o. (East European Monographs, No. DCCII), New York: Columbia University Press, 2005; Babusik Ferenc: „A szegénység csapdájában. Cigányok Magyarországon – szociális-gazdasági helyzet, egészségi állapot, szociális és egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés” (Budapest: Delphoi Consulting, 2004).

¹³⁹ Az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbség, civil- és vallásügyi bizottságának elnöke is megemlítette a megfelelő adatgyűjtés és monitorozás hiányának problémáját, és aggasztónak minősítette, hogy nem vizsgálják kellőképpen a romák emberi jogi helyzetét.

¹⁴⁰ A nemzeti/etnikai hovatartozásra vonatkozó közvetlen kérdés mellett szerepel még a kulturális értékekhez és hagyományokhoz való kötődésre, az anyanyelvre, illetve a családban, baráti közösségben való nyelvhasználatra vonatkozó kérdés. Lásd: <http://www.nepszamlalas.hu/hun/kerdoiv/hun_4.html>. A legutóbbi, 2001-es népszámlálás adatai szerint mindössze 190 ezer magyar állampolgár vallotta magát romának. Ez alapján a roma kisebbség a legnagyobb lélekszámú nemzeti/etnikai kisebbség Magyarországon.

¹⁴¹ Kemény István három országos szintű vizsgálatot folytatott le ezzel a módszerrel: 1971-ben, 1993-ban és 2003-ban.

¹⁴² Lásd pl. A Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervét.

bevezetése lehetővé tenné annak mérését, hogy a szociális programokból milyen mértékben részesülnek a romák, másfelől azok között, akik szerint a szociális programokat nem szabad „etnicizálni”. Az utóbbi csoporthoz tartozók érvelése szerint a hátrányos helyzetűek segítségét célzó programok alkalmasak arra, hogy segítsék a rászoruló romákat.

A delegáció meggyőződése, hogy a megfelelő adatokhoz való hozzáférés hiányában nem tervezhetőek társadalmi integrációt célzó, adekvát programok, illetve nem követhetőek nyomon, hatásaik pedig nem pedig mérhetőek. Összhangba kell hozni a romák társadalmi integrációjára irányuló programok hatékony tervezésének, nyomon követésének és értékelésének célját és az etnikai adatok gyűjtésére és kezelésére vonatkozó magyar jogszabályokat. Ezen a téren hasznosítandóak az adatvédelmi és a kisebbségi biztos tapasztalatain és ajánlásain alapuló, meglévő ajánlások, valamint a roma civil szervezetek és a jogvédők javaslatai.

7. Ajánlások

Az ebben a fejezetben felsorolt ajánlások, amelyek a delegáció által elvégzett értékelő munkán, illetve információgyűjtésen alapulnak, a helyszíni vizsgálat fókuszának megfelelően a faji erőszak és gyűlölet leküzdését célzó intézkedéseket állítják a középpontba. Az átfogó szemléleten alapuló ajánlások egyaránt említik a nemzeti jogalkotó és rendészeti szerveket, az adatgyűjtésre vonatkozó szabályozást és a gyűlölet-bűncselekmények monitorozását, az oktatást és nevelést, a tolerancia és egyenlő bánásmód előremozdítását, a médiát és a konstruktív közbeszédet.¹⁴³

Számos ajánlás irányul a magyarországi roma kisebbség társadalmi integrációjának előmozdítására tett erőfeszítések szükségességére, mivel a társadalmi kirekesztettség növeli a romák kiszolgáltatottságát az előítéletekkel és intoleranciával, végső soron pedig a faji indíttatású erőszakkal szemben.

Noha az intoleráns és diszkriminatív cselekmények elleni fellépés elsődlegesen az állam felelőssége¹⁴⁴ – az ODIHR-ajánlások többségét éppen ezért a magyar hatóságoknak címezték – az ajánlások hatékony végrehajtásához, valamint az országban élő romák helyzetének javítását célzó egyéb lépések megtételéhez a nem kormányzati és a kormányzati szereplők széles körére egyaránt szükség van.

A civil csoportosulások hatékony közreműködést nyújthatnak a rasszizmus és az intolerancia elleni küzdelemben, amennyiben például fokozzák erőfeszítéseiket a gyűlölet-bűncselekmények monitorozását és az áldozatok segítségét illetően, országos és helyi szinten tolerancianövelő kampányokat terveznek és folytatnak, valamint konfliktusmegelőző, közösségi mediációs programokat valósítanak meg a helyi hatóságokkal és a roma közösségek tagjaival együttműködve.

Az DIEJH szintén hangsúlyozni kívánja a magyarországi romák, illetve roma közösségek kulcsfontosságú szerepét, aktív és hatékony részvételt a rájuk vonatkozó döntések és szakpolitikák kidolgozásában, megvalósításában és értékelésében; történjék az közvetlenül vagy cigány kisebbségi önkormányzati intézményeken, civil szervezeteken keresztül, illetve más közösségekkel együttműködve.

Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala az alábbiakat ajánlja a magyar hatóságoknak

1. Az utóbbi időben romák ellen elkövetett erőszakos incidensekre tekintettel

a) késlekedés nélkül biztosítsák az erőteljes és hatékony nyomozást, és hozzanak meg minden lehetséges intézkedést annak biztosítására, hogy az áldozatok hatékony jogorvoslathoz jussanak, az elkövetők pedig bíróság előtt feleljenek tettükért; az esetleges/lehetséges faji indíttatás vizsgálata különös éberséggel történjen;

b) minden szinten vezessék be a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy megóvják a roma közösségeket a további erőszaktól, és tegyenek megfelelő lépéseket a roma közösségek biztonságérzetének helyreállítására;

c) biztosítsák a rendőrség elleni panaszok megfelelő és azonnali, szervezeten belüli és kívüli kivizsgálását, amelyek a romák elleni bűncselekményekre vonatkozó nyomozások szabálytalanságival vagy hiányosságaival kapcsolatosak; valamint hívják fel a lakosság figyelmét a rendőrség működését kívülről ellenőrző szervek, mint például a Független Rendészeti Panasztestület és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa, szerepére és működésére.

2) Egyértelműen ítélik el és szólaljanak fel a legmagasabb politikai szinten a romák elleni faji-etnikai indíttatású erőszak minden formája ellen, azok minden egyes előfordulásakor. Ezek az elítélő megnyilvánulások azonnaliak, erőteljesek és világosak legyenek.

¹⁴³ Az EBESZ részes államai elismerték az átfogó megközelítés fontosságát a diszkrimináció összes formája elleni hatékony fellépés érdekében. OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd: 92. lábjegyzet.

¹⁴⁴ Ennek elismerését lásd például: OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésről), lásd 4. lábjegyzet.

- 3) A véleményszabadság tiszteletben tartása mellett fokozzák a romák elleni erőszakra és gyűlölet-bűncselekményekre irányuló uszítás minden formájának visszaszorítását, beleértve az interneten történőket is.
- 4) Vizsgálják meg, hogy a gyűlölet-bűncselekmények szempontjából releváns magyarországi jogszabályok, illetve a nyomozás, a vádemelés és az igazságszolgáltatás során alkalmazott módszerek megfelelnek-e a vonatkozó EBESZ-kötelezettségvállalásoknak, illetve a nemzetközi emberi jogi normáknak. Az esetleges hiányosságokat orvosolják.
- 5) Fejlesszenek ki átfogó nemzeti stratégiát a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemre, fontolóra véve az illetékes EBESZ-intézmények tapasztalatainak, illetve segítségének igénybevételét.
- 6) Felismerve az erőszakos gyűlölet-bűncselekmények által okozott károk jelentőségét, tekintsék a rendőrségi munkát prioritásnak a büntető igazságszolgáltatásban, különösen olyankor, amikor a faji indíték gyanúja megalapozott, illetve biztosítsák az erőteljes és hatékony nyomozást a vonatkozó hazai jogszabályokkal és nemzetközi emberi jogi normákkal összhangban. Ennek érdekében biztosítsák a rendészeti területen dolgozók, az ügyészek és a bírák megfelelő felkészültségét a gyűlölet-bűncselekmények elleni hatékony fellépésre.

Ezzel kapcsolatban:

- a) dolgozzanak ki eljárásmodokat és útmutatókat a gyűlölet-bűncselekmények felismerésére és nyomozására vonatkozóan. Ezen a területen vegyék fontolóra a DIEJH szakértelmének igénybevételét, illetve segítségét az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatok megismertetését illetően. A nyomozókat és az ügyészeket lássák el instrukciókkal az indíték alapos vizsgálatáról, amennyiben feltételezett gyűlölet-bűncselekményről kapnak jelentést.
- b) Hozzák összhangba az esetlegesen gyűlölet által vezérelt bűncselekmények hatékony nyomozásának célját és az etnikai adatok gyűjtésére és kezelésére vonatkozó magyar jogszabályokat. Ennek során vegyék fontolóra az adatvédelmi és a kisebbségi biztos tapasztalatait és ajánlásait, valamint a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó civil szervezetek javaslatait. Vegyék fontolóra az EBESZ segítségének igénybevételét az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatok megismertetését illetően.
- c) Fejlesszenek ki és vezessenek be speciális képzéseket a rendészet területén dolgozók, ügyészek, valamint bírák számára, hogy a gyűlölet-bűncselekmények kezelése terén minél hatékonyabban lépjenek föl, illetve építsék be ezt a speciális képzési anyagot az alapképzések a szakmai továbbképzések tanmenetébe egyaránt. Képezzék ki a nyomozó beosztásban dolgozó rendőröket az előítélet által vezéreltség felismerésére, vizsgálatára és rögzítésére, az ügyészeket az előítélet által vezéreltség bizonyítékainak előállítására, valamint a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó vádemelésre, a bírakat pedig a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogszabályok megfelelő alkalmazására.. Ezen munka során vegyék fontolóra az EBESZ segítségének, illetve a már létező, a rendészeti szervek és ügyészségek számára kidolgozott, gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzési anyagok használatának igénybevételét.
- d) Fokozott erőfeszítések révén javítsák a büntető-igazságszolgáltatási szervek és a roma közösségek közötti viszonyt (pozitív kapcsolatot) annak érdekében, hogy fokozzák a rendészeti szervekbe vetett bizalmat a romák körében, valamint ösztönözzék a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait az esetek bejelentésére, a tanúkat pedig a gyűlölet-bűncselekmények felderítéséhez és bíróság elé viteléhez való segítségnyújtásra. Ezen munka során vegyék fontolóra a DIEJH és más EBESZ-szervek segítségének igénybevételét az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatok megismertetését illetően.¹⁴⁵
- e) Fokozzák az együttműködést és a párbeszédet a rendészeti szervek és a roma szervezetek között az intolerancia elleni küzdelem területén annak érdekében, hogy biztosítsák az aggodalomra okot adó esetek rendszeres bejelentését, a bejelentett incidensekkel kapcsolatos fejlemények követését, valamint hogy

¹⁴⁵

Lásd például az alábbi kézikönyveket: *Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding* (A rendőrség, valamint a romák és szintók: Bevált módszerek a bizalom és megértés kialakításában), lásd 9. lábjegyzet; Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General: *Good Practices in Building Police-Public Partnerships* (EBESZ Főtitkárság rendőrségi ügyekért felelős vezető szakértője: Bevált módszerek a rendőrség és a társadalmi szereplők közötti együttműködés kialakítása terén), lásd 9. lábjegyzet; valamint az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának ajánlásait a rendőrség multietnikus környezetben való tevékenységére vonatkozóan (OSCE-HCNM Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies, February 2006), <http://www.osce.org/documents/hcnm/2006/02/17982_en.pdf>.

lehetővé váljon a növekvő feszültséggel kapcsolatban a korai riasztás és a megfelelő források biztosítása. E célokot szem előtt tartva fontolják meg a rendőrség és a roma közösségek közötti párbeszéd állandó, szervezett kereteinek kialakítását minden szinten (azaz országos, regionális és helyi szinten). Ezen munka során vegyék fontolóra a DIEJH és más EBESZ-szervek segítségének igénybevételét az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatok megismertetését illetően. ¹⁴⁶

f) Felismerve, hogy az esetlegesen előítélet miatt elkövetett bűncselekmények súlyosan megzavarják a köznyugalmat, és fenyegetést jelentenek az interetnikus kapcsolatokra és a szociális kohézióra, biztosítsák, hogy a rendészeti hatóságok a lehető legszélesebb körű tájékoztatást nyújtsák a nyomozások állásáról, valamint a megtett lépésekről. Biztosítsák, hogy a rendészeti hatóságok a médiával és a lakossággal folytatott rendszeres kommunikációjuk során ne járuljanak hozzá a romákkal szembeni ellenségesség és előítéletek fenntartásához.

7) Felismerve, hogy a gyűlölet-bűncselekmények teljes körű megismeréséhez és hatékony kezeléséhez elengedhetetlenül szükségesek a pontos adatok, hozzanak létre és tartsanak fenn egy olyan rendszert, amely az összes, esetlegesen előítélet által vezérelt incidens nyomon követésére alkalmas, és növeljék az erőfeszítéseket megbízható adatok gyűjtésére, illetve statisztikák összeállítására. Ezeknek a rendszereknek anonimizált, az előítéletes indítékok és/vagy az áldozatok csoportjai szerint bontott adatokat kell tartalmazniuk, és az eljárás teljes menetét nyomon kell követniük, az incidensek és támadások bejelentésétől kezdve a benyújtott vádakon keresztül a kiszabott ítéletekig. Vegyék fontolóra a DIEJH segítségének igénybevételét az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatok megismertetését illetően.

8) Fokozzák az erőfeszítéseket a romák részvételének növelésére a rendészeti szervezeteknél, a tolerancia és a diverzitás ügyének tartós előremozdítása jegyében. Fejlesszenek ki stratégiákat a romák bátorítására a rendőrséghez való csatlakozást illetően. Ezen munka során vegyék fontolóra a DIEJH és más EBESZ-szervek segítségének igénybevételét az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatok megismertetését illetően. ¹⁴⁷

9) A rendőröknek és a rendőrtiszteknek nyújtsanak emberi jogi képzést (beleértve a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozók – például a romák – jogaival kapcsolatos ismereteket), mediációs képzést, valamint a különböző közösségek közötti kapcsolatokról szóló képzést mind az alapképzés, mind pedig a szakmai továbbképzés keretében. Ilyen jellegű tréningek esetén a tervezésbe és a megvalósításba egyaránt vonják be a kisebbségek képviselőit. ¹⁴⁸

10) A gyűlöletvezérelt bűncselekmények elleni küzdelem érdekében tegyenek fokozott erőfeszítéseket célzott bűnmegelőzési programok és kezdeményezések – mint például mediációs, konfliktuskezelési és közösségfejlesztési programok – kifejlesztésére és véghezvitelére, azokra a térségekre összpontosítva, ahol az erőszakos támadások történtek. Erre vonatkozóan merítsenek a korábban megvalósított projektek, például az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által támogatott bűnmegelőzési modellprogramok, tapasztalataiból. Ezen munka során vegyék fontolóra a DIEJH és más EBESZ-szervek segítségének igénybevételét az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatok megismertetését illetően. ¹⁴⁹

11) A gyűlölet-bűncselekmények monitorozásával, valamint az áldozatoknak való segítségnyújtással foglalkozó emberi jogi szervezetekkel, roma civil szervezetekkel és kisebbségi önkormányzatokkal együttműködésben fejlesszenek ki programokat a lakosság ösztönzésére a gyűlölet-bűncselekmények bejelentését illetően, valamint a rendészeti szervek segítségére az elkövetők kézre kerítése és bíróság elé állítása terén. Fejlesszenek ki programokat a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak támogatására (a jogsegély és a szociális segítségnyújtás terén is), és azoknak a közösségeknek a megsegítésére, ahol ilyen bűncselekmények előfordultak.

¹⁴⁶ Uo.

¹⁴⁷ Uo.

¹⁴⁸ Lásd például *Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding* (A rendőrség, valamint a romák és szintók: Jó gyakorlatok a bizalom és megértés kialakításában), lásd 9. lábjegyzet.

¹⁴⁹ Lásd például: *Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding* (A rendőrség, valamint a romák és szintók: Jó gyakorlatok a bizalom és megértés kialakításában), lásd 9. lábjegyzet; Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General: *Good Practices in Building Police-Public Partnerships* (EBESZ Főtitkárság rendőrségi ügyekért felelős vezető szakértője: Jó gyakorlatok a rendőrség és a társadalmi szereplők közötti együttműködés kialakítása terén), lásd 9. lábjegyzet; valamint az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának ajánlásait a rendőrség multietnikus környezetben való tevékenységére vonatkozóan, lásd 9. lábjegyzet.

12) Növeljék a kapacitását és biztosítsanak elegendő forrást mindazoknak az emberi jogi szervezeteknek, roma civil szervezeteknek és kisebbségi önkormányzatoknak, amelyek a gyűlölet-bűncselekmények monitorozásával és az áldozatoknak való segítségnyújtással foglalkoznak. Az erre irányuló kapacitásnövelés során építsenek a jó gyakorlatokra.¹⁵⁰

13) Fejlesszenek ki és valósítsanak meg olyan oktató kampányokat, amelyek egy nyíltabb, toleránsabb és befogadóbb társadalom megvalósulását mozdítják elő, és fokozzák az emberi jogokkal, valamint a rasszizmus és intolerancia elleni küzdelem szükségességével kapcsolatos tudatosságot. Ennek során különös figyelmet kell fordítani a kis, helyi közösségek, fejletlen régiók, valamint azon települések megfelelő elérésére, ahol erőszakos romaellenes incidensek történtek. Vegyék fontolóra a DIEJH és más EBESZ-szervek szakértelmének és segítségének igénybevételét a toleranciára való nevelésre, illetve az emberi jogok oktatására vonatkozó módszerek és tantervek kifejlesztését illetően.¹⁵¹

14) Elismerve, hogy a média tevékenysége nem irányulhat egy kisebbség (nyílt vagy burkolt) megsértésére vagy kisebbségekkel szembeni gyűlöletkeltésre, vonják következetesen felelősségre a romák ellen irányuló faji gyűlöletnek teret engedő műsorszolgáltatókat.

A DIEJH sürgeti a hatóságokat arra vonatkozóan is, hogy:

15) A romák társadalmi integrációjára vonatkozóan megvalósult szakpolitikák és programok eredményeit tüzetesen vizsgálják meg annak érdekében, hogy azonosíthatóak legyenek azok a hatékony megközelítésmódok, amelyek a romák hatékony és fenntartható integrációjához vezetnek, valamint a továbbra is jelen lévő kihívások. Az értékelés során tartsák szem előtt a kis, illetve szegregált települések, hátrányos helyzetű régiók helyzete javításának különös fontosságát, az összes érintett – beleértve az országos és helyi hatóságokat, a romák és a civil társadalom képviselőit – bevonásával történő értékelés átláthatóságát.

16) Minden szinten biztosítsák a romák társadalmi integrációját célzó szakpolitikák és programok hatékony megvalósítását, valamint az eredmények és a kihívások átlátható monitorozását, elsősorban az oktatás, a foglalkoztatás és lakhatás területén. Fordítsanak különös figyelmet arra, hogy

- fokozódjanak az erőfeszítések annak biztosítására, hogy a helyi hatóságok a központi szinten megalkotott jogszabályok alkalmazásakor jogszerűen, a hátrányos megkülönböztetést tiltó elvnek megfelelően járjanak el;
- fokozódjanak az erőfeszítések a roma gyerekek iskolai reintegrációjára, valamint annak megelőzésére, hogy a roma gyerekeket speciális oktatási intézményekbe vagy külön osztályokba, iskolaépületbe helyezve oktassák;
- olyan foglalkoztatási programokat dolgozzanak ki és valósítsanak meg, amelyek hosszú távú megoldást kínálnak a munkanélküli romák számára, csökkentve ezáltal a szociális segélyektől és juttatásoktól való függésüket; valamint növeljék az arra irányuló erőfeszítéseket, hogy növekedjen a magasan képzett romák megjelenése a közgazdaságban;
- fokozódjanak az erőfeszítések a romák lakhatási szegregációjára elleni fellépésre, valamint a romák számára jobb életkörülményeket biztosító infrastruktúra fejlesztésére.

17) Hozzák összhangba a romák társadalmi integrációjára irányuló programok hatékony tervezésének, nyomon követésének és értékelésének célját és az etnikai adatok gyűjtésére és kezelésére vonatkozó magyar jogszabályokat. Ennek során vegyék figyelembe a vonatkozó nemzetközi normákat, illetve hasznosítsák az adatvédelmi és a kisebbségi biztos tapasztalatait, ajánlásait, valamint a roma civil szervezetek és a jogvédők javaslatait. Ezzel kapcsolatban vegyék figyelembe annak lehetőségét, hogy meríthetnek az EBESZ részes államaiban alkalmazott jó gyakorlatokból.

¹⁵⁰ Lásd *Preventing and Responding to Hate Crimes: A Resource Guide for NGOs in the OSCE Region* (A gyűlölet-bűncselekmények megelőzése és az azokra adható válasz: segédlet az EBESZ-térképben működő civil szervezetek számára), Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2009, <http://www.osce.org/publications/odihr/2009/10/40781_1382_en.pdf>.

¹⁵¹ Lásd például: *Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding* (A rendőrség, valamint a romák és szintók: Jó gyakorlatok a bizalom és megértés kialakításában), lásd 9. lábjegyzet.

FÜGGELÉK

2008

Szigetvár

2008. január 22-én öt férfi (18 és 23 év közöttiek) alkohol befolyása alatt felszállt egy Barcsról Pécs felé tartó vonatra. Mivel nem volt jegyük, a kalauz Szigetvárnál leszállásra szólította fel őket. Miután leszálltak, csuklyákkal, kendőkkel és simaszkokkal fedték el az arcukat, és megtámadtak két roma nőt, egy anyát és lányát, akik éppen hazafelé tartottak a parkon keresztül. Mialatt a támadók lefogták és ütlegették az anyát, a lánynak sikerült elmenekülnie, és segítséget kérnie. Letartóztatásukkor a támadók beismerték, hogy faji származásuk miatt bántalmazták a nőket. Később a vallomásuknak ezt a részét visszavonták, és ehelyett azt állították, hogy az alkohol tette őket agresszívvé. A támadással kapcsolatban 2008. november 27-én a pécsi városi bíróság négyüket 8-tól 11 hónapig terjedő börtönbüntetésre ítélte súlyos testi sértés és garázdaság miatt. Noha a férfiak ellen felhozott vádak között szerepelt az etnikai közösség tagja elleni erőszak, a bíróság nem találta bizonyítottnak a támadás rasszista indítékát. 2009 áprilisában a Baranya Megyei Bíróság másodfokon hozott ítélete szerint a körülmények alapján bizonyítottnak találta a faji indítékot: az egyik elkövető romaellenes tetoválást viselt; a vádlottak otthonában fasiszta, illetve önkényuralmi szimbólumokkal ellátott személyes tárgyakat találtak; valamint nyilvánosan rasszista kijelentéseket tettek. Az elkövetőkre 12 hónaptól 2,5 évig terjedő börtönbüntetését róttak (kettejük büntetését felfüggesztették).¹⁵³

Putnok

2008. február 22-én Putnokon megrongálták egy roma család házát, a falakra pedig fenyegető jelmondatokat festettek. A család nem tartózkodott otthon az incidens idején.

Tiszaroff

2008. március 1-jén felgyújtották egy kunmadarasi cigány kisebbségi önkormányzati képviselő otthonát. Mielőtt lángba borították volna a házat, a falára horogkeresztet festettek, valamint a következő szavakat írták: „Így járnak a véresszájú komcsik, Kolompár kutyája”.¹⁵⁴

Tapolca

2008. március 15-én két 17 éves fiú minden előzetes szóváltás nélkül összevert és megrugdosott egy 32 éves roma férfit Tapolca egyik utcáján. Az áldozat kómába esett, és életveszélyes állapotban szállították kórházba. A bíróság életveszélyes sérülés okozásáért előzetes fogva tartásra ítélte a támadókat. A rendőrség állítólag azt közölte, hogy nincs bizonyíték arra, hogy a támadás rasszista indítékú lett volna.¹⁵⁵

Szihalom

2008. március 27-én ismeretlen tettesek megrongáltak egy roma család tulajdonában álló, lakatlan házat.

Fadd

2008. április 13-án Faddon Molotov-koktélokot dobtak egy házra, amelybe éppen egy roma család készült beköltözni. A tűz minden ingóságukat elpusztította, a család kénytelen volt új otthont keresni. Azt a személyt, akivel megállapodtak egy másik ház eladásával kapcsolatban, állítólag szóban megfenyegette a helyi önkormányzati testület egyik tagja, hogy álljon el a szerződéskötéstől. A nő figyelmen kívül hagyta a fenyegetést, és eladta a házat a családnak. Április 18-án Molotov-koktélokkal ezt az épületet is felgyújtották. A helyi önkormányzat, a Magyar Gárda és a Gój Motorosok Egyesülete demonstrációt szervezett a faluban a „cigánybűnözés” ellen.¹⁵⁶

Pátka

¹⁵² Jelen összeállítás jórészt médiatudósításokon és emberi jogi civil szervezetek jelentésein – tehát nem hivatalos forrásokon – alapul, és a romák ellen elkövetett bűncselekmények itt közölt listája nem tekinthető teljesnek.

¹⁵³ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): *26. lábjegyzetben i. m.*, 216. o.

¹⁵⁴ *Uo.*, 216. o.

¹⁵⁵ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): *26. lábjegyzetben i. m.*, 216. o.

¹⁵⁶ Faddi lakosok közlése alapján.

2008. június 3-án Pátkán Molotov-koktélokot hajítottak három roma család házára. Senki sem sérült meg, de tűz ütött ki egy az egyik ház szobájában, ahol gyermekek aludtak. Több ember ellen elkövetett emberölés kísérletének gyanújával előzetes letartóztatásba helyeztek három helybeli polgárort. A polgármester és a helyi lakosok többsége petíciót írt alá az „ártatlan polgárörök” támogatására. A polgármester „békés együttélést szabályozó kódexet” készített a faluban élő romák számára.¹⁵⁷ Június 13-án a Magyar Gárda végigvonult a falun, támogatásáról biztosítva a helyi nem roma lakosokat. A településen fokozott rendőri jelenléttel biztosították a romák és nem romák közötti feszültség ellenőrzés alatt tartását.¹⁵⁸

Nyíregyháza

2008. június 8-án megemlékezéseket és demonstrációt tartottak az 1920-ban megkötött, a szövetséges erők és Magyarország között az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés 88. évfordulója alkalmából. A szónokok rasszista, idegengyűlölő és romaellenes beszédeket tartottak. Egy roma aktivista megkísérelt felvételt készíteni az eseményről, de a Magyar Gárda tagjai megtámadták, és megsemmisítették a videokameráját. Az eseményen elhangzottak olyan kijelentések, amelyek szerint a romák nemkívánatosak az országban, és vissza kellene menniük Indiába.

Fényeslitke

2008. június 15-én Fényeslitkén egy helybeli 40 éves férfi halálra vert egy 14 éves roma fiút egy kocsmá előtti szóváltást követően. A fiú 16 éves bátyja szintén súlyosan megsérült az incidens során. A részeg támadó azt kiáltozta, hogy megölné az összes falubeli romát. A rendőrség nem talált faji elfogultsággal összefüggő indítékot a bűncselekmény mögött. A vádlottat első fokon emberölésért 11 év börtönbüntetésre ítélték. Az ügy jelenleg fellebbezés alatt áll.¹⁵⁹

Galgagyörk

2008. július 21-én, röviddel éjfél után 10-15 lövést adtak le három romák lakta házra Galgagyörkön, egy Budapesthez közeli faluban. Senki sem sérült meg.¹⁶⁰

Piricse

2008. augusztus 8-án Molotov-koktélokot hajítottak két, romák által lakott házra Piricsén. Egy nőt, aki éppen kilépett az egyik házból, lábon lőttek.¹⁶¹

Székesfehérvár

2008. augusztus 19-én 16 és 25 év közötti fiatalok köveket dobtak be egy romák által lakott házba, súlyosan megsebesítve egy 12 éves kislányt. A rendőrség életveszélyt okozó testi sértés és garázdaság gyanújával indított nyomozást.¹⁶² Az elkövetőket, akik „szkinhednek” vallották magukat, gondatlan veszélyeztetésben találták bűnösnek.¹⁶³

Nyíradony-Tamásipuszta

2008. szeptember 5-én ismeretlen tettesek lövéseket adtak le egy romák által lakott házra. Személyi sérülés nem történt. Az ügyben – amelyet a romák ellen irányuló, kilenc bűncselekményből álló sorozat részeként tartanak számon – jelenleg is folytatja a nyomozást a Nemzeti Nyomozóiroda.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 217. o.:

A rendőrség lezárta a nyomozást, és emberölés kísérlete miatt vádemelési javaslattal fordult az ügyészséghez. Az országos rendőrfőkapitány a HVG-nek 2008 decemberében adott interjújában azt állította, hogy a támadás háttérében személyes indíték, két család közötti vita állt.

¹⁵⁸ „Pátka: mi történt, ki hazudik?”, *Hírszerző*, 2008. június 17., <http://www.hirszerzo.hu/cikk.patka_mi_tortent_ki_hazudik.69651.html>.

¹⁵⁹ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 218. o.

¹⁶⁰ Az eset kapcsán a Nemzeti Nyomozóiroda folytat nyomozást.

¹⁶¹ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 218. o.

¹⁶² „Bosszú lehetett az életveszélyes fehérvári kódobálás”, *Origo*, 2008. augusztus 26. <<http://www.origo.hu/itthon/20080825-életveszelyes-allapotba-kerult-egy-szekesfehetrvári-roma-kislány.html>>.

Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 219. o.

¹⁶³ Az EBESZ-küldöttség látogatásakor az Országos Rendőr-főkapitányságtól kapott információ alapján a feltételezett tetteseket kézre kerítették, valamint az ügyben rasszista indítékot állapítottak meg.

¹⁶⁴ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 219. o.

Siófok

2008. szeptember 17-én hajnalban kézigránátot dobtak egy romák által lakott épület udvarára. Az épületben kár keletkezett, de senki sem sérült meg.¹⁶⁵

Tarnabod

2008. szeptember 29-én Molotov-koktélokot hajítottak és tüzet nyitottak három házra. Senki sem sérült meg. Másnap két 18 éves roma férfit és egy roma tizenévest vettek őrizetbe gyanúsítottként. Az ügygel a Nemzeti Nyomozóiroda foglalkozott a romák elleni bűncselekmény-sorozat ügyében folyó nyomozás keretében, és a három roma férfi 11 hónapot előzetes letartóztatásban töltött. Miután 2009. augusztus 21-én őrizetbe vettek és a bűncselekmények elkövetésével gyanúsítottak meg négy másik férfit, a három, 2008-ban őrizetbe vett fiatalember indokolatlan bebörtönzés miatt kártérítési pert indított az állam ellen.¹⁶⁶

Kőszárhegy

2008. október 15-én ismeretlen tettesek Molotov-koktélt dobtak egy roma család házára Kőszárhegyen. A támadás során senki sem sérült meg.¹⁶⁷

Kaposvár

2008. október 30-án Kaposváron megrongálták a Napkerék Egyesület, egy roma oktatási ügyekkel foglalkozó civil szervezet irodáját. A rendőrség egy használt töltényhüvelyt talált az épületen belül.

Nagycséc

2008. november 3-án egy támadást követően, melynek során gyújtóbombát dobtak két házra Nagycsécen, agyonlőttek egy 43 éves roma férfit és egy 40 éves roma nőt. Az elkövetők akkor lőttek rá a roma család tagjaira, amikor azok, felébredve a gyújtóbomba hangjára, menekülni próbáltak a házból. A másik házra dobott bomba nem robbant fel. Draskovics Tibor, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium akkori vezetője bejelentette, hogy az esetet különleges eljárás keretében kezelik, és speciális nyomozócsoportot állítanak fel a kivizsgálására. Az országos rendőrfőkapitány által felajánlott 1 millió forintos nyomravezetői díjat a miniszter 10 millió forintra emelte. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb támadás egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.¹⁶⁸

Debrecen

2008. november 4-én Molotov-koktélt dobtak egy romák által lakott házra Debrecenben. A támadás során senki sem sérült meg.

Pécs

2008. november 18-án éjjel Pécsen kézigránátot dobtak egy romák által lakott lakásba, amely egy 31 éves nő és 37 éves élettársa azonnali halálához vezetett. Gyermekeik közül kettőt – egy három- és egy ötévest – kisebb sérülésekkel, sokkos állapotban szállították kórházba. A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság szóvivője még ugyanaznap azt nyilatkozta az MTI-nek, hogy noha az áldozatok romák, a megkezdett nyomozás első eredményei alapján a támadás nem tűnik etnikai gyűlölet által vezéreltnek. Az ügyben 10 millió forint nyomravezetői díjat tűztek ki. 2009. február 27-én két roma fivért vettek őrizetbe az emberölések elkövetésének gyanújával. A két férfi ismerte az áldozatokat, és a bűncselekmény hátterében vélhetően személyes ellentét állhatott.¹⁶⁹

Pusztadobos

2008. november 20-án reggel ismeretlen tettesek Molotov-koktélt dobtak egy romák által lakott házra Pusztadoboson. A házban négy felnőtt és nyolc gyermek tartózkodott, de a bomba a házban kívül robbant fel, és senki sem sérült meg.¹⁷⁰ A lakók egy kartonpapírból készült táblát találtak a kerítésükre erősítve, amelyen ez állt: „Meghaltok!” A család egy évvel azelőtt költözött Pusztadobosra Nyírmadáról, ahol szintén támadás

¹⁶⁵ Uo.

¹⁶⁶ Uo.

¹⁶⁷ Uo.

¹⁶⁸ Uo., 220. o.

¹⁶⁹ Uo., 221. o.

¹⁷⁰ Uo.

célpontjává váltak (betörték a házuk ablakait). A médiában közölt hírek szerint a nyomozást lezárták, mivel az nem erősítette meg a roma család által állított tényeket.¹⁷¹

Alsózsolca

2008. december 15-én kétszer rálöttek egy 19 éves roma férfira, aki éppen fát aprított a házuk udvarán. A férfi életveszélyes sérüléseket szenvedett, élettársát pedig könnyebben megsebezte egy lövedék. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb bűncselekmény egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.¹⁷²

2009

Tatárszentgyörgy

2009. február 23-án hétfőn a korai órákban Molotov-koktéllal felgyújtották egy roma család házát a Budapesttől mintegy 40 kilométerre délkeletre fekvő Tatárszentgyörgyön. Miközben a család kimenekült a házból, amely egy épületcsoport szélén állt, az elkövető(k) lövésekkel halálra sebesített(ek) egy 27 éves férfit és ötéves fiát. A férfi felesége és hatéves lánya, valamint egy hároméves gyermek szintén sérüléseket szenvedett a támadás során.

Sem a támadást követően a helyszínre érkező rendőrök, sem az orvos nem vette észre a lőtt sebeket az apa és fia holttestén, ezért kezdetben úgy vélekedtek, hogy a lakásban felcsapó lángokat, valamint a haláleseteket az áramvezetékek hibás, szabálytalan bekötése miatt bekövetkezett zárlat okozta. Ennek következtében a házat és környező területet nem nyilvánították bűnügyi helyszínnek, és nem zárták le egészen február 23-án késő délutánig.

Gyurcsány Ferenc miniszterelnök az érintett minisztériumoknál belső vizsgálatot rendelt el. A rendőrségnél fegyelmi eljárás indult két munkatárs ellen. A nyomravezetőnek 10 millió forintos díjat ajánlottak fel. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb támadás egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.¹⁷³

Zalaegerszeg

2009. március 4-én éjjel 2 óra tájban támadás érte egy héttagú roma család házát Zalaegerszegen. A családot az ablakon keresztül behajított kövek ébresztették fel, amelyek közül néhány alvó gyermekek közelében csapódott be. Senki sem sérült meg.

Bocföldre

2009. március 6-án kora reggel Molotov-koktélt dobtak egy roma család otthonába Bocföldén, Zala megyében. Senki sem sérült meg.¹⁷⁴

Tatárszentgyörgy

2009. április 7-én felgyújtották a helyi cigány kisebbségi önkormányzat elnökhelyettesének házát Tatárszentgyörgyön. Éppen senki sem tartózkodott otthon. A nyomozás az incidens kapcsán nem zárta ki a biztosítási csalás, a lehetséges bosszú vagy a rasszista indíték lehetőségét.¹⁷⁵

Budapest

2009. április 15-én a Keleti pályaudvar közelében villamosra váró három roma fiataalt és egy 18 éves roma férfit csuklyát viselő személyek csoportja támadott meg. A súlyos ütések következményeként mind a négyen eszméletlen állapotban voltak a mentőkocsi megérkezésekor. A bűncselekmény kapcsán a rendőrség etnikai közösség tagja elleni támadás ügyében kezdte meg a nyomozást.

Old

¹⁷¹ „Kamu volt a rendőrség szerint a pusztadobosi támadás”, *Origo*, 2009. április 10.
<<http://www.origo.hu/itthon/20090410-kamu-volt-a-rendorseg-szerint-a-pusztadobosi-molotovkoktelostamadas.html>>.

¹⁷² Törzsök-Paskó-Zolnay (szerk.): *26. lábjegyzetben i. m.*, 221. o.

¹⁷³ Uo., 222–232. o.

¹⁷⁴ Uo., 232. o.

¹⁷⁵ Uo.

2009. április 15-én este lövést adtak le egy romák által lakott házra Old „Telep” nevű részén. A golyó keresztülszakított egy ablakot, és eltalált egy festményt. A családtagok közül senki sem tartózkodott otthon a támadás időpontjában.

Tiszalök

2009. április 22-én agyonlőttek egy otthonából éppen munkába induló roma férfit Tiszalökön. A rendőrség 10 millió forint nyomravezetői díjat ajánlott fel. Az ügyet a romák elleni kilenc legsúlyosabb bűncselekmény egyikeként jelenleg a Nemzeti Nyomozóiroda vizsgálja.¹⁷⁶

Tatabánya

2009. április végén romaellenes kijelentéseket tartalmazó plakátot fedeztek fel Tatabányán a Táncsics Mihály utcában. A plakáton a következők álltak: „Cigányirtás, Gázkamrát a cigányoknak, Meghaltok cigányok!”. Márciusban romaellenes jelmondatokat, valamint fasiszta és önkényuralmi szimbólumokat festettek a buszmegállókra ugyanabban az utcában.

Táska

2009. május 5-én ismeretlen elkövető(k) négyszer rálőtt(ek) egy romák által lakott házra Táskán. Senki sem sérült meg.¹⁷⁷

Nagykanizsa

2009. május 9-én éjjel ismeretlen elkövetők horogkereszteket festettek két házra Nagykanizsán. A házak tulajdonosai testvérek, akik korábban ugyanilyen szimbólummal ellátott, fenyegető levelet kaptak, amelyben arra szólították fel őket, hogy távolítsák el az egyik testvér bérlőit, egy roma párt, mivel a szomszédok állítólag nem akarják, hogy romák lakjanak mellettük. A Zala Megyei Rendőr-főkapitányság szóvivője azt mondta, hogy mivel a felfestett horogkeresztek szárai az óramutató járásával ellentétes irányba mutatnak, valójában nem is igazi horogkeresztek, és ezért nem is tekinthetők önkényuralmi szimbólumoknak, amelyeknek a használatát a magyar büntető törvénykönyv tiltja. A bűncselekményben a nyomozást végül vagyon elleni károkozás miatt indították el.¹⁷⁸ A nyomozást július 31-én lezárták, mivel az elkövetőket nem sikerült azonosítani.¹⁷⁹

Erdőtelek

A Roma Sajtóközpont jelentése szerint **2009. május 16-án** Burai Gyula roma aktivista kopogtatócédulákat gyűjtött az MCF Roma Összefogás Pártnak az európai parlamenti választásokhoz Erdőtelken. Egy helybeli boltos két ízben életveszélyesen megfenyegette. A boltos állítólag a következőket mondta Burainak: „Addig nem nyugszom, amíg hurkot-kötelet nem teszek a nyakadba, vagy le foglak lövetni, a rohadt cigányoknak úgyis meg van ásva Erdőtelken a döngkút.” Egy másik alkalommal a boltos, aki állítólag tagja a Magyar Gárdának, a következő üzenetet küldte az aktivistának: „itt az ideje, hogy likvidálva legyen”. Az aktivista feljelentést tett a fenyegetések miatt a rendőrségen. Az esetet jelenleg a Heves Megyei Bíróság tárgyalja.

Mende

2009. május 22-én horogkereszt alakú tüzet gyújtottak Mende egyik utcájában, ahol többségében romék élnek. Senki sem sérült meg.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Uo.

¹⁷⁷ Uo., 234. o.

¹⁷⁸ „Botrányos: Fordított horogkeresztet festettek két házra!”, *Zalai Hírlap*, 2009. május 11., <http://www.zalaihirlap.hu/cimlapon/20090510_botrany/>.

¹⁷⁹ „Nem találják a horogkereszt-festőket – lezárták a nyomozást Nagykanizsán”, *Népszabadság Online*, 2009. augusztus 10. <http://nol.hu/mozaiak/nem_talaljak_a_horogkereszt-festeket_-_lezartak_a_nyomozast_nagykanizsan>.

¹⁸⁰ „Horogkereszt alakú tűz égett a cigányok lakta utcában”, C-PRESS – Heti Válasz, 2009. május 23.

<<http://portal.c-press.hu/200905234898/belfold/horogkereszt-alaku-tuz-egett-a-ciganyok-laktautcaban.html>>.

Abádszalók

2009. május 27-én egy férfi rontott be egy házba, és egy borotvapengével rátámadt a házban lakó roma családra. Az ablakon keresztül jutott be a lakásba, és az apát a nyakán és a mellkasán, az anyát pedig a lábán sebesítette meg. A családnak sikerült legyűrnie a támadót, akit azután a rendőrség letartóztatott.¹⁸¹

Dunaföldvár

2009. május 29-én égő Molotov-koktélt találtak egy roma család házának ablakpárkányán Dunaföldváron.¹⁸²

Boldogkőváralja

2009. május 30-án Molotov-koktélt hajítottak egy roma család otthonára Boldogkőváralján. Senki sem sérült meg.¹⁸³

Kazincbarcika

2009. június 13-án megkéseltek egy 18 éves roma férfit Kazincbarcikán. Később a kórházban életét veszítette. A rendőrségtől származó információ szerint a bűncselekményre szóváltást követően került sor, és nem állt rasszista indíték a háttérben.¹⁸⁴

Nagykanizsa

2009. június 7-én egy, az utcán édesanyjára váró roma férfit pisztolyból közletről kilőtt vaktölténnyel sebesítettek meg. Az áldozat vallomása szerint egy fekete ruhás fiatal férfi közeledett felé, akire ő rákiáltott, hogy ne bámulja. A mellette elhaladó férfi erre pisztolyt közelített felé és állon lőtte.¹⁸⁵

Karakó

2009. július 24-én a média arról számolt be, hogy horogkereszteket festettek egy roma család otthonának falára. A szimbólumok mellett ez állt: „Büdös cigányok, meghaltok, takarodjatok!”¹⁸⁶ A rendőrségre július 20-én érkezett a bejelentés, amelynek nyomán tiltott önkényuralmi szimbólumok használata miatt indítottak nyomozást.¹⁸⁷

Kisléta

2009. augusztus 3-án Kislétán agyonlőttek egy 43 éves roma nőt, 13 éves lánya pedig súlyos lőtt sebeket szerzett a nyakán és a karján. A falu polgármestere azt nyilatkozta a sajtónak, hogy a tanúk éjfél körül három vagy négy lövést hallottak. A nő házának ajtaját szemmel láthatóan berúgták. A rendőrség rekordösszegűre, 100 millió forintba emelte a nyomrávezetői díjat az összes kapcsolódó, romák elleni bűncselekményre vonatkozóan. Az ügyben a Nemzeti Nyomozóiroda átvette a nyomozást.¹⁸⁸

Verőce

2009. augusztus 5-én szkinhedek ütlegettek egy terhes roma nőt és egy fiatal roma fiút Verőcén.¹⁸⁹ A kisvárosban évente megrendezik a Magyar Sziget nevű fesztivált, amelynek résztvevői egy „fehér Magyarországot” támogatnának.¹⁹⁰

Nyírpilis

¹⁸¹ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 235. o.

¹⁸² Uo.

¹⁸³ Uo.

¹⁸⁴ Uo., 236. o.

¹⁸⁵ Uo.

¹⁸⁶ „Horogkereszt egy cigány család házában”, *C-Press –Tények.hu*, 2007. július 27. <<http://portal.cpress.hu/200907245211/belfold/horogkereszt-egy-cigany-csalad-hazan.html>>.

¹⁸⁷ „Önkényuralmi jelkép használata miatt nyomoz a rendőrség Vasban”, *RomNet*, 2009. július 24. <<http://www.romnet.hu/hirek/hir09072401.html>>.

¹⁸⁸ „Roma woman dead, daughter critical after shotgun attack – Update” (Egy roma nő meghalt, a lánya kritikus állapotban a löfegyveres támadást követően – Újabb hírek), *EarthTimes*, 2009. augusztus 3., <<http://www.earthtimes.org/articles/show/280036,roma-woman-dead-daughter-critical-after-shotgun-attack--update.html>>, Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 236–238. o.

¹⁸⁹ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): 26. *lábjegyzetben i. m.*, 238. o.

¹⁹⁰ „Cigányokra támadtak Verőcén”. *Index*, 2009. augusztus 6. <http://index.hu/bulvar/2009/08/06/ciganyokra_tamadtak_verocen/>.

2009. augusztus 21-én a roma közbiztonsági járőrszolgálat gépkocsijának egyik oldalsó szélvédőjét szétlőtték. Senki sem sérült meg.¹⁹¹

Szigethalom

2009. szeptember 30-án számos lövést adtak le egy roma család házára. Senki sem sérült meg. A rendőrök egy műanyag zacskóba rejtett kézigránátot találtak a helyszínen, a ház kapuja előtt.¹⁹²

Sajóbáony

2009. november 14-én a Jobbik „lakossági fórumot” tartott Sajóbáonyban, amelyen a betiltott Magyar Gárda tagjai is részt vettek. Amikor a városban élő romák megérkeztek a fórumra, a Jobbik-szimpatizánsok megakadályozták a bejutásukat. A helyszínen jelen volt néhány rendőr, akik a biztonságot szavatolták. A szemben álló felek összecsapását a rendőri beavatkozás előzte meg. Másnap a Magyar Gárda tagjait szállító gépkocsikonvoj érkezett Sajóbáonyba, és megközelítettek egy romák által lakott településrészt. Amikor a közelben lakó romák egy csoportja összegyűlt szemlélődni, a konvojt vezető gépkocsi letért az útról, és a tömegbe hajtott. Válaszul a romák némelyike botokkal, fejszékkel és más eszközökkel rátámadt az autóra. A rendőrség közbeavatkozott, és néhány romát letartóztattak.¹⁹³ A rendőrség lezárta a városba vezető utat, miközben mintegy száz, a Magyar Gárda egyenruháját viselő személy továbbra is a helyszínen csoportosult.¹⁹⁴

¹⁹¹ Törzsök–Paskó–Zolnay (szerk.): *26. lábjegyzetben i. m.*, 239. o.

¹⁹² Uo., 242. o.

¹⁹³ „Attacks against Roma in Hungary: January 2008–April 2010” (Romák elleni támadások Magyarországon, 2008. január – 2010. április), Európai Roma Jogok Központja (ERRC), <<http://www.errc.org/cms/upload/file/attacks-list-in-hungary.pdf>>.

¹⁹⁴ „Szinte állóháború Sajóbáonyban”, *Népszabadság Online*, 2009. november 15., <http://nol.hu/belfold/jobbik-rendezveny_miatt_tomegverekedes_-_lezartak_sajobabonyt>.

2. függelék: A delegáció tagjainak névsora

A helyszíni vizsgálatot folytató delegációt Andrzej Mírka, az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalának romaügyi főtanácsadója vezette.

A delegáció tagjai:

- Mario Mauro, az EBESZ Elnöki különmegbízottja a rasszizmus, idegengyűlölet és diszkrimináció elleni küzdelem területén
- Vasilios Eikosipentarchos, nagykövet, az EBESZ Görögországi Elnökségének képviselője a Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalánál
- Brendan Moran, nagykövet, igazgató, EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa Hivatala
- Georgia Papagianni, főtanácsadó, EBESZ Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa Hivatala
- Daniel Milo, tanácsadó a rasszizmus, idegengyűlölet és diszkrimináció, valamint a keresztények és más vallások képviselőivel szembeni intolerancia és diszkrimináció elleni küzdelem terén, EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala
- Danka Anita, romaügyi munkatárs, EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala
- Murat Yildiz, rendőrségi ügyekért felelős munkatárs, EBESZ Stratégiai Rendőri Ügyek Osztálya
- Thorsten Stodiek, rendőrségi ügyekért felelős munkatárs, EBESZ Stratégiai Rendőri Ügyek Osztálya

3. függelék: Találkozók listája

Kormány

Ürmös Andor, főosztályvezető, Roma Integrációs Főosztály, Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Sárközi Gábor, főigazgató-helyettes, Esélyegyenlőségi Főigazgatóság, Oktatási és Kulturális Minisztérium
Túri András, rendészeti szakállamtitkár, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium
Rév Viktória, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium
Gémesi Ferenc, kisebbség- és nemzetpolitikáért felelős szakállamtitkár, Miniszterelnöki Hivatal
Paulik Antal, főigazgató-helyettes, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Főosztály, Miniszterelnöki Hivatal
Simon Kinga, főosztályvezető, Nemzetközi Szervezetek és Emberi Jogok Főosztálya, Külügyminisztérium
Pecze Zoltán, főosztályvezető-helyettes, Nemzetközi Szervezetek és Emberi Jogok Főosztálya, Külügyminisztérium
Csuday Balázs, főtanácsos, Nemzetközi Szervezetek és Emberi Jogi Főosztály, Külügyminisztérium

Legfőbb Ügyészség

Varga Zoltánné, főosztályvezető ügyész, Nyomozásfelügyeleti és Vádelőkészítési Főosztály
Molnár Ervin, főosztályvezető-helyettes
Pálvölgyi Ferenc, főosztályvezető, Magánjogi Főosztály

Egyenlő Bánásmód Hatóság

Demeter Judit, elnök
Gregor Katalin, főtanácsos

Országgyűlés

Balog Zoltán, országgyűlési képviselő, elnök, az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága

Rendőrség

Házi István, főigazgató, Bünyügyi Főigazgatóság, Országos Rendőr-főkapitányság
Petőfi Attila, igazgató, Nemzeti Nyomozóiroda, Országos Rendőr-főkapitányság
Makula György, szóvivő, Országos Rendőr-főkapitányság
Sütő János, kapitányságvezető-helyettes, Miskolci Rendőrkapitányság
Bach Richárd, Miskolci Rendőrkapitányság
Pucsinka Tamás, Miskolci Rendőrkapitányság
Molnár Emil, Miskolci Rendőrkapitányság
Horváth József, nyomozó, Miskolci Rendőrkapitányság
Bánhegyi Péter, osztályvezető, Miskolci Rendőrkapitányság
Korontos Zoltán, kapitányságvezető, Pécsi Rendőrkapitányság
Felleg Norbert, kapitányságvezető-helyettes, Pécsi Rendőrkapitányság
Ambrus Zoltán, osztályvezető, Bűnmegelőzési Osztály, Pécsi Rendőrkapitányság
Rabert Péter, sajtószóvivő, Pécsi Rendőrkapitányság
Rakos József, Pécsi Rendőrkapitányság
Geller Ferenc, parancsnok, Dabasi Rendőrkapitányság Örkényi Rendőrőrs
Varga Péter, ezredes, Szekszárdi Rendőrkapitányság
Hága Tamás, parancsnok, Tolnai Rendőrőrs
Vasas László, Mezőkövesdi Rendőrkapitányság
Gáspár István, Mezőkövesdi Rendőrkapitányság
Kalapos István, Tiszaújvárosi Rendőrkapitányság
Paronai János, kapitányságvezető-helyettes, Tiszavasvári Rendőrkapitányság
Kozma János, kapitányságvezető-helyettes, Hajdúhadházi Rendőrkapitányság
Mihályi László, parancsnokhelyettes, Berettyóújfalui Rendőrkapitányság Derecskei Rendőrőrs
Pálfi Lajos, rendészeti szakközépiskolai hallgató, a Berettyóújfalui Rendőrkapitányság Derecskei Rendőrőrs ösztöndíjasa
Gyöngyösi Tamás, rendészeti szakközépiskolai hallgató, a Berettyóújfalui Rendőrkapitányság Derecskei Rendőrőrs ösztöndíjasa

Önkormányzati hatóságok

Batizi Zoltán, polgármester, Nagyborzsöny Község Önkormányzata
Szabó Attila, képviselő, Nagyborzsöny Község Önkormányzata
Berente Imréné, polgármester, Tatárszentgyörgy Község Önkormányzata

Fazekas Henrietta, jegyző, Tatárszentgyörgy Község Önkormányzata
Zsigár Dezső, közmunkaprogram-koordinátor, Tatárszentgyörgy
Zsákai Lénárdné, napközi otthon vezetője, Tatárszentgyörgy
Répás József, polgármester, Kiskunlacháza Város Önkormányzata
Fülöp János, polgármester, Fadd Nagyközség Önkormányzata
Kunszt Márta, alpolgármester, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata
Kablár János, képviselő, kisebbségi tanácsnok, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata
Kalányos Terézia, romaügyi referens, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata
Guczi István, polgármester, Szomolya Község Önkormányzata
Gulyás Ottó, polgármester, Nagycsécсs Község Önkormányzata
Gömze Sándor, polgármester, Tiszalök Város Önkormányzata
Csikós Sándor, képviselő, Tiszalök Város Önkormányzata
Mező József, jegyző, Tiszalök Város Önkormányzata
Ménés Andrea, polgármester, Vámospércs Város Önkormányzata
Bakó István, polgármester, Derecske Város Önkormányzata
Iklódiné Szilágyi Katalin, jegyző, Derecske Város Önkormányzata
Benéné Kaszás Erika, közoktatási referens, Derecske Város Önkormányzata

Cigány kisebbségi önkormányzatok

Kolompár Orbán, elnök, Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Szőcsi Lajos, képviselő, Heves megyei Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Farkas Oszkár, elnök, Nagybörzsönyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Halász Károlyné, képviselő, Nagybörzsönyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Zsigár Angéla, elnök, Tatárszentgyörgyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Bolgár Sándor, elnök, Faddi Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Kosztics István, elnök, Pécsi Cigány Kisebbségi Önkormányzat

Balogh Mihály, elnök, Tiszalöki Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Kozáp Tibor, elnök, Vámospércsi Cigány Kisebbségi Önkormányzat

Nem kormányzati szervezetek:

Setét Jenő, igazgató, Roma Polgárjogi Alapítvány
Horváth Aladár, kuratóriumi elnök, Roma Polgárjogi Alapítvány
Kádár András, társelnök, Magyar Helsinki Bizottság
Budai Zoltán, ügyvéd, Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány
Isabela Mihalache, programvezető, Roma Kezdeményezések Program (Roma Initiatives Program), Nyílt Társadalom Intézet (OSI)
Tara Bedard, programkoordinátor, Európai Roma Jogok Központja (ERRC)
Idaver Memedov, tanácsadó, Európai Roma Jogok Központja (ERRC)
Gellér Judit, jogi asszisztens, Európai Roma Jogok Központja (ERRC)
Udvari Márton, ügyvéd, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda (NEKI)
Tóth Andrea, igazgató, Roma Sajtóközpont
Vadász Dániel, nemzetközi koordinátor, Roma Sajtóközpont
Farkas Zsuzsanna, elnök, Szegényeket Támogató Alap (SZETA)
Balázs Ákos, ügyvezető igazgató, Derecske Városi Jóléti Szolgálat Alapítvány
Balogh Lídia, egyetemi hallgató, Közép-európai Egyetem (CEU), Nacionalizmus Tanulmányok szak
Boda József, elnök, Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Egyesület
Makula György, főtítkár, Európai Roma Rendvédelmi Bajtársi Egyesület
Illyés László, elnök, Derecskei Polgárőrség
Tóth Tibor, elnök, Baranya megyei Polgárőr Egyesületek Szövetsége
Lankovics Emil, Pécsi Közbiztonsági Egyesület

Az áldozatok hozzátartozóival, illetve a helyi roma közösségek tagjaival folytatott találkozók

Csorba Csaba és Csorba Csabáné, a meggyilkolt áldozat szülei, Tatárszentgyörgy
Nagy Tibor, az egyik áldozat férje, illetve a másik áldozat fivére, Nagycsécсs
Sztojka család, Kiskunlacháza
Raffael Gyula, elnök, MCF Roma Összefogás Párt Pest megyei Szervezete
Borda Géza, a roma közösség tagja, Nagycsécсs

4. függelék: Válogatás az EBESZ romákra és szintókra vonatkozó dokumentumaiból

A. A DIEJH romákra és szintókra vonatkozó tevékenységi köre

1994-ben a részes államok úgy határoztak, hogy a DIEJH-en belül olyan kapcsolattartót (CPRSI) jelölnek ki, aki a romákkal (cigányokkal) és szintókkal kapcsolatos ügyekért felelős, s aki szerepe szerint „klíringintézetként működik majd a romákkal (cigányokkal) és szintókkal kapcsolatos információk tekintetében, beleértve a romákra (cigányokra) és szintókra vonatkozó kötelezettségvállalások megvalósításával kapcsolatos információkat; elősegíti a kapcsolattartást a részes államok, nemzetközi szervezetek és intézmények, valamint civil szervezetek között a romákra és szintókra vonatkozó ügyek kapcsán; kapcsolatokat tart fenn, illetve alakít ki ezekkel az ügyekkel kapcsolatban az EBEÉ-intézmények és más nemzetközi szervezetek, illetve intézmények között.”¹⁹⁵

1998-ban az Oslóban összeülő Miniszteri Tanács megújította a kapcsolattartó mandátumát, megbízva azzal, hogy identitásuk megőrzése mellett mozdítsa elő a „roma és szintó közösségek teljes körű integrációját az őket körülvevő társadalomba”.

Az EBESZ-térségben élő romák és szintók helyzetének javítására kidolgozott akcióterv, más dokumentumok között, proaktív szerepet bíz az DIEJH-re a részt vevő államok által bevezetett intézkedések, valamint a romákat és szintókat érintő különleges helyzetek illetve őket érő incidensek elemzését illetően. Ezzel összefüggésben, közvetlen kapcsolatokat alakíthat, illetve fejleszthet ki a részes vevő államokkal, valamint tanácsadást és véleményezést is felkínálhat az államoknak.¹⁹⁶ A cselekvési Az akcióterv végrehajtásának rendszeres felülvizsgálatára, valamint megvalósulásának értékelésére a vonatkozó emberi dimenziós ülések alkalmával kerül sor.

2008-ban az DIEJHODIHR feladatául kapta, hogy segítsen a részt vevő államoknak a roma és szintó gyermekek koragyermekkori oktatáshoz való hozzájutásának támogatásában iskoláskor előtti oktatásában,¹⁹⁷ 2009-ben pedig az Athénben összegyűlt Miniszteri Tanács döntése a DIEJH-t azzal bízta meg azzal, hogy segítsen a részes államoknak a diszkrimináció, valamint a romákat és szintókat célzó erőszak elleni küzdelemben, illetve a romákkal és szintókkal kapcsolatosan a médiában megjelenő negatív sztereotípiák visszaszorításában.¹⁹⁸

B. Kötelezettségvállalások a romák és szintók helyzetének javítására vonatkozóan

1991-ben a részes államok kijelentették, hogy készen állnak hatékony intézkedések bevezetésére a romák teljes körű esélyegyenlőségének elérése érdekében.¹⁹⁹

1992-ben a részes államok megerősítették, hogy megfelelő programok kidolgozására van szükség a romák problémáinak kezelése érdekében.²⁰⁰

Az 1999-es Európai Biztonsági Charta elismerte a romák és szintók sajátos problémáinak létét, valamint annak szükségességét, hogy hatékony intézkedésekre kerüljön sor teljes körű esélyegyenlőségük elérése érdekében.²⁰¹

¹⁹⁵ CSCE Budapest Document 1994: Towards a Genuine Partnership in a New Era (EBEÉ 1994. évi Budapesti Dokumentuma: Az igazi partnerség felé egy új korszakban), Budapest, 5–6 December 1994, <http://www.osce.org/documents/mcs/1994/12/4050_en.pdf>.

¹⁹⁶ OSCE Ministerial Council, Decision No. 3/03, Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area (EBESZ Miniszteri Tanács 3/03. sz. döntése a romák és szintók helyzetének javítását célzó Cselekvési Tervről az EBESZ-térségben), lásd 3. lábjegyzet.

¹⁹⁷ OSCE Ministerial Council, Decision No. 6/08, Enhancing OSCE Efforts to Implement the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area (EBESZ Miniszteri Tanács 6/08. sz. döntése az EBESZ általi erőfeszítések fokozásáról a romák és szintók helyzetének javítását célzó Cselekvési Terv megvalósításáról az EBESZ-térségben), Helsinki, 5 December 2008, <http://www.osce.org/documents/mcs/2008/12/35585_en.pdf>.

¹⁹⁸ OSCE Ministerial Council, Decision No. 8/09, Enhancing OSCE Efforts to Ensure Roma and Sinti Sustainable Integration (EBESZ Miniszteri Tanács 8/09. sz. döntése a romák és szintók fenntartható integrációjának biztosítását célzó, EBESZ általi erőfeszítések fokozásáról), lásd 4. lábjegyzet.

¹⁹⁹ Report of the CSCE Meeting of Experts on National Minorities, Geneva (A EBEÉ nemzeti kisebbségekkel foglalkozó genfi szakértői értekezletének jelentése), 1991, <<http://www.minelres.lv/osce/gene91e.htm>>.

²⁰⁰ CSCE Helsinki Document 1992: The Challenges of Change (EBEÉ 1992. évi Helsinki Dokumentum: A változás kihívásai), Helsinki, 9–10 July 1992, <http://www.osce.org/documents/mcs/1992/07/4048_en.pdf>.

2003-ban az EBESZ Miniszteri Tanácsa döntést hozott az EBESZ-térségben élő romák és szintók helyzetének javítását célzó cselekvési tervről²⁰², amelynek értelmében a részes államok elkötelezik magukat, hogy konkrét intézkedéseket vezetnek be a romák és szintók elleni diszkrimináció megszüntetése érdekében, valamint azt biztosítandó, hogy a romák és szintók teljes értékű és egyenlő szereplői legyenek azoknak a társadalmaknak, amelyekben élnek. A Miniszteri Tanács döntéseiben, valamint különböző nyilatkozatokban ismételten megemlítték, hogy mennyire fontos a cselekvési tervben foglalt kötelezettségek megvalósítása.²⁰³

2008-ban a részes államok kifejezték elkötelezettségüket a romák és szintók helyzetének javítását célzó Cselekvési Terv megvalósítása mellett, egyetértettek abban, hogy erőfeszítéseket kell tenni az oktatáshoz való egyenlő hozzáférés, valamint a roma és szintó gyermekek iskoláskor előtti oktatásának előmozdítása érdekében.²⁰⁴

2009-ben a részes államok kifejezték elkötelezettségüket a romák és szintók fenntartható integrációjának biztosítását célzó, EBESZ általi erőfeszítések fokozására nézve.²⁰⁵

C. Kötelezettségvállalások a gyűlölet által vezérelt incidensekre és bűncselekményekre vonatkozóan

Az EBESZ részes államai ismételten elítélték a gyűlölet-bűncselekményeket, és ígéretet tettek az ellenük való fellépésre. Az erre vonatkozó kötelezettségvállalások felismerik a gyűlölet-bűncselekmények súlyát, valamint annak lehetőségét, hogy a gyűlölet-bűncselekmények további erőszakot szülhetnek. A romák elleni erőszak esetében is alkalmazandó nemzetközi konfliktusokhoz vezethetnek. A gyűlölet által vezérelt incidensekre és bűncselekményekre vonatkozó EBESZ-kötelezettségvállalások többek között az alábbiakban fogalmazzák meg a részes államok vállalásait:

- „világosan és egyöntetűen elítélik a faji és etnikai gyűlöletet, az antiszemitizmust”²⁰⁶;
- „a megfelelő szinten és megfelelő módon nyilvánosan elítélik a diszkrimináció és intolerancia által indított erőszakos cselekményeket”²⁰⁷;
- „következtesen és egyértelműen felszólalnak a gyűlölet által motivált cselekedetek és megnyilvánulások ellen, különösen a közbeszédet illetően”²⁰⁸;
- „elutasítják és elítélik a rasszista (...) diszkriminatív és intoleráns megnyilvánulásokat, (...) valamint a szélsőséges erőszakos megnyilvánulásait, amelyek az agresszív nacionalizmushoz és neonácizmushoz köthetők, miközben mindvégig tiszteletben tartják a véleménynyilvánítás szabadságát”²⁰⁹;

²⁰¹ OSCE Istanbul Document 1999 (EBESZ 199. évi Isztambuli Dokumentum), Istanbul, 1999, <http://www.osce.org/documents/mcs/1999/11/4050_en.pdf>.

²⁰² OSCE Ministerial Council, Decision No. 3/03, Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area (EBESZ Miniszteri Tanács 3/03. sz. döntése a romák és szintók helyzetének javítását célzó Cselekvési Tervről az EBESZ-térségben), lásd 3. lábjegyzet.

²⁰³ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 92. lábjegyzet; Bucharest Declaration by the Chairman-in-Office (Az EBESZ soros elnökének bukaresti nyilatkozata), 8 June 2007. <http://www.osce.org/documents/cio/2007/06/24999_en.pdf>.

²⁰⁴ OSCE Ministerial Council, Decision No. 6/08, Enhancing OSCE Efforts to Implement the Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area (EBESZ Miniszteri Tanács 6/08. sz. döntése az EBESZ általi erőfeszítések fokozásáról a romák és szintók helyzetének javítását célzó Cselekvési Terv megvalósításáról az EBESZ-térségben), lásd a 197. lábjegyzetet.

²⁰⁵ OSCE Ministerial Council, Decision No. 8/09, Enhancing OSCE Efforts to Ensure Roma and Sinti Sustainable Integration (EBESZ Miniszteri Tanács 8/09. sz. döntése a romák és szintók fenntartható integrációjának biztosítását célzó, EBESZ általi erőfeszítések fokozásáról), lásd 4. lábjegyzet.

²⁰⁶ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE (Az EBEÉ emberi dimenzióval foglalkozó koppenhágai konferenciájának dokumentuma), Copenhagen, 29 June 1990, <http://www.osce.org/documents/odihr/1990/06/13992_en.pdf>.

²⁰⁷ OSCE Ministerial Council, Decision No. 4/03, Tolerance and Non-Discrimination (EBESZ Miniszteri Tanács 4/03. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről), Maastricht, 2 December 2003, <http://www.osce.org/documents/mcs/2006/06/19330_en.pdf>.

²⁰⁸ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/05, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/05. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), Ljubljana, 6 December 2005, <http://www.osce.org/documents/mcs/2005/12/17441_en.pdf>.

²⁰⁹ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 92. lábjegyzet.

- „küzdelmet folytatnak a gyűlölet-bűncselekmények ellen, amelyek hátterében a médiában és az interneten megjelenő rasszista propaganda is állhat, és előfordulásuk esetén megfelelő módon hozzák ezeket a bűncselekményeket a nyilvánosság tudomására”²¹⁰;
- „a véleménynyilvánítás szabadságát tiszteletben tartva, az adott állami jogszabályi keretek között „fellépnek az erőszak alkalmazására és gyűlölet-bűncselekményekre való uszítás ellen, beleértve az interneten keresztül történő uszítást is”, miközben teljes mértékben kiaknázzák az internet által kínált lehetőségeket a demokrácia, az emberi jogok, valamint a toleranciára való nevelés előmozdítására”²¹¹;
- „megfelelő és hatékony lépéseket tesznek, beleértve olyan – alkotmányos rendszerüknek és nemzetközi kötelezettségeiknek megfelelő – jogszabályok elfogadását, amelyek védelmet biztosítanak minden olyan cselekmény ellen, amely bizonyos személyek vagy személyek csoportjai ellen nemzeti, faji vagy etnikai (...) megkülönböztetésen alapulóan erőszakra, ellenségeskedésre vagy gyűlöletre uszít”²¹²;
- fontolóra veszik „az erőfeszítések fokozását annak elérése érdekében, hogy a nemzeti jogszabályok, szakpolitikák és alkalmazott módszerek mindenki számára biztosítsák az egyenlő és hatékony jogi védelmet, valamint tiltsák az intolerancia által vezérelt cselekményeket és a hátrányos megkülönböztetést, összhangban a vonatkozó nemzetközi és EBESZ-elkötelezettségekkel”²¹³;
- „fontolóra veszi olyan jogszabályok életbe léptetését vagy szigorítását, amelyek (...) a gyűlölet-bűncselekményekre való uszítást tiltják...”²¹⁴;
- „ahol erre szükség van, a gyűlölet-bűncselekmények leküzdése érdekében olyan specifikus, testreszabott jogi szabályozást léptetnek életbe, amely tekintettel van az efféle bűncselekmények súlyosságára”²¹⁵;
- „megfelelő és arányos intézkedéseket tesznek azon személyek vagy csoportok, valamint tulajdonuk védelmére, akik vagy amelyek faji, etnikai (...) identitásuk miatt megkülönböztetés, ellenségeskedés vagy erőszak fenyegetésének vagy ilyen cselekményeknek vannak kitéve”²¹⁶;
- „elismerik az egyén hatékony jogorvoslatokhoz való jogát, és nemzeti jogrendszerükkel összhangban erőfeszítéseket tesznek az érdekelt személyek és csoportok azon jogának elismerésére, hogy bármely megkülönböztetési cselekmény ellen, beleértve a faji jellegű és az idegengyűlöleten alapuló cselekményeket, panaszt kezdeményezzenek és az ilyen panaszt támogassák”²¹⁷;
- „azonnali nyomozást folytatnak gyűlölet-bűncselekmények esetén, valamint meggyőződnek arról, hogy az illetékes hatóságok és a politikai vezetők felismerik és nyilvánosan elítélik a gyűlölet-bűncselekmények elkövetőinek indítékait”²¹⁸;
- „megbízható adatokat gyűjtenek, és statisztikai adatgyűjteményeket tartanak fenn a gyűlölet-bűncselekményekről, mivel ezek elengedhetetlen fontosságúak a szakpolitikák kialakításához és a források megfelelő elosztásához a gyűlölet által vezérelt incidensek elleni fellépés érdekében”²¹⁹;

²¹⁰ OSCE Ministerial Council, Decision No. 12/04, Tolerance and Non-discrimination (EBESZ Miniszteri Tanács 12/04. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről), Sofia, 7 December 2004, <http://www.osce.si/docs/mc-dec_12-04.pdf>.

²¹¹ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 92. lábjegyzet.

²¹² Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE (Az EBEÉ emberi dimenzióval foglalkozó koppenhágai konferenciájának dokumentuma), lásd 206. lábjegyzet.

²¹³ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/05, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/05. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 208. lábjegyzet.

²¹⁴ OSCE Permanent Council, Decision No. 621, Tolerance and the Fights against Racism, Xenophobia and Discrimination (EBESZ Állandó Tanács 621. sz. döntése a toleranciáról, valamint a rasszizmus, az idegengyűlölet és diszkrimináció elleni küzdelemről), 29 July 2004, <http://www.osce.org/documents/pc/2004/07/3374_en.pdf>.

²¹⁵ OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésről), lásd 4. lábjegyzet.

²¹⁶ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE (Az EBEÉ emberi dimenzióval foglalkozó koppenhágai konferenciájának dokumentuma), lásd 206. lábjegyzet.

²¹⁷ Uo.

²¹⁸ OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésről), lásd 4. lábjegyzet.

²¹⁹ OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 93. lábjegyzet.

- „megbízható adatokat és megfelelő részletességű statisztikákat gyűjtenek, tárolnak és hoznak nyilvánosságra a gyűlölet-bűncselekményekről és az intoleranciából fakadó erőszakos megnyilvánulásokról, beleértve a rendészeti szervekhez érkezett bejelentéseket, a vádemeléseket, valamint a meghozott ítéleteket. Amennyiben az adott ország adatvédelmi jogszabályai korlátozzák az áldozatokkal kapcsolatos adatok gyűjtését, mérlegelni kell olyan adatgyűjtési módszerek bevezetését, amelyek megfelelnek a vonatkozó adatvédelmi jogszabályoknak”²²⁰;
- „elősegítik a civil társadalom kapacitásának növekedését a gyűlölet-bűncselekmények monitorozására és jelentésére vonatkozóan”²²¹;
- „megfelelő képzéseket vezetnek be a köztisztviselők, különösen a rendészet területén dolgozók számára a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni fellépésre, valamint a gyűlölet-bűncselekmények megelőzését illetően, és ennek érdekében fontolóra veszik ilyen képzések biztosítására irányuló programok indítását”²²²;
- „fontolóra veszik a rendészet és az igazságszolgáltatás területén dolgozó tisztviselők számára képzési programok bevezetésének lehetőségét a gyűlölet-bűncselekmények jogi szabályozásáról, valamint a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogszabályok alkalmazásáról”²²³;
- „képzésekkel, valamint iránymutatások kidolgozásával növelik a rendészeti hatóságok szakmai kapacitását a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés legmegfelelőbb és leghatékonyabb módjait illetően”²²⁴;
- „képzéseket, illetve szakmai kapacitásnövekedést célzó tevékenységeket vezetnek be, illetve fejlesztenek tovább, azon rendészeti dolgozók, illetve az ügyészségek és a bíróságok azon munkatársai számára, akik kapcsolatba kerülhetnek gyűlölet-bűncselekmények áldozataival”²²⁵;
- „működőképesebbé teszi a rendőrség és az áldozatok közötti viszonyt, illetve a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait ösztönzi arra, hogy feljelentést tegyenek. Például (...) széles körű programokat vezetnek be a rendőrség és a társadalmi közönség közötti viszony javításának céljából”²²⁶;
- „felismerve, hogy a gyűlölet-bűncselekmények magas látenciája akadályozza a hatékony állami politikák kialakítását, olyan intézkedéseket hoznak, amelyek erősítik az áldozatok hajlandóságát arra, hogy bejelentsék a gyűlölet-bűncselekményeket. Mindennek érdekében kiegészítő intézkedésként megvizsgálják, hogyan lehetne ösztönözni a civil társadalmat a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemben való részvételle”²²⁷;
- „feltérképezik a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak nyújtható tanácsadás, jogi és támogató segítségnyújtás, valamint a jogorvoslathoz jutás segítésének hatékony módjait”²²⁸;
- „fokozott igyekezetet tanúsítanak a civil társadalom tevékenységeinek ösztönzésére, a civil társadalom és az állami hatóságok közötti hatékony partnerségi kapcsolatok, élénkülő párbeszéd és együttműködés révén, a

A 10/07. számú Miniszteri Tanácsi döntés szövege szerint: „megbízható adatok gyűjtésére és statisztikai adatgyűjtemények fenntartására a gyűlölet-bűncselekményekre és -incidensekre vonatkozóan”, OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 92. lábjegyzet.

²²⁰ OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésről), lásd 4. lábjegyzet.

²²¹ OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 93. lábjegyzet.

²²² OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/05, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/05. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 208. lábjegyzet.

²²³ OSCE Permanent Council, Decision No. 621, Tolerance and the Fights against Racism, Xenophobia and Discrimination (EBESZ Állandó Tanács 621. sz. döntése a toleranciáról, valamint a rasszizmus, az idegengyűlölet és a diszkrimináció elleni küzdelemről), lásd 214. lábjegyzet.

²²⁴ OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 93. lábjegyzet.

²²⁵ OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésről), lásd 4. lábjegyzet.

²²⁶ OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 93. lábjegyzet.

²²⁷ OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésről), lásd 4. lábjegyzet.

²²⁸ *Uo.*

kölcsönös tisztelet és megértés, az esélyegyenlőség, a társadalmi befogadás és az intolerancia elleni küzdelem terén; szükség esetén helyi, regionális vagy országos konzultációs mechanizmusok kialakítása révén is²²⁹;

– „ösztönzik olyan állami vagy magánkezdeményezéseken alapuló oktatási programok bevezetését, amelyek előmozdítják a toleranciát és az egyenlő bánásmódot, és felhívják a közönség figyelmét az intolerancia és a hátrányos megkülönböztetés jelenségére és elfogadhatatlanságára”²³⁰;

– „előmozdítják olyan oktatási programok bevezetését, amelyek ráirányítják a fiatalok figyelmét a kölcsönös tisztelet és megértés értékére”²³¹;

– országos szinten intézményeket, illetve speciális hatáskörű testületeket hoznak létre „az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelem, valamint az e területekre vonatkozó, nemzeti szintű stratégiák és cselekvési tervek kidolgozása és megvalósítása érdekében”²³²;

– a részes államok tudatában vannak a „szabad és független média lényegi szerepének egy demokratikus társadalomban a súlyosbodó tévhitek és előítéletek elleni közdelemben”, ennél fogva „szakmai normák önkéntes felvállalását, szakmai önszabályozás és egyéb megfelelő mechanizmusok bevezetését ösztönzik, annak érdekében, hogy növekedjen a szakszerűség, a pontosság és az etnikai normákhoz való kötődés szintje az újságírók körében”²³³;

– „olyan konkrét intézkedések bevezetését veszik fontolóra, szoros együttműködésben a civil társadalommal, amelyek – nem sértve az információszabadságot vagy a véleménynyilvánítás szabadságát – a xenofób sztereotípiák, az intolerancia és a diszkrimináció visszaszorítását célozzák, valamint a gyermekeket és a fiatalokat célzó, nevelő hatású programok támogatását, amelyek a médiában és az interneten előforduló előítéletekről és elfogultságról szólnak”²³⁴;

– „ösztönzik a tolerancia, a párbeszéd, a tisztelet és a kölcsönös megértés elősegítéséért a média által – ideértve az internetet is”²³⁵;

– „összhangban az EBESZ-kötelezettségvállalásokkal, különösen a véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozóan, szembeszállnak azzal az erősödő jelenséggel, amelynek során az internetet olyan nézetek közvetítésére használják, amelyek megvalósítják az előítélet által motivált erőszakra, beleértve a gyűlölet-bűncselekményeket, való uszítást; és ezáltal csökkentik az ilyen jellegű anyagok terjesztése által okozott károkat”²³⁶.

D. Gyűlölet által vezérelt incidensekre és bűncselekményekre vonatkozó kötelezettségvállalások, amelyek külön említést tesznek a romákról

²²⁹ OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 93. lábjegyzet.

²³⁰ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/05, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/05. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 208. lábjegyzet.

²³¹ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 92. lábjegyzet.

²³² Uo.

²³³ OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06, Combating Intolerance and Discrimination and Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. sz. döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 93. lábjegyzet.

Ezt a döntést azután megismételték: OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/07, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/07. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 92. lábjegyzet.

²³⁴ OSCE Ministerial Council, Decision No. 10/05, Tolerance and Non-discrimination: Promoting Mutual Respect and Understanding (EBESZ Miniszteri Tanács 10/05. sz. döntése a toleranciáról és a diszkrimináció kiküszöböléséről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról), lásd 208. lábjegyzet.

²³⁵ OSCE Permanent Council, Decision No. 621, Tolerance and the Fights against Racism, Xenophobia and Discrimination (EBESZ Állandó Tanács 621. sz. döntése a toleranciáról, valamint a rasszizmus, az idegengyűlölet és a diszkrimináció elleni küzdelemről), lásd 214. lábjegyzet.

²³⁶ OSCE Ministerial Council, Decision No. 9/09, Combating Hate Crimes (EBESZ Miniszteri Tanács 9/09. sz. döntése a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépésről), lásd 4. lábjegyzet.

A részes államok már az 1990-es évek elején felismerték a kifejezetten romákat és szintókat sújtó faji, illetve etnikai gyűlölet problémáját.²³⁷ Elkötelezték magukat, hogy világosan és egyöntetűen elítélik a totalitarizmust, a faji és etnikai gyűlöletet, az antiszemitizmust, az idegengyűlöletet és a megkülönböztetést, bárki ellen irányuljon is, valamint a vallási és ideológiai alapon történő üldözést. Ebben az összefüggésben elismerik a roma népesség (cigányok) sajátos problémáit is.”

1999-ben az isztanbuli csúcstalálkozón kiadott nyilatkozat helyteleníti a kisebbségek, különösen a romák és szintók ellen irányuló rasszista megnyilvánulásokat és hátrányos megkülönböztetést.²³⁸

A 2003-ban elfogadott cselekvési terv keretét ajánl a romák és szintók ellen elkövetett erőszak elleni fellépéshez. A részes államok egyebek mellett kötelezettséget vállaltak arra, hogy jogszabályaikat annak megfelelően alakítják, hogy a rasszista indíttatású bűncselekmények súlyosabb büntetést vonjanak maguk után; akár magánszemélyek, akár hatósági személyek az elkövetők.²³⁹ Az államok vállalták, hogy „biztosítják a lendületes és hatékony nyomozás feltételeit a romák elleni erőszakos cselekményekkel kapcsolatban, főként azokban az esetekben, ahol alapos okkal gyanítható, hogy rasszista motiváció játszott szerepet; illetve az adott állam jogszabályai által meghatározott felelősség szerinti, valamint a nemzetközi emberi jogi normáknak megfelelő vádemelést.”²⁴⁰ A részes államoknak mindezek mellett „olyan szakpolitikákat és eljárásokat kell kialakítaniuk, amelyek biztosítják a hatékony rendőri fellépést a romák és szintók elleni, faji indíttatású bűncselekményekkel szemben.”²⁴¹

2009-ben a részes államok a romák és szintók elleni intolerancia erőszakos megnyilvánulásainak felerősödését észlelték, valamint azt, hogy a globális gazdasági visszaesés idején a romák és szintók azok közé tartoznak, akik különösen ki vannak téve esetleges irracionális, ellenséges érzúleteknek és a társadalmi bűnbakkeresésnek. Az államok kifejezték abbéli aggályaikat is, hogy a romákkal és szintókkal szembeni intolerancia erőszakos megnyilvánulásainak elszaporodása következtében nemcsak ezen csoportok kirekesztése és marginalizációja válik egyre erősebbé, hanem veszélybe kerülhet a társadalmi kohézió és a szélesebb társadalomban való békés együttélés is. A részes államok sürgős felszólítást kaptak, hogy „lépjenek fel a tolerancia előmozdítása, valamint a romákkal és szintókkal kapcsolatos előítéletek leküzdése érdekében, további peremre szorulásukat és kirekesztődésüket megelőzendő; hogy intézkedjenek a romák és szintók elleni intoleranciából fakadó erőszakos megnyilvánulások előretörése ellen; hogy egyértelműen és nyilvánosan ítélik el a romák és szintók ellen irányuló erőszak minden fajtáját; hogy az adott ország igazságszolgáltatási, közigazgatási, mediációs és békéltető eljárási rendjével összhangban tegyék meg a szükséges intézkedéseket a hatékony jogorvoslathoz való hozzáférés biztosítására; valamint hogy mindennek érdekében minden szinten biztosítsák az egyeztetést a felelős hatóságok között.” Az államokat arra is felszólították, hogy „mozdítsák elő a párbeszédet a romák és szintók, valamint a szélesebb társadalom között, ezáltal növelendő a tudatosságot azzal kapcsolatban, hogy milyen fenyegetést jelenthet az intolerancia és a diszkrimináció a társadalmi kohézióra, a stabilitásra és a biztonságra.”²⁴²

²³⁷ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE (Az EBEÉ emberi dimenzióval foglalkozó koppenhágai konferenciájának dokumentuma), lásd 206. lábjegyzet.

²³⁸ OSCE Istanbul Document 1999 (EBESZ 199. évi Isztanbuli Dokumentum), lásd 201. lábjegyzet.

²³⁹ OSCE Ministerial Council, Decision No. 3/03, Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti within the OSCE Area (EBESZ Miniszteri Tanács 3/03. sz. döntése a romák és szintók helyzetének javítását célzó Cselekvési Tervről az EBESZ-térségben), lásd 3. lábjegyzet.

²⁴⁰ Uo.

²⁴¹ Uo.

²⁴² OSCE Ministerial Council, Decision No. 8/09, Enhancing OSCE Efforts to Ensure Roma and Sinti Sustainable Integration (EBESZ Miniszteri Tanács 8/09. sz. döntése a romák és szintók fenntartható integrációjának biztosítását célzó erőfeszítések fokozásáról), lásd 4. lábjegyzet.

5. függelék: A romák integrációjára irányuló magyar kormányzati intézkedések összegzése, 2007–2009²⁴³

2007 júniusában a Magyar Országgyűlés egyhangúlag elfogadta a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervéről szóló határozatot.²⁴⁴ A kormány határozatot hozott a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervhez kapcsolódó, a 2008–2009. évekre szóló kormányzati intézkedési tervről.²⁴⁵ A cselekvési terv keretében számos intézkedést vezettek be a romák oktatási és lakhatási helyzetének, munkaerő-piaci részvételének és egészségi helyzetének javítása, valamint általánosságban a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem érdekében.

Az elmúlt három év során a Szociális és Munkaügyi Minisztérium (SZMM) 31 településen indított programot a romák lakhatási helyzetének javítására, illetve a lakhatási szegregáció felszámolására. Ennek a programnak az a legfőbb célja, hogy megteremtse a feltételeket a „cigánytelepeken”, gettósodott településrészekben lakók társadalmi integrációjához. Ennek érdekében a kormányzat szociálislakás-építésbe és területfejlesztésbe, valamint lakáscélú épületeke felújításába fogott a lakhatási alprogram keretében. A szociális alprogram keretében a minisztérium támogatást nyújtott foglalkoztatási és képzési programok elindításához, valamint ahhoz, hogy szociális ellátórendszer szolgáltatásaihoz való hozzájutás feltételei könnyebben teljesíthetők legyenek, és hogy megteremtődjenek a gyermekek integrált oktatásának feltételei. 2008-ban újabb hét település valósíthatta meg saját fejlesztési programját a 880 millió forint támogatás felhasználásával.

Magyarország az egyetlen ország a régióban, amely ún. esélyegyenlőség-elvű támogatáspolitikát vezetett be az oktatásban és a városfejlesztésben. A program célja, hogy csak azok a pályázatok kaphassanak támogatást, amelyek biztosítanak a romák oktatási és lakhatási szegregációjának csökkentését vagy megszüntetését. A támogatáspolitikai részét képezi a 2008-ban az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) regionális operatív programjainak keretében meghirdetett „Funkcióbővítő integrált városfejlesztési” és az „Integrált, szociális jellegű városrehabilitációs” tender. Az ÚMFT keretében megvalósítandó, a 33 leghátrányosabb helyzetű kistérség fejlesztését célzó programra vonatkozóan esélyegyenlőségi útmutatót is kidolgoztak.

A roma közösségeket meghívták, hogy kapcsolódjanak be a kormányzati intézkedések tervezésébe és monitorozásába. A kormány 2006 decemberében rendeletet fogadott el a Roma Integrációs Tanács (RIT) létrehozásáról. A RIT egyrészt az illetékes minisztériumok képviselőiből, az Országos Cigány Önkormányzat elnökéből, valamint hét, a roma civil szervezetek ajánlása alapján a Szociális és Munkaügyi Minisztérium két évre meghívott tagjaiból áll. A RIT tanácsadó, illetve javaslattevő testület, amely részt vesz a romák társadalmi beilleszkedésének előmozdítását célzó kormányzati döntések előkészítésében, véghezvitelében és monitorozásában. A 2007-ben létrehozott Civil Ernyő olyan tanácsadó, illetve javaslattevő civil testület, amely a RIT mellett működik. A Roma Irányító és Monitoring Bizottság a Roma Integrációs Tanácson belül működik, és alapvetően a tanács civil delegáltjainak részvételén alapul.

A romák részvétele meghatározó volt az országos közhasznú munka- és közmunkaprogramokban. 2008-ban 3,5 milliárd forintot biztosítottak az állami költségvetésből közmunkaprogramok megvalósítására, az év során összesen 13 500 személy foglalkoztatására. A romák részvétele a munkaerő-piaci képzési, valamint a felnőttképzési programokban fokozatosan növekszik. Az alacsony végzettségűek munkaerő-piaci esélyeinek növelését célzó, „Lépj egyet előre!” elnevezésű központi programon belüli szakképzési programokban részt vevő romák száma jelentős volt. 2007–2008-ban az állami költségvetésből 10,6 milliárd forintot fordítottak a „Lépj egyet előre!” program megvalósítására.

2005-ben az EQUAL Közösségi Kezdeményezés keretén belül nyertes 39 pályázat közül tizenegy konzorciumi partnerség indított kísérleti foglalkoztatási programot, többségében azokról a lehetőségekről, amelyek a romák foglalkoztatottságát növelhetnék. Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA) évente több száz millió forintot biztosít a romák munkaerő-piaci integrációjára.

Számos, a foglalkoztatottság javítására irányuló program az Európai Unió támogatásával valósul meg, az Új Magyarország Fejlesztési Terv részét képező Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) keretében.

²⁴³ Jelen függelék alapját egy, az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalának igazgatója által írt, aggodalmat kifejező levelére válaszul a magyar hatóságok által küldött, 2009. március 19-ei keltezésű levélben foglalt információk képezik.

²⁴⁴ 68/2007. (VI. 28.) OGY határozat a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervéről, <http://www.romaweb.hu/doc/evtizedprogram/2007/RIEP_stratterv.pdf>.

²⁴⁵ 1105/2007. (XII. 27.) Korm. határozat a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervhez kapcsolódó, a 2008–2009. évekre szóló kormányzati intézkedési tervről,

<http://romaweb.hu/doc/evtizedprogram/2008/RIEP_stratterv_200809intterv.pdf>.

Központi szerepet tölt be a TÁMOP-on belüli „Decentralizált programok a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásáért”, amely az ÚMFT keretében indult, és a regionális munkaügyi központokkal, valamint azok területi irodáival együttműködésben valósul meg, társadalmi szervezetek széles körű bevonásával. A már évek óta folyó START programok célja, hogy a munkáltatókat ösztönözze a munkaerőpiacon hátrányos helyzetűek foglalkoztatására. A START programok kedvező eredményeire építve a fiatal munkakeresők foglalkoztatásának előmozdítását illetően létrejött a START PLUSZ és START EXTRA program is. Ezeknek a programoknak a megvalósulása teszi lehetővé több mint 22 ezer felnőtt támogatását. 2008-ban a munkahely-teremtő tenderek keretében, két programon keresztül összesen 2,66 milliárd forint támogatást biztosítottak 160-170 vállalkozás támogatására.

Az „Út a munkához” program fő célja, hogy segítse a hosszú ideje segélyezett munkanélkülieket a munkakeresésben, és hogy az elhelyezkedési esélyeik javuljanak. A 2009. április 1-jén elindított program évente 60-66 ezer ember időszakos, napi hat órában való foglalkoztatását kívánja biztosítani.